

DOSSIER

Explicació desenvolupada del projecte expositiu

L'exposició ***"Falsos verdaters. L'art de l'engany"*** mostra i explica tot el procés d'estudi i anàlisi de tres obres, pintures sobre taula, atribuïdes al pintor renaixentista Pere Mates (c.1450-1558), que va adquirir l'any 2010 el Museu d'Art i que, anys després, es van revelar com a falses. La descoberta, certament traumàtica pel museu, va servir per plantejar la mostra. Una exposició comissariada pels historiadors de l'art Joan Bosch i Francesc Miralpeix i realitzada amb el suport del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya i l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural, que, a més, treu a la llum altres casos similars a Catalunya i al món, amb prop d'una quinzena d'obres falses, proposa una reflexió sobre el món de les falsificacions i dels falsificadors d'art.

Una proposta per comprendre que l'art de l'engany és ben antic i alhora ben modern i que no deixa exempt de caure-hi a ningú, ni institucions museístiques, ni experts, ni col·leccionistes. Encara avui, surten a la llum nous casos que sacsegen els museus d'art i les col·leccions, massa sovint indefenses davant les imbricades estratègies de l'engany.

ELS FETS

L'any 2010 van sortir a subhasta tres taules del Retaule de sant Joan Baptista atribuït a Pere Mates. Eren idèntiques a les documentades, fotografiades i publicades l'any 1956 per l'historiador i restaurador Joan Sutrà, qui més havia estudiat el corpus pictòric d'aquest mestre gironí, un dels pintors més destacats del Renaixement a Catalunya. Ningú va dubtar de l'interès d'adquirir-les i, malgrat fer-se evident un possible excés de restauració, les obres es van exposar al públic. Sis anys després, el 2016 una nova subhasta d'obres procedents del mateix retaule feia evident que dues del conjunt de sis que sortien a la venda eren exactament iguals a les que ja s'havien adquirit el 2010. I les sorpreses van continuar: la tercera obra adquirida el 2010 tenia una rèplica conservada en els magatzems del Museu Nacional d'Art de Catalunya. Llavors es va destapar el que hem convingut a anomenar "el cas Pere Mates".

Un exhaustiu procés d'estudi i anàlisi de totes les taules, dirigit pel Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, va acabar desvelant que les tres primeres, les adquirides el 2010, eren còpies d'època contemporània i les altres sis que sortien a subhasta correspondrien al segle XVI. El cas, però, es va tancar amb un final feliç: es van comprar les sis obres verdatres i s'han retornat els diners de les falses. Ja en aquell moment el Museu d'Art de Girona va adquirir el compromís d'explicar, exposar i difondre tot el que la recerca històrica i científica hagués aportat de nova llum a un cas que incidia en el costat més fosc del mercat de l'art i del col·leccionisme: el de la falsificació d'obres d'art.

L'EXPOSICIÓ

“Falsos veritaders. L'art de l'engany” s'inicia interrogant al visitant: Fals o Veritader?, davant de dues obres idèntiques, acarades, una de les quals és falsa i l'altra veritadera. Tot seguit, el discurs expositiu narra la crònica de les dues adquisicions d'obres fetes pel Museu d'Art: de les falses al 2010 i de les veritaderes el 2016. I presenta els resultats dels estudis tècnics i científics: anàlisis fotogràfiques, radiografies, anàlisis de mostres i de pigments, etc... aplicats a cadascunes d'elles. Uns estudis que han permès identificar, entre altres aspectes, alguns pigments que esdevenen determinats per aproximar-nos a una cronologia de les taules no originals: la presència del blau de Prússia, descobert a principis del segle XVIII, o del blanc de titani, comercialitzat a partir del 1921.

A banda del cas gironí, l'exposició presenta altres casos similars, com “el cas Solsona”, un episodi viscut al Museu Diocesà de Solsona, als anys 1970, quan dues obres atribuïdes al Mestre de la Dormició van ser copiades durant la seva restauració per a substituir les autèntiques. El frau es va descobrir quan les obres originals es van detectar al mercat d'antiquari. Després del judici, l'any 1982, les quatre, còpies i originals, van retornar al Museu de Solsona, i ara es mostren juntes, també, al Museu d'Art de Girona.

Altres falsos catalans, presents en l'exposició, provenen de diferents museus: obres a la manera de Picasso, Casas, Rusiñol o Bonnard, del Museu de Valls, Museu de Montserrat, Museu de Sabadell - que ja havia dedicat una exposició a aquesta temàtica anys enrere- o del Museu Nacional d'Art de Catalunya. D'aquest darrer es presenta una taula a la manera de Lluís Borrassà produïda al segle XX per, tal vegada i fins al moment, els falsaris catalans més coneguts: els germans Sebastià (1874-1966) i Carles (1877-1963) Junyer Vidal. Marxants d'art, i amics personals de Picasso, van mantenir un taller a Barcelona, a mitjans de la dècada de 1930, dedicat a confeccionar obres a la manera romànica i gòtica i en el qual va treballar una notable nòmina d'artistes del moment. Una carta de Togores a Urtillo, present en l'exposició, n'és un testimoni. Un tema, el de les falsificacions d'art a Catalunya, encara per estudiar en profunditat.

L'exposició, però, va una mica més enllà i aposta per fer una reflexió més àmplia sobre el concepte de fals i el sòrdid món de les falsificacions i s'endinsa en el món dels falsaris i impostors: les seves motivacions –la cobdícia, la vanitat, els trastorns psicològic, però també la burla o el joc intel·lectual–, les seves habilitats tècniques i, finalment, els processos per a desemmascarar-los i jutjar-los. Amb algunes obres, també falses, i diversos recursos audiovisuals es pot fer un recorregut per alguns dels episodis més famosos de la història del fals. Cadascun d'ells vénen a il·lustrar casos com el de la perícia tècnica del italià Icilio Federico Joni (1866-1946); el famós judici del falsificador de Vermeer, Han van Meegeren (1889-1947), amb obres al Rijkmuseum; o a la vida i obra d'Elmyr de Hory (1906-1976), pintor i falsificador de Matisse, Modigliani o Picasso entre molts d'altres i protagonista de la pel·lícula *F for Fake* (1973), d'Orson Welles. D'Elmyr, del qual es presenten a l'exposició tres obres seves –un Braque, un Degàs i un Picasso– procedents d'Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma i del Museu d'Art Contemporani d'Eivissa, illa on va residir els últims anys de la seva agitada vida.

L'exposició es clou amb una reflexió sobre el valor de l'art i de nou obre interrogants als espectadors: Existeix el fals perfecte? Els falsos poden tenir algun valor positiu més enllà de ser una prova d'una gran gosadia i de més o menys destresa tècnica? Poden arribar a ser «bells» i engendrar una experiència estètica?

CATÀLEG

La mostra s'acompanya d'un catàleg que recull la tesi de l'exposició, a cura dels comissaris Joan Bosch i Francesc Miralpeix, així com tota la crònica del procés de descoberta dels falsos Pere Mates, amb articles de la directora del Museu d'Art i dels tècnics del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya que vénen a posar llum a una història, en part, encara per resoldre.

SINGULARITATS DEL PROJECTE EXPOSITIU

- **Exercici de transparència**
Una aposta valenta per, en lloc d'amagar el fet negatiu d'haver descobert l'adquisició d'obres falses, explicar-ne els fets, els treballs de recerca i alhora aprofundir en un món, el de les falsificacions, ocult però malgrat tot present en molts museus.
- **Temàtica poc tractada a casa nostra**
Les falsificacions d'art son presents a les millors col·leccions de museus, també en dels museus catalans, amb tot és una emma poc tractat. A Catalunya, amb anterioritat sols s'havia dedicat una exposició, l'any 1997, al Museu d'Art de Sabadell comissariada per Ricard Mas.
- **Temàtica atractiva per al gran públic i per als especialistes**
Una temàtica que ha despertat l'interès del gran públic (ha permès apropar el museu a un ampli ventall de tipologies de públic i de procedència geogràfica diversa) però també dels professionals de l'art (estudiants, crítics, restauradors, especialistes)
- **Equip multidisciplinar**
La mostra és el resultat d'un llarg procés de verificacions històriques i científiques en què, a banda dels dos comissaris en tant que historiadors de l'art hi ha intervingut també un equip de restauració del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya
- **Treball en xarxa / Implicació de diversos museus d'art**
Col·laboració de diversos museus d'art que han tingut la generositat i valentia de prestar obra falsa: Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma; Museu d'Art Contemporani d'Eivissa; Museu d'Art de Sabadell ; Museu Diocesà i Comarcal de Solsona Museu de Montserrat. Abadia de Montserrat; Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona ; Consorci del Patrimoni de Sitges ; Museu de Valls
- **El discurs museològic transcendeix l'anècdota** per aprofundir en un exercici de síntesi en les motivacions, les habilitats dels principals falsificadors reconeguts arreu del món, a fi de poder entendre quin és el rerefons que els mou
- **Plantejament museogràfic que aprofundeix en el vessant tècnico-científic de les proves**
Un dels àmbits de l'exposició presenta pas a pas totes les proves tècnico-científiques efectuades, contrastant el resultat obtingut a l'obra verdadera i a la falsa.
- **Ampli ressò mediàtic tant en mitjans generalistes com especialitzats**
Veure recull de premsa

FALSOS VERDADERS L'ART DE L'ENGANY

Exposició temporal

Del 22 de novembre de 2019
al 19 d'abril de 2020

Museu d'Art de Girona
Àmbit 2

DOSSIER DE PREMSA

Crèdits de l'exposició

Organització i producció:

Museu d'Art de Girona
(Agència Catalana del Patrimoni Cultural)

Direcció:

Carme Clusellas

Comissariat:

Joan Bosch
(Universitat de Girona / ICRPC) Francesc Miralpeix
(Universitat de Girona / ICRPC)

Recerca científicotècnica: Coordinació tècnica:

Pep Pare! (CRBMC)

Anàlisis fisicoquímiques:

Ricardo Suárez i Ruth Sadurní
(CRBMC)

Fotografia científica:

Ramon Marola (CRBMC) i Jenny Sánchez
Laboratori de Raigs X:
Esther Gual (CRBMC)

Conservació curativa:

Koro Abalía

Coordinació:

Aurélia Carbonell
Maria de Lluç Serra

Documentació:

Maria de Lluç Serra

Suport tècnic:

Carme Martinell
Antoni Monturiol

Disseny gràfic:

Cristina Masferrer ESTUDI

Disseny expositiu:

Pigem / Matamala

Producció audiovisuals:

Fromzero

Conservació i restauració:

Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya
(CRBMC)
Laia Roca

Muntatge: Ignasi Arévalo

Antoni Monturiol
Laia Roca
3G Pintors
Fusteria Creixans
Estructures Forts
Vidcus

Assegurances:

Asedesa
Confide
Helvetia
March JLT

Transport d'obres d'art:

Feltrero
TTI

Assessorament lingüístic i traduccions:

Traduaction
Judy Thomson

Prensa i comunicació:

Angels Miralles. Tramoia

Activitats:

Marta Grassot Pérez - La Mosca Tours
Montse Vinardell - Educart

Fotografies:

Alamy
Ansa Foto
Arxiu Fotogràfic de Barcelona
Arxiu d'Imatge i So del Consell d'Eivissa
Arxiu Raimondo Luciani
Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC)
Getty Images
Irving Penn Foundation
Museu d'Art de Girona (Rafel Bosch)
Televisió de Catalunya – CCMA

Prestadors:

Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma
Biblioteca de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Valles
Museu d'Art Contemporani d'Eivissa
Museu d'Art de Sabadell
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona
Museu de Montserrat. Abadia de Montserrat
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona
Consorti del Patrimoni de Sitges
Museu de Valls

Dossier de premsa

Falsos verdeders. L'art de l'engany

Del 22 de novembre de 2019 al 19 d'abril de 2020

Comissariat: Joan Bosch i Francesc Miralpeix, professors de la Universitat de Girona, amb la col·laboració del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya i l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural

Una producció de: Museu d'Art de Girona

Inauguració: divendres 22 de novembre de 2019

Lloc: Museu d'Art de Girona · Pujada de la Catedral, 12 · Girona

Hora: 19:00 h

Presentació

Quan un museu, i especialment un museu d'art, descobreix que conserva i exhibeix obres falses, és un daltabaix. D'una banda perquè l'autenticitat de l'art és una de les característiques que el fan únic, admirable i valuós. De l'altra perquè els museus tenen assignada la funció de garantir la preservació de la memòria col·lectiva material i no haurien de caure víctimes de l'engany. Per això, quan al 2016 es va poder certificar que el Museu d'Art de Girona havia adquirit sis anys abans tres obres falses atribuïdes al pintor renaixentista Pere Mates, va ser una sotragada.

L'any 2010 havien sortit a subhasta tres taules del *retaule de sant Joan Baptista* atribuït a Pere Mates. Eren idèntiques a les documentades, fotografiades i publicades l'any 1956 per l'historiador i restaurador Joan Sutrà, qui més havia estudiat el corpus pictòric d'aquest mestre gironí, un dels pintors més destacats del Renaixement a Catalunya. Ningú va dubtar de l'interès d'adquirir-les. Les dades que s'aportaven sobre la història de les tres obres en època contemporània -aplegades en successives col·leccions privades-, eren coincidents amb la trajectòria coneguda del conjunt i havien estat confrontades amb les fotografies documentals en blanc i negre que es conservaven i que mostraven una total coincidència en la composició, en el dibuix i en els detalls dels suports que s'apreciaven. Les tres taules, amb els avals d'historiadors i de la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació de Béns del Patrimoni Cultural, es van acabar adquirint.

Les obres, un cop arribades al Museu d'Art de Girona, malgrat apreciar-se que presentaven una restauració excessiva, un aspecte gens inusual en les peces conservades d'aquesta època, es van incorporar a l'exposició permanent, a les sales dedicades al Renaixement i acompanyant altres obres atribuïdes al mateix artista. Ni el museu, ni els historiadors, ni els restauradors, ni els visitants van posar en dubte la seva originalitat al llarg de quatre anys. Fins que un dia, un 8

d'octubre de 2016, la notícia difosa a través de Facebook que sortien a la venda noves taules atribuïdes a Pere Mates, va destapar el que hem convingut a anomenar "El cas Pere Mates". Llavors es va fer evident que dues obres del conjunt de sis que se subhastaven a Madrid eren exactament iguals a les que ja s'havien adquirit el 2010. I les sorpreses van continuar, ja que la tercera peça tenia una rèplica conservada en els magatzems del Museu Nacional d'Art de Catalunya. Amb la implicació d'historiadors, restauradors i químics es va poder confirmar que les tres obres adquirides el 2010 eren tres còpies realitzades en època contemporània, si bé aparentment idèntiques a les que sortien a la venda i a la que conservava al MNAC. L'incident va ser notori i la premsa escrita i televisada se'n va fer ampli ressò. Amb tot, gràcies al suport del Departament de Cultura, es van poder adquirir les sis noves taules que sortien a subhasta, les autèntiques, amb destinació final al Museu d'Art de Girona.

Llavors vàrem adquirir dos compromisos: el d'agrupar de nou les set taules del *Retaule de sant Joan Baptista* per mostrar-les al públic, incorporant a través de dipòsit la del Museu Nacional, i el compromís d'explicar, exposar i difondre el "cas Pere Mates" i tot el que la recerca històrica i científica pogués aportar de nova llum per a un cas que incidia en el costat més fosc del mercat de l'art i del col·leccionisme: el de falsificació d'obres d'art a Catalunya.

Aquets compromisos són els que complim ara amb l'exposició i catàleg que presentem. *Falsos Verdaders. L'art de l'engany* vol explicar una història de falsificacions ben nostra, acarant obres falses amb altres de verdaderes. Però també vol anar una mica més enllà, i a banda de mostrar els resultats dels estudis, especialment de les analítiques, que han permès assegurar la falsedat d'unes taules i l'autenticitat de les altres, hem volgut fer una reflexió més àmplia sobre el sòrdid món de les falsificacions i dels falsificadors d'art.

Sense pretendre que serveixi d'exculpació d'aquells qui fan de la seva destresa una eina d'engany, la mostra es proposa fer un repàs dels casos més notoris i coneguts de falsificacions d'art dels darrers temps, dels protagonistes dels enganys i de les seves estratègies i les motivacions. Alhora, s'han volgut treure a la llum obres falses procedents de diferents museus catalans, des del mateix Museu Nacional d'Art de Catalunya, al de Sabadell, que ja havia explorat aquest mateix camí anys enrere, Valls, Montserrat o Solsona, per citar els casos més destacats. Tot plegat per comprendre que l'art de l'engany és ben antic i alhora ben modern i que no deixa exempt de caure-hi a ningú, ni institucions museístiques, ni experts, ni col·leccionistes. Encara avui, quan escrivim aquestes ratlles, surten a la llum nous casos que sacsegen els museus d'art i les col·leccions, massa sovint indefenses davant les imbricades estratègies de l'engany.

Des del Museu d'Art volem agrair la implicació en aquest projecte de totes les institucions i persones que ens han ajudat a descabdellar aquesta història, ben especialment al Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, al departament de restauració del Museu Nacional d'Art de Catalunya i a l'equip de recerca del Departament de Química Analítica de la Facultat de Químiques de la

Universitat de Barcelona. Igualment volem agrair el treball dels historiadors de l'art i comissaris d'aquesta exposició Francesc Miralpeix i Joan Bosch, i el de tots els que han jugat un paper determinant en aquest "cas" i en la seva presentació al públic. I no volem oblidar la generositat de totes les institucions i museus que, en un exercici de transparència exemplar, s'han avingut a cedir els seus "falsos" i a explicar els seus "casos". El nostre, amb tot, si bé no resolt al cent per cent, té un final més o menys feliç: conservem el testimoni del frau i hem pogut incorporar al patrimoni públic català sis taules vertaderes atribuïdes a Pere Mates i datades del 1536.

Esperem que la mostra i el catàleg aportin informació i desvetllin l'interès per continuar furgant en "el cas Pere Mates" i en les falsificacions i falsificadors d'art que de ben segur encara ens queden per descobrir. Encara tenim molt per conèixer d'aquest obscur món de l'engany, i dels esforços, continuats, per desemmascarar-lo.

Carme Clusellas
Directora del Museu d'Art de Girona

Exposició. Selecció d'obres exposades

A. Introducció

L'any 2016 el Museu d'Art de Girona va viure un episodi traumàtic. Aquell any van sortir a subhasta sis taules renaixentistes atribuïdes al pintor gironí Pere Mates, i dues d'elles eren idèntiques a unes altres que feia sis anys, el 2010, el museu havia comprat. Un exhaustiu procés d'estudi i anàlisi de totes elles va revelar, finalment, que les obres inicials eren falses.

Aquella descoberta va plantar la llavor de l'exposició que ara presentem i que proposa, alhora, un suggeridor discurs visual entorn del que hem anomenat «**l'art de l'engany**». **Falsos Verdaders** s'endinsa en la part més fosca i bruta del mercat de l'art. Una proposta oportuna i arriscada en un temps en què la mentida ens amenaça camuflada de postveritat, i on la simulació i la falsedat busquen mil estratègies per fer-se creïbles.

L'ésser del fals

DIEC. «Fals»:

1 1 adj. [LC] Que no és ver per error o per engany.

2 1 adj. [LC] Que no és real, que no té d'una cosa sinó l'aparença, no autèntic.

2 2 adj. [LC] Que pren l'aparença d'una cosa per tal d'enganyar.

3 2 [LC] en fals loc. adv. a) No conformement a la veritat o a la realitat, cercant d'enganyar.

Un fals és un artefacte mentider creat o manipulat amb una premeditada voluntat d'engany, intencionalitat fraudulenta i afany de benefici econòmic. El fals és un objecte que gaudeix de la il·lusió de l'autenticitat mentre no se'l desemmascara. És un frau, un agent tòxic i distorsionador de l'art, del patrimoni cultural i de les narracions històriques.

Autor desconegut
Natura morta amb fruita
A la manera de Pierre Bonnard
s. XX
Oli sobre fusta
30 x 43,5 cm
Núm. reg. 27
Museu d'Art de Sabadell

B. Falsaris i impostors

La història de la falsificació és una història criminal, activada per mecanismes psicològics molt particulars i per la cobdícia i la vanitat. Però també pot ser un relat fascinant —i morbosament atractiu— a través de les motivacions, les tècniques i les estratègies de la falsificació artística.

Elmyr de Hory
Homenatge a Braque
s. XX
Oli sobre tela
81 x 116 cm
Núm. reg. 548
Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma

B.1 Motivacions

Si llegim o escoltem els falsificadors, comprovarem que una part significativa acceptaren el risc de travessar la línia vermella cap a la il·legalitat per despit, perquè en algun moment de la seva trajectòria se sentiren ofesos per un mercat de l'art advers i per un sistema de crítics i experts que, en la seva percepció tan particular, no els valoraven prou l'obra i el talent com ells creien merèixer. Era un sistema, el del mercat de l'art i dels especialistes, que detestaven. Segons ells, era ple de col·leccionistes poderosos però esnobs i ignorants i de crítics arrogants i presumptuosos que ells volien boicotejar i ridiculitzar o confondre destapant-ne les limitacions.

Elmyr de Hory
A la manera de Picasso
s.XX
Oli sobre tela
80 x 60 cm
Col·lecció Museu d'Art Contemporani d'Eivissa

«Mai no he “copiat” cap obra: primer, perquè no soc tan ruc, i segon, perquè no m’interessa en absolut. Em deixo inspirar per un pintor, el substitueixo, penetro en el seu esperit, “posseeixo” el seu estil en el sentit espiritual de la paraula, i així penso que d’alguna forma prolongo el seu art. Al capdavall, és possible que sigui una manera de retre-li homenatge.»

Elmyr de Hory en una entrevista
amb André Brincourt publicada a Le Figaro (1973)

Elmyr de Hory
A la manera de Degass
s.XX
Oli sobre tela
59 x 72 cm
Col·lecció Museu d'Art Contemporani d'Eivissa

«Si es pengessin els meus quadres en un museu de pintura el temps suficient, es tornarien autèntics.»

Elmyr de Hory a *F for Fake*, d'Orson Welles

Elmyr de Hory (1906-1976), pseudònim de Hoffmann Elemér, va ser un fantasiós i esmunyedís pintor i falsificador. Tot en la seva vida sembla una representació, començant pel seu nom i pels seus aires d'aristòcrata de l'època «pop». Després de fracassar com a autor d'obra original al París dels anys vint, es dedicà a la falsificació d'artistes com, per exemple, Matisse, Chagall, Picasso o Modigliani. Bona part del seu èxit es va sostenir en l'astúcia de marxants sense escrúpols com Réal Lessard y Fernand Legros, amb els quals acabà tenint una relació tempestuosa. Va residir els darrers setze anys de la seva vida a l'illa d'Eivissa, on se suïcidà l'any 1976 angoixat per una imminent extradició a França i l'amenaça d'una condemna amb pena de presó. La seva història inspirà la biografia que li va dedicar Clifford Irving (*The Story of Elmyr de Hory, the Greatest Art Forger of Our Time*, 1969) i el film *F for Fake* (1973), d'Orson Welles.

La cobdícia

La cobdícia ha estat una de les motivacions dels falsificadors, desfermada habitualment en entrar en contacte amb marxants àvids de diners i en adonar-se que podien guanyar molt més dedicant-se a l'estafa que no pas negociant amb les creacions pròpies o dedicant-se a la restauració.

«El marxant no està interessat en l'art, està bàsicament interessat en els guanys, valora els artistes pel seu preu; l'historiador de l'art tampoc no s'interessa realment per l'art, és veritat que l'estudia, però està més interessat a promoure la pròpia carrera i aconseguir reconeixement i honors [...]. En realitat, l'art en si és negligit, ningú no l'estudia veritablement amb la mena d'honestedat que és necessària, i, encara que jo no em puc proclamar com un model d'honestedat, sento que en aquest aspecte sí que soc honest, vull dir que intento comprendre alguna cosa sobre l'art.»

Eric Hebborn al documental de la BBC *Portrait of a Master Forger* (1991)

A **Eric Hebborn** (1934-1996), format en magnífiques acadèmies i exigents tallers de restauració, no se li pot negar el virtuosisme tècnic i manual, els secrets del qual revelà tant en el llibre *The Art Forger's Handbook* (1997) com en l'autobiografia *Drawn to Trouble* (1991). Segons diu, va crear un miler de dibuixos falsos dels mestres antics (del segle xiv al xx), que, a través del comerç, van penetrar en institucions tan prestigioses com el British Museum o la Pierpont Morgan Library. No va conèixer les sales de justícia ni les presons, però hi va estar a punt quan va quedar acorralat i tocat per les sospites de la casa Colnaghi, la periodista Geraldine Norman i les investigacions d'importants historiadors de l'art com Konrad Oberhuber.

La burla

La burla ha estat el mitjà d'alguns falsaris per qüestionar el vessant més idolàtric del sistema cultural.

El **falsos caps de Modigliani** inventats per tres estudiants i un pintor amb fama de maleït, va ser un cas de mofa davant la iniciativa de Livorno, ciutat natal d'Amedeo Modigliani, consistent a dragar el canal que envolta el casc antic per provar si era certa la llegenda que, de jove, Modigliani hi havia llençat les seves primeres escultures, trastocat per les crítiques tan negatives que havia rebut.

Els estudiants i el pintor van elaborar tres caps i els van llençar al canal, esperant que fossin trobats i considerats de l'artista. Efectivament, la ciutat trobà els caps i ni tan sols els historiadors de l'art no s'adonaren de la falsedat; al contrari, lloaren els caps com a treballs germinals del gran artista, fins que els tres joves van decidir confessar.

El trastorn psicològic

El trastorn psicològic ha estat una altra de les motivacions que ha activat algunes actuacions amb voluntat d'engany.

Mark Landis (Virginia, 1955), «el més famós falsificador de l'art que mai no va cometre un crim», és un cas paradigmàtic en què el desencadenant és un trastorn esquizofrènic (o, segons alguns, bipolar). Amb una trajectòria de trenta anys, ha «contaminat» les col·leccions de 46 museus dels Estats Units. Mai no ha mercadejat amb les seves «creacions», ja que les regala presentant-les com a donacions. Sembla que allò que el motiva és conquerir l'acceptació dels museus i gaudir de l'afalac de l'agraïment i d'un instant de notorietat.

El joc intel·lectual

En el joc intel·lectual, el concepte de fals ha estat el motor de creació d'una obra original maquinada per suscitar reflexions sobre l'art, la genuïnitat i l'autoria.

Jusep Torres Campalans, és un pintor cubista de Mollerussa, coetani de Picasso, Modigliani i Mondrian, inventat per l'artista Max Aub, que el va dotar de biografia, obra, entrevistes i, fins i tot, d'un recull crític i un projecte expositiu amb comissari. Tot, és clar, absolutament fingit. És interessant la metodologia que hi ha rere aquest irònic engany artístic, perquè desconstrueix un mecanisme basat en la veritat de l'existència de l'autor per construir-ne un de fals però real alhora, com si es tractés d'un exercici cubista en què totes les cares de la (des)construcció són vàlides i necessàries.

B.2 Habilitats

El falsificador d'obres d'art crea artefactes nous —però que segurament no mereixen el qualificatiu d'originals— i aspira a introduir-los en el mercat com a obres legítimes a través d'un bon camuflatge d'autenticitat basat, entre altres mètodes, en la invenció d'un fals historial i en el falsejament de l'autoria, normalment mitjançant l'emulació de l'estil i la cal·ligrafia d'un artista preuat i ben cotitzat en el mercat i del qual, a més, es pot imitar la firma.

Molts falsificadors han basat el seu èxit en la destresa, en el domini d'un arsenal de tècniques apreses en obradors de pintura i de restauració; en una minuciosa observació dels mestres antics i contemporanis en museus i col·leccions, però també en una capacitat ben fina per preveure els raonaments dels especialistes —dels *fakebusters*, que deia Thomas Hoving (1996)—, dels caçadors de falsificacions.

Els orígens d'**Ilcilio Federico Joni** (1866-1946) són un exemple de com el ressort cap al frau va ser la necessitat de sortir de la pobresa d'un orfe deixat al torn dels abandonats de l'hospital de Santa Maria della Scala de Siena. Podríem dir que va tenir una trajectòria triomfant: esdevingué un destre falsificador de pintura medieval i renaixentista, capaç de confondre l'ull més penetrant de l'època, el del connoisseur i historiador americà Bernard Berenson, i mai no va patir cap mena de persecució legal. Potser aquesta impunitat inspirà el seu lema, críptic i groller, que amagava en el revers d'algunes obres: l'anagrama PAICAP ('Per andare in culo al prossimo').

Malte di Giovanni)
Madonnina
s. d.
Trep sobre laula
25 x18cm
Museu de Montserrat. Abadía de
Montserrat. Núm. reg. 200.220

«Vaig néixer en el nostre temps, però amb l'ànima, el gust i la percepció d'altres èpoques.»

Frase d'Alceo Dossena esmentada per Frank Arnau a *The Art of the Fake* (1961)

Alceo Dossena (1878-1937), anomenat “anacronisme humà” per l'estudiós del fals Frank Arnau, va recrear l'escultura dels millors mestres italians, com ara Giovanni Pisano, Mino da Fiesole o Donatello. Ho feia amb una habilitat tan prodigiosa que molts han assignat a les seves obres la força dels originals. Excepcionalment, la seva carrera va quedar immaculada a efectes de la llei. Se'l processà entre 1928 i 1929, i quedà absolt per manca de proves en no poder demostrar-se que conegués l'engany dels seus marxants, Alfredo Pallessi i Alfredo Fasoli, que comerciaven com antigues les obres que ell havia creat a la manera renaixentista o gòtica.

Wolfgang Beltracchi (nat el 1951), destre i prolífic fingidor de quadres de Derain, Campendonck, Ernst o Léger, entre d'altres, va idear una de les estratagemes més audaces de les tramades per legitimar l'origen de les seves obres: la invenció d'un passat. Ensenyava una fotografia antiga, de tons sèpia, de l'àvia de la seva esposa, Helene. L'àvia apareixia retratada en una habitació en què hi havia penjats una sèrie de quadres d'autors de l'avantguarda del segle xx, que ella havia amagat dels nazis i que la neta afirmava que havien passat a una col·lecció il·lustre, la Flechtheim. Beltracchi pretenia col·locar aquests quadres en el mercat al·legant aquesta procedència «legítima». En realitat, la fotografia i tot el que s'hi veu eren una farsa, inclòs el to sèpia: els quadres eren creacions de Beltracchi i l'àvia era la mateixa Helene Beltracchi caracteritzada.

B.3 Desemascarar i castigar

Malgrat que el desplegament de destresa i enginy reporta anys de prosperitat i de vida acomodada, i potser fins i tot de malaltisses satisfaccions íntimes com ara veure la pròpia obra penjada entre obres mestres, al final la majoria de falsificadors acaben sent descoberts.

Tots els agents involucrats en la tasca del desemascarament procuren detectar els grans enemics del falsificador, allò que s'ha anomenat «bombes del temps»: els anacronismes. Poden ser pigments o suports fora d'època o una incongruència relativa al llenguatge, als codis artístics o als registres iconogràfics de cada època i autor. En l'art contemporani, però, cal confiar en recerques gairebé policials orientades a identificar l'origen del treball sospitós, i a reconstruir-ne la traçabilitat a través de col·leccions i galeries. Diuen els entesos que no hi ha fals que resti impune durant més d'una generació.

Lothar Malskat (1913-1988) i Dietrich Fey (1912-2004) van protagonitzar una de les falsificacions amb més ressò. Ambdós van "restaurar", l'any 1937, els frescos de la catedral d'Schleswig i de l'església de Santa Maria de Lübeck, suposadament del segle XIII. Després d'haver rebut grans elogis d'historiadors de l'art pròxims al partit nacionalsocialista alemany, les pintures van començar a resultar sospitoses; entre altres inconsistències, hi desconcertava la presència d'un gall dindi en una sanefa ornamental, una au que no era coneguda a l'Europa medieval. El sistema cultural nazi en justificà la presència invocant una descoberta no «colombina» d'Amèrica sinó vikinga, datable del segle xiii. Al final, l'estafa es revelà quan Malskat, gelós que Fey s'apropriés de l'aclamació pública suscitada per aquelles intervencions a quatre mans, acudí a la policia per confessar la maquinació exigint un «reconeixement» al seu protagonisme.

Otto Wacker (1898-1970) i el seu germà Leonhard s'especialitzaren a inventar i distribuir obres com si fossin de Van Gogh. Van aconseguir entabanar, entre d'altres, la Nationalgalerie de Berlín i importants estudiosos del mestre que van emetre certificats d'autenticitat d'unes pintures que els Wacker afirmaven que havien estat propietat d'un noble rus tsarista refugiat a Suïssa. Finalment, van quedar desemmascarats gràcies als conservadors del museu berlinès, que van sotmetre les obres a anàlisis revelant l'ús de materials no contemporanis a Van Gogh. Acusats, Otto va ser jutjat l'any 1932 i condemnat per «frau acumulatiu i falsificació documental». Va ser el primer judici en què es van usar exàmens científics per autenticar l'art.

«Arrossegat pels efectes psicològics de la meva desil·lusió en no ser reconegut pels artistes i els crítics del meu país, un dia fatal de 1936 vaig determinar demostrar al món la meua vàlua com a pintor, i vaig decidir crear una obra mestra del segle xvii.»

Han van Meegeren durant el seu judici (1945)

«Jo no vaig entregar cap Vermeer als alemanys sinó un Van Meegeren. Es tracta d'un Vermeer que jo he falsificat!»

Han van Meegeren durant el seu judici (1945)

Han van Meegeren (1889-1947) ha passat a la història de la falsificació per les recreacions fraudulentament de l'obra de Vermeer, que van arribar a adquirir institucions tan importants com el Museum Boijmans Van Beuningen o el Rijksmuseum, o clients com el mariscal nazi Hermann Goering, que li va comprar el *Crist i la dona adúltera* l'any 1942. Aquest fet li comportà, després de la II Guerra Mundial, l'acusació d'haver lliurat als nazis elements preciosos del tresor nacional neerlandès, castigada amb pena de mort. Durant el judici, va admetre, i demostrà, que tots els quadres eren falsificacions seves i va acatar un càstig infinitament més lleu: la pena d'un any de presó.

John Myatt (1945) i **John Drewe** (nat el 1948) van formar una societat fraudulenta que segons Scotland Yard, va ser una de «les trames de falsificació més danyoses del segle XX». Myatt executava els quadres i Drewe els inventava un historial de prestigi infiltrant documents falsos en diversos arxius. Un cop descoberts, Myatt passà a la presó quatre mesos, d'una condemna d'un any, i el seu còmplice Drewe, dos mesos, de la pena de sis.

Actualment Myatt té un web en què no s'està de ponderar la seva trajectòria com “el més gran frau artístic del segle XX”, ha protagonitzat la sèrie *Fame In The Frame* de Sky Arts i participa com a expert a la sèrie *Fake or Fortune* de la BBC.

B.4 Expiació

Alguns falsificadors, un cop descoberts, acusats de frau i estafa, van patir penes de presó, relativament lleus potser perquè els seus crims eren sense sang i basats no en la destrucció de cap mena de patrimoni sinó en la «invenció» d'uns objectes nous, però il·lícits, i amb greus efectes econòmics.

Quan van quedar en llibertat, van redreçar-se canviant —digué un d'ells— «de model de negoci», sovint aprofitant-se de la fama acumulada durant els anys en la il·legalitat, dedicant-se a la creació d'obra pròpia o a la invenció de gènuine forgeries, falsos reconeguts com a tals, venuts a través dels seus webs i dotats de certificats d'autenticitat. Uns quants van escriure autobiografies, van inspirar biografies literàries, documentals o produccions cinematogràfiques o teatrals, i també van protagonitzar sèries de televisió.

Uns pocs van tenir un final trist, fins i tot tràgic, però casualment foren els tres més coneguts: Van Meegeren va morir poques setmanes després que el tribunal el sentenciés a un any de presó (se sap que era addicte a la morfina i l'alcohol); Elmy de Hory es va suïcidar davant la perspectiva de ser empresonat quan va saber que l'Estat espanyol era a punt d'extradir-lo a França, i Eric Hebborn va ser assassinat d'un cop de martell en una placeta del Trastevere, a Roma.

B.5 Falsos catalans

Al nostre país, el submón del fals és força menys conegut, de manera que és complicat delimitar-ne les fronteres, graduar-ne la intensitat i caracteritzar-ne els episodis més destacats i decisius en la memòria patrimonial. És difícil conèixer-ne a fons els protagonistes i enumerar-ne les víctimes. Tanmateix, a dia d'avui ja tenim una llista «nostrada» de falsificadors i de pràctiques il·lícites que demostren la gran incidència d'aquest fenomen des de principis del segle xx. Llavors és quan el comencen a témer els col·leccionistes i l'observa i descriu el crític Feliu Elias a la revista *Mirador*.

«Col·leccions tan importants com les de Lázaro Galdeano, Emili Cabot i del senyor Mateu dels Ferros no estan exemptes de falsificacions i aquesta darrera ha estat especialment castigada pels encolomadors. [...] Del temps mateix del pintor Fortuny ja els seus admiradors catalans li falsificaren les obres i àdhuc la signatura, i encara avui dia són actives a Barcelona les fàbriques on s'elaboren Nonells, Vayredes, Martí-Alsines i tot el que convingui.»

Joan Sacs (Feliu Elias)
Mirador (20 de maig de 1930)

Autor desconegut
Jardí, a la manera de Santiago Rusiñol
s.d. Oli sobre tela
60x50 cm
Museu d' Art de Sabadell. Núm. reg. 313

«La glòria de Ramon Casas va creixent de tal manera que ja hi ha profit a falsificar les seves pintures i els seus dibuixos, àdhuc els seus esbossos més sumaris.»

Joan Sacs (Feliu Elias)
«Les falsificacions de pintura catalana moderna» (27 d'abril de 1933)

Autor desconegut
Retrat de senyora amb barret, a la
manera de Ramon Casas
1912
Pastel i carbó sobre paper
58,4 x 44,5 cm
Museu de Valls. Núm. reg. 716

«Ramon Casas no és pas sol a sofrir pòstumament de les falsificacions. Tots sabem que d'anys ha es falsifiquen les pinturas i dibuixos de Nonell, de Picasso, de Vayreda, de Martí i Alsina, fins i tot de Benet Mercadé —i no parlem dels falsos Fortuny—. A darrera hora sembla que s'han introduït al nostre mercat de pintura moderna quadros espúriament signats amb el nom de Santiago Rossinyol!»

Joan Sacs (Feliu Elias)
«Les falsificacions de pintura catalana moderna» (27 d'abril de 1933)

Els germans Junyer Vidal)

Sebastià (1874-1966) i Carles (1877-1963) Junyer Vidal van tenir un taller a Barcelona, a mitjans de la dècada de 1930, dedicat a confeccionar obres a la manera romànica i gòtica i en el qual va treballar una notable nòmina d'artistes del moment. Van nodrir una demanda afamada d'art medieval. Era el moment perfecte per introduir peces il·lícites. En aquest context, el taller dels Junyer va trobar magnífiques oportunitats combinant la restauració d'obres medievals amb la creació de convincents succedanis, fruit de la hiperrestauració o de la franca falsificació.

Taller dels germans Caries i
 Sebastià Junyer Vidal
 Sant bisbe
 Primer terç del segle XX
 Tremp sobre fusta
 119 x 50 x 6,5 cm
 Museu Nacional d'Art de
 Catalunya, Barcelona. MNAC
 122476

«El seu negoci es movia en el més gran silenci i en no poc misteri. A penes se'ls veia, retirats en les seves torres.»

Frederic Marès
*El mundo fascinante del coleccionismo y de las antigüedades.
 Memorias de un coleccionista., 1977.*

«Aquesta tàctica de certs comerciants d'antiguitats estrangers poc escrupolosos, de camuflar de primitiu italià els retaules gòtics catalans, aragonesos i valencians, fou exercida amb certa freqüència durant el darrer quart del segle XIX. [...] En aquests darrers dos anys [...] hem vist prop d'una dotzena de retaules nostres així desfigurats. [...] Fàcil i a bon preu l'adquisició de retaules nostres, que ningú no volia, algun desèxit poc digne trobaria el truc de fer-los servir de base d'una falsificació que ben bé ningú no podria dir que fos altra cosa que una peça autèntica retocada. La cosa devia tenir un cert i relatiu succés, car aquests retaules repintats que hem vist indueixen a pensar que d'altres se'n deuen haver camuflat.»

Joaquim Folch i Torres
«Una taula del mestre Garcia de Benabarre».
Gasete de les Arts, Any II, núm. 6, febrer de 1929, p. 28.

C. Fals o verdader

El cas Solsona

Va ser un episodi molt escandalós i amb aires de novel·la negra. Segons la sentència judicial de 1982, l'operació va ser protagonitzada pels germans antiquaris i «restauradors» Llorenç i Ferran Monjo Carrera, que van involucrar-hi el director del Museu de Solsona. A principis dels anys setanta, el director del Museu va cedir unes obres del fons —sis taules i tres talles— perquè, aparentment, fossin restaurades. La intenció dels germans, no obstant, era una altra: fer-les copiar, retornar les còpies al Museu i vendre els originals i repartir-se els beneficis. Les alarmes van saltar quan les obres autèntiques es van detectar al mercat d'antiquari. L'any 1985 els originals van tornar al Museu de Solsona.

Mestre de la Dormició de Solsona
Marededéu de la lletm s.XVI,
Oli i tremp sobre fusta
91,5 x 98,5 x 8 cm
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona

Autor desconegut ,
Marededéu de la llet, a la manera del
Mestre de la Dormició, c.1974 , Oli i tremp
sobre fusta 91,5 x 98,5 x 8 cm
Bisbat de Solsona

Mestre de la Dormició de Solsona.
Dormició de la Marededéu, s.XVI
Oli i tremp sobre fusta 100x98x7cm
Museu Diocesà i Comarcal de Solsona
MDCS 39.1

Autor desconegut, Dormició de la
Marededéu, a la manera del Mestre de la
Dormició de Solsona, c.1974
Oli i tremp sobre fusta
98x98x7cm Bisbat de Solsona

El cas Pere Mates

El Museu d'Art de Girona preserva el conjunt més ampli i significatiu de l'obra de Pere Mates (c. 1490-1558), nascut a Sant Feliu de Guíxols i un dels artistes més representatius del Renaixement català. Quan el 2010 es va donar l'oportunitat d'adquirir tres obres, taules sobre fusta, atribuïdes al pintor, no es va dubtar del seu interès. Les pintures coincidien amb les referències documentals i fotogràfiques publicades i conegudes, si bé les obres presentaven evidències d'haver estat molt intervingudes amb una restauració excessiva.

Sis anys després, l'octubre del 2016, sortien a subhasta sis taules més, també atribuïdes al pintor. Sorprenentment, dues d'elles eren idèntiques a les comprades anys abans. La coincidència feia probable la identitat fingida de les primeres i la possibilitat de què en el seu origen hi podia haver una pràctica tèrbola i fraudulenta. Esclatava el «cas Pere Mates», la premsa se'n feia ressò i començaven els treballs d'estudi i anàlisi per intentar esclarir si es tractava d'obres falses o verdaderes.

Pere Mates. *Prédica de sant Joan Baptista*. Taula del retaule de sant Joan Baptista 1536. Oli sobre fusta
87 x 62,5 x 4 cm
Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 138.707. Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art. Adquisició, 2016

Autor desconegut. *Prédica de sant Joan Baptista, a la manera de Pere Mates*
Després de 1921. Oli sobre fusta
87,5 x 64 x 3,5 cm
Museu d' Art de Girona. Núm.reg. 136.999. Dipòsit Generalitat de Catalunya.
Adquisició, 2010

Pere Mates. *Bateig de Crist*. Taula del Retaule de sant Joan Baptista, 1536. Oli sobre fusta. 86 x 61 x 3 cm. Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 138.705. Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art. Adquisició, 2016

Autor desconegut. *Bateig de Crist*, a la manera de Pere Mates. Després de 1921. Oli sobre fusta. 89 x 65,5 x 3,5 cm. Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 137.000. Dipòsit Generalitat de Catalunya. Adquisició, 2010

Pere Mates. *Visitació*. Taula del retaule de sant Joan Baptista, 1536. Oli sobre fusta. 89, 2 x 64 x 4,5 cm. Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona. MNAC: 107896-000. Adquisició, 1970

Autor desconegut. *Visitació*, a la manera de Pere Mates. Després de 1921. Oli sobre fusta. 89 x 64,5 x 3,5 cm. Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 136.998. Dipòsit Generalitat de Catalunya. Adquisició, 2010

D. Verdader i fals

El cas Pere Mates, a estudi

Quan tres taules del Retaule de sant Joan Baptista van sortir a subhasta el maig del 2010, es va creure que es tractava de taules originals de Pere Mates. La composició, els detalls en les escenes, el dibuix de les figures i, fins i tot, el virtuosisme d'algunes de les cares dels personatges coincidien plenament amb les fotografies en blanc i negre publicades fins llavors. Les petites diferències observades es van valorar com a retocs afegits en una restauració molt posterior.

L'aparició al mercat, el 2016, de noves taules del retaule i el fet que dues fossin idèntiques a les que havia adquirit el Museu d'Art de Girona el 2010 va aixecar les sospites que hi havia d'haver obres falses. Immediatament es van endegar un seguit d'estudis tècnics i anàlisis per esbrinar la naturalesa d'unes i altres obres i, en la mesura del possible, desemmascarar el frau.

Estudi històric i artístic

El pintor Pere Mates (c. 1490-1558) va desenvolupar la seva obra - força nombrosa si bé majoritàriament atribuïda - entre Girona, Besalú i la Garrotxa, en un moment de transició artística, entre el Gòtic i el Renaixement. Es va formar amb pintors estrangers arribats a Girona, especialment Pere de Fontaines i Joan de Burgunya, amb qui va treballar de jove i dels quals va rebre influència.

L'historiador i restaurador Joan Sutrà Viñas (Figueres, 1891-1981) va realitzar una primera catalogació de l'obra de Pere Mates i va identificar-lo com el pintor anònim que anys abans, el 1958, l'historiador de l'art C. R. Post havia reconegut com «the catalan monogramist», pel fet que un seguit d'obres atribuïdes a ell estan signades amb el monograma MTAS/TVMAS.

Monograma MTAS.
Detall de la taula del
Calvari del retaule de
Segueró de Pere Mates.
Segle XVI.
Museu d'Art de Girona.
MDG 380-382.
Fons Bisbat de Girona

Entre les atribucions a Pere Mates hi figuren les onze pintures pertanyents al *Retaule de sant Joan Baptista*, d'origen desconegut i datat del 1536 segons figura en una de les taules conservades.

Pere Mates, *Anunciació a Zacaries*. Taula del retaule de Sant Joan Baptista. c. 1536. Oli sobre fusta (89,2 x 64 x 4,5 cm). Museu d'Art de Girona. Núm. 138.705. Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art. Adquisició, 2016.

Les onze taules havien figurat en la col·lecció de José Estruch i Comella (1844-1924), empresari i banquer barceloní. Arruïnat, el 1898 va vendre part de la seva col·lecció, i el 1920 va empenyorar la resta al Banc Hispano Colonial. Probablement llavors, o poc temps després, Miquel Utrillo en va realitzar un inventari i valoració i el fotògraf Joan Vidal i Ventosa un ampli reportatge fotogràfic.

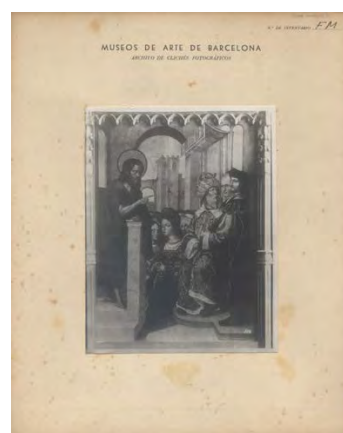
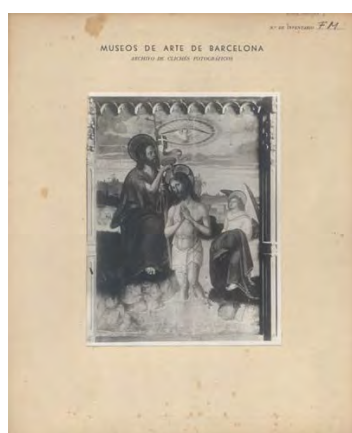

Les taules del retaule de Sant Joan Baptista exposades a la col·lecció de José Estruch a Barcelona. c. 1920. Foto: Arxiu Fotogràfic de Barcelona. Fons X . Joan Vidal i Ventosa

L'any 1925, després de la mort de Josep Estruch, es va presentar a Barcelona una ampla exposició de la seva col·lecció d'art. L'octubre del mateix any, la recent inaugurada Sala Pares en va organitzar la subhasta. Llavors, el també banquer i col·leccionista Josep Jover va adquirir totes les taules del Retaule de Sant Joan Baptista per un preu, irrisori, de 3.500 pessetes.

Anunci de l'exposició de la col·lecció d'antiguitats de José Estruch a Barcelona, l'abril i maig de 1925. *La Vanguardia*, 3 de maig de 1925, pag.5

Taules dels retaule de Sant Joan fotografiades per Vidal i Ventosa vers 1920
Foto: Arxiu Fotogràfic dels Museus d'Art. Joan Vidal i Ventosa

El 1956, Joan Sutrà va publicar un estudi on descrivia les diferents obres atribuïdes a Pere Mates, entre elles el conjunt de les onze taules del *Retaule de sant Joan Baptista*, llavors encara propietat de Jover, de les quals en reproduïa quatre fotografies.

Temps després les taules es van dispersar a l'estranger, probablement en ser venudes: dues a Zurich, dues a Lausana, tres a Paris i tres més a Londres. El 1969 tres pintures del retaule van sortir a subhasta a Londres, entre elles la *Visitació*. Pocs mesos més tard, el 18 de març de 1970, la va comprar l'Ajuntament de Barcelona al galerista barceloní Joan Antoni Maragall per incorporar-la al Museu d'Art de Barcelona. Avui es conserva al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

*La Visitació, taula del Retaule de sant Joan Baptista, adquirida el 1970 per l'Ajuntament de Barcelona, avui al Museu Nacional d'Art de Catalunya. (Pere Mates, *Visitació*. 1536. Oli sobre fusta (89,2 x 64 x 4,5 cm). MNAC: 107896-000. Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona)*

L'any 1975, en la primera Exposició d'Antiquaris de Barcelona, es van exhibir juntes deu de les onze pintures conegudes del *Retaule de sant Joan Baptista*: la taula propietat del Museu d'Art de Barcelona i les altres nou, llavors, propietat dels antiquaris madrilenys Manuel González i Álvaro Paternina.

El 1999 les taules *Sant Joan Baptista a la presó*, *Decapitació de sant Joan Baptista* i *Salomé amb el cap de sant Joan Baptista*, les tres propietat de Manuel González, van sortir a la venda. Cinc anys més tard, el 2004 i el 2005, tornaven a estar al mercat i avui se'n desconeix la propietat.

Les altres sis taules restants són les que va adquirir el 2016 el Museu d'Art de Girona. Dues d'elles eren idèntiques a les que el Museu havia adquirit sis anys abans.

L'estudi científicotècnic

L'estudi d'una obra d'art s'enriqueix i es complementa amb **anàlisis fisicoquímiques** que duen a terme científics especialitzats en patrimoni cultural. L'aplicació de diferents mètodes d'examen i de diverses tècniques analítiques instrumentals, en un procés seqüencial i complementari, va aportant informació —en alguns casos, indicis, i en d'altres, certeses— sobre els materials constitutius d'una obra i el seu estat de conservació.

Anàlisi visual

Una mirada atenta pot ajudar a reconèixer a simple vista la tècnica i la morfologia d'una obra d'art i a detectar-hi incoherències, repintats o afegits. Aquesta observació, tant de l'anvers com del revers, prèvia a tota anàlisi científica, permet fer-se una primera impressió de l'obra, obrir interrogants i plantejar les tècniques analítiques i les zones d'on extreure mostres per resoldre les qüestions plantejades.

Anàlisi fotogràfica i radiogràfica

Les tècniques fotogràfiques són essencials per examinar una obra i són el punt de partida per, després, aplicar altres mètodes que completaran l'estudi material. L'obra es fotografia sota radiació visible (amb llum aplicada de diferents maneres i amb més o menys detall) i radiació invisible (amb llum ultraviolada i infraroja). El resultat que s'obté de cadascuna de les imatges aporta noves dades al procés d'anàlisi.

Fotografia amb llum rasant:

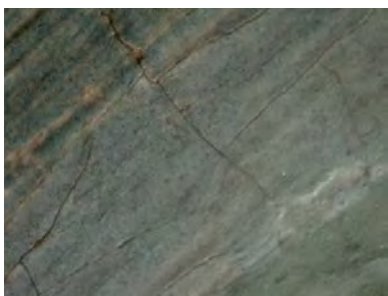
Fotografia amb llum ultraviolada:

Fotografia d'infraroig digital:

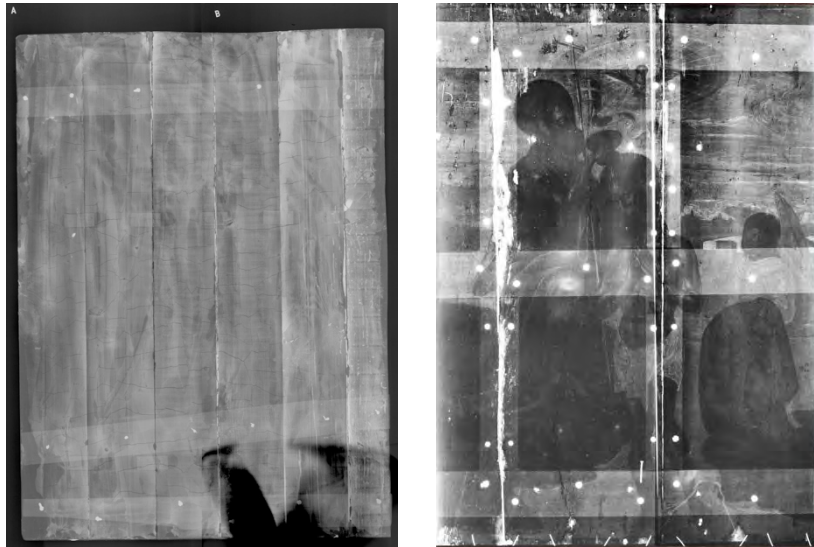

Microfotografia:

Microfotografies amb lupa binocular Nikon SMZ 800.
Imatge: Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC).

Radiografies

Anàlisis físiques i químiques

Les anàlisis de petites mostres de l'obra en estudi permeten obtenir informació més concreta sobre els materials constitutius i, per tant, aporten dades més rellevants, a vegades determinants, sobre l'estructura estratigràfica i la composició, és a dir, sobre com s'organitzen les diferents capes en la pintura (estratigrafia) i sobre el tipus de fusta, pigments, aglutinants i càrregues emprats per executar l'obra.

Anàlisi del suport de fusta

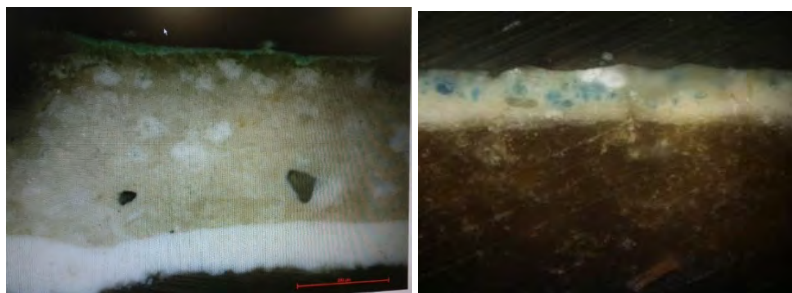
Pinus silvestris sp (pi)

Populus sp (alba)

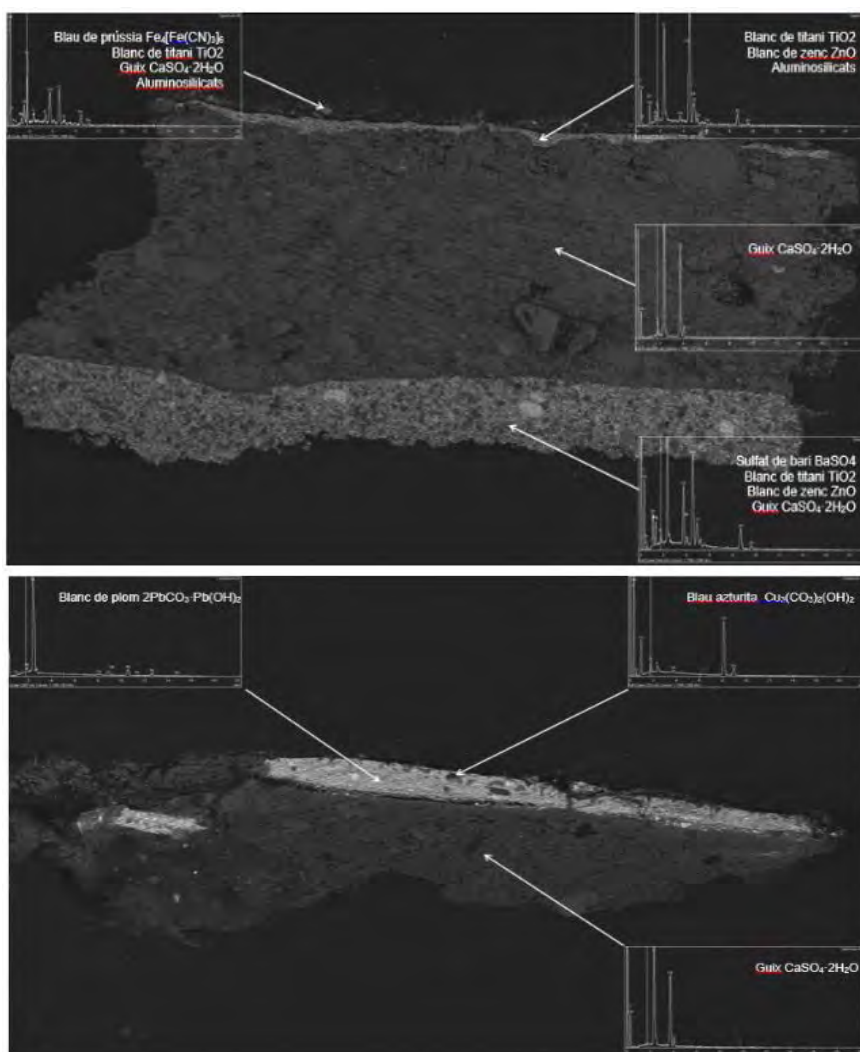
Microscòpia òptica

Una primera observació mitjançant un microscopi òptic, amb què s'obté una visió transversal (estratigràfica) de les mostres preparades, permet veure amb detall les formes, les mides i els colors dels diferents materials i la seva distribució en capes.

Imatge general de la micromostra mitjançant microscòpia òptica: estratigrafia 200x.
Microscopi Nikon LV100 (de 100 a 500 augments amb llum ultraviolada). Imatge: CRBMC.

Microscòpia electrònica de rastreig

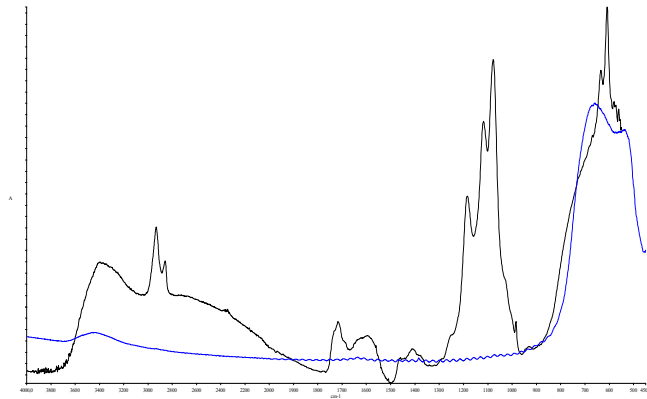

Imatge de microscòpia electrònica (SEM-EDS) a 110 augments. Imatge: CRBMC.

L'observació de les mostres amb aquesta tècnica permet obtenir imatges en blanc i negre d'alta resolució i grans augments que aporten informació sobre la morfologia, la distribució dels compostos presents en les diverses capes i la seva composició elemental.

Espectrofotometria d'infraroig per transformada de Fourier (FTIR)

La tècnica de l'espectròmetre FTIR, basada en la interacció de la radiació infraroja amb la matèria, permet obtenir una gràfica de l'espectre característic dels compostos orgànics i inorgànics. La comparació de l'espectre d'una mostra amb els espectres de patrons de referència permet identificar els diferents components moleculars i, per tant, el tipus de materials presents en les diferents capes.

Gràfica de l'espectre de la capa pictòrica (negre) sobre el patró de referència de blanc de titani (TiO_2) (blau). Equip FTIR Perkin Elmer Spotligh 300. Font: CRBMC.

El cas Pere Mates: cas obert

Després dels diferents estudis i anàlisis a què van ser sotmeses totes les obres atribuïdes a Pere Mates, es va poder concloure:

- que les pintures adquirides el 2016 havien estat realitzades al segle XVI, atès que mostraven materials en ús en aquell període, com el blanc de plom o el blau d'atzurita, i la seva morfologia coincidia amb la de taules i pintures d'aquella època, i
- que les tres taules comprades el 2010 eren còpies —gairebé calcs— dels originals, produïdes a partir del primer quart del segle XX, atès que el suport era de pi i estava tallat de manera irregular, la preparació duia en la composició sulfat de bari (compost utilitzat a partir del segle XIX) i els pigments eren posteriors al segle XVIII (el blau de Prússia es va descobrir el 1705 i el blanc de titani es va començar a comercialitzar el 1921).

El cas Pere Mates quedava resolt, però només en part. Queden encara moltes preguntes pendents de resposta: qui i amb quina intenció va realitzar les obres falses?, es van fer amb voluntat de còpia o amb voluntat d'engany?, només es van copiar aquestes tres taules o la totalitat del retaule? Caldrà seguir noves pistes d'un cas que mantenim obert.

E Epíleg

Existeix el fals perfecte? Els falsos poden tenir algun valor positiu més enllà de ser una prova d'una gran gosadia i de més o menys destresa tècnica? Poden arribar a ser «bells» i engendrar una experiència estètica?

Nosaltres ens inclinem per respondre que no a aquestes demandes, perquè pensem que l'autenticitat és un valor fonamental de l'obra d'art i perquè creiem que s'estableix un lligam íntim entre el contemplador i l'obra, una relació entusiasta d'entrega i confiança absoluta basada en la veracitat de l'obra i en la sinceritat i la integritat moral de l'artista, relació que el falsificador fa impossible corrompent i pervertint aquests principis. Potser perquè creiem en la canviant però indestructible aura de l'obra d'art.

Activitats complementàries

VISITES GUIADES

Dissabte 30 de novembre, a les 11.30 h

A cura de: Joan Bosch i de Francesc Miralpeix, professors d'història de l'art a la UdG i comissaris de l'exposició

Diumenge 12 de gener de 2020, a les 11.30 h, i

Diumenge 22 de març de 2020, a les 11.30 h

A cura de: Serveis educatius del md'A

Places limitades. Reserves: 972 20 38 34. Venda d'entrades:

www.museuart.com

VISITES CONCERTADES PER A GRUPS ESCOLARS I D'ADULTS

Contacteu amb:

Tel. 972 41 40 58

Reserves.girona.acdpc@gencat.cat

ACTIVITATS FAMILIARS

Troba les 7 diferències

Diumenge 24 de novembre de 2019, a les 11.30 h, i

Dissabte 4 d'abril de 2020, a les 11.30 h

Visita i taller adreçat a nens i nenes de 6 a 12 anys acompanyats d'una persona adulta.

Places limitades. Reserves: 972 20 38 34. Venda d'entrades:

www.museuart.com

Consulteu tota la programació al web: www.museuart.com

Catàleg

L'exposició es complementa amb la publicació d'un opuscle amb textos en català i anglès.

Més informació:
Àngels Miralles
Premsa i comunicació
Museu d'Art de Girona
comunicaciomag@gencat.cat

Crèdits del catàleg

Edició i producció:

Museu d'Art de Girona
(Agència Catalana del Patrimoni Cultural)
Gabinet tècnic del Departament
de Cultura

Direcció:

Carme Clusellas

Edició científica:

Joan Bosch
Francesc Miralpeix

Coordinació:

Maria de Lluç Serra

Suport tècnic:

Aurèlia Carbonell

Autors dels textos:

Joan Bosch
Francesc Miralpeix
Carme Clusellas
Josep Pare!

Disseny gràfic:

Cristina Masferrer ESTUDI

Impressió:

EADOP

Assessorament lingüístic:

Traduaction
Judy Thomson

Fotografies:

Alamy
Ansa Foto
Arxiu Fotogràfic de Barcelona
Arxiu d'Imatge i So del Consell d'Eivissa
Arxiu Raimondo Luciani

Centre de Restauració de Béns Mobles
de Catalunya (CRBMC)
Es Baluard. Museu d'Art Modern i
Contemporani de Palma
Getty Images
Irving Penn Foundation
Museu d'Art Contemporani d'Eivissa
Museu d'Art de Girona (Rafal Bosch)
Museu d'Art de Sabadell
Museu Diocesà i Comarcal de Seisena
Museu de Montserrat. Abadía de
Montserrat
Museu Nacional d'Art de Catalunya,
Barcelona (Calveras/Mérida/Sagrasta)

AGRAIMENTS

Lluïsa Amenós
Mn. Robert Baró
Jaume Barrachina
Biblioteca del Campus Barri Vell (UdG)
Caries Freixes
Centre de Restauració de Béns Mobles
de Catalunya (CRBMC)
Institut Català de Recerca en Patrimoni
Cultural
Irving Penn Foundation
Josep de C. Laplana
Mireia Mestre
Mossos d'Esquadra (Unitat Central de
Patrimoni Històric, Divisió d'Investigació
Criminal)
Ana Ordóñez
Jordi París
Jordi Planas
Joan Sala Plana
Cristina Sanjust
Xavier Sola
Angels Solé
Engràcia Torrella

I a totes aquelles persones que han cedit
desinteressadament obres i documents
de la seva col·lecció per a l'exposició.

EXPOSICIÓ TEMPORAL
Del 22 de novembre de 2019
al 19 d'abril de 2020

md'A Museu d'Art
de Girona

FALSOS VERDADERS L'ART DE L'ENGANY

MUSEU D'ART DE GIRONA/RECULL D'APARICIONS EN MITJANS

Exposició temporal “Falsos verdaders. L'art de l'engany”

Del 22 de novembre de 2019 a 19 d'abril de 2020
Prorrogada fins el 13 de setembre de 2020

01.09.2019

EL PUNT AVUI / Eva Vázquez

El costat fosc de l'art

<https://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1658117-el-costat-fosc-de-l-art.html>

22.11.2019

LA VANGUARDIA

El Museo de Arte de Girona inaugura una exposición con obras falsificadas

<https://www.lavanguardia.com/local/girona/20191122/471788709350/museo-arte-girona-inaugura-exposicion-obras-falsificadas.html>

22.11.2019

CCMA / Redacció

Falsos verdaders. L'art de l'engany": les falsificacions al Museu d'Art de Girona

<https://www.ccma.cat/324/falsos-verdaders-lart-de-lengany-les-falsificacions-al-museu-dart-de-girona/noticia/2965402/>

23.11.2019

EL PUNT AVUI / Eva Vázquez

El bell art d'enganyar

https://www.elpuntavui.cat/cultura/article/1700660-el-bell-art-d-enganyar.html?utm_source=whatsapp&utm_medium=botons&utm_campaign=com_eapanoticias

23.11.2019

DIARI DE GIRONA / Alba Carmona

Cara a cara entre l'original i la còpia

El Museu d'Art de Girona posa el focus en els falsificadors artístics amb una mostra centrada en les falsificacions d'unes taules renaixentistes que va comprar l'any 2010

<https://www.diaridegirona.cat/cultura/2019/11/23/cara-cara-loriginal-copia/1015360.html>

26.11.2019

CATALUNYA RÀDIO

[àudio] L'art dels falsificadors

<https://www.ccma.cat/catrado/alcarta/catalunya-al-dia/lart-dels-falsificadors/audio/1056104/>

01.12.2019

EL PROPILEU, FÒRUM D'INFORMACIÓ I DEBAT DEL MUSEU DE MONTSERRAT

Ambaixades i ambaixadors Falsos veraders. L'art de l'engany

http://www.museudemontserrat.com/docs/el-propileu---25_1174_ca.pdf

03.12.2019

TV3 TELENOTÍCIES comarques

[vídeo] Exposició "Falsos veraders, l'art de l'engany" al Museu d'Art de Girona

<https://www.ccma.cat/tv3/alcarta/telenoticies-comarques/exposicio-falsos-veraders-lart-de-lengany-al-museu-dart-de-girona/video/5973695/>

04.12.2019

DIARI DE GIRONA / David Céspedes

L'engany també és art

El Museu d'Art de Girona convida el visitant a entrar en un suggerent joc visual tot contemplant obres veraderes i falses

<https://www.diaridegirona.cat/cultura/2019/12/04/lengany-art/1017191.html>

11.12.2019

EL TEMPS DE LES ARTS / Eva Vázquez

Tot és mentida

<https://tempsarts.cat/tot-es-mentida/>

15.12.2019

INFORMATIUS TVE CATALUNYA

[vídeo] El Museu d'Art de Girona ens proposa una exposició diferent. Arran de la descoberta d'un quadre fals de Pere Mates, posen cara a cara quadres originals amb la seva còpia.

https://twitter.com/linformatiu_tve/status/1206226701677715456

27.12.2019

[vídeo] TV Girona / Informatius (minut 18'58)

<http://tvgirona.alacarta.cat/noticies/capitol/noticies-vespre-del-27122019>

01.01.2020

EL PAÍS / José Ángel Montañés

Pintures falses com duros sevillans

El Museu d'Art de Girona analitza en una exposició el fenomen de l'engany en el món de l'art

https://cat.elpais.com/cat/2019/12/30/cultura/1577735313_005693.html

03.01.2020

DIARI DE GIRONA / Accents

La millor opció

Dues exposicions al Museu d'Art de Girona sobresurten per sobre de l'oferta cultural d'aquest començament d'any

Enllaç web no disponible

08.01.2020

LA VANGUARDIA / Quim Monzó

L'art de l'engany

<https://www.lavanguardia.com/opinion/20200108/472791547373/lart-de-lengany.html>

09.01.2020

EL PUNT AVUI / Redacció

Seminari al md'A sobre les falsificacions

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/1721076-seminari-a-l-md-a-sobre-les-falsificacions.html>

18.01.2020

ARA / Maria Garcia

El Museu d'Art de Girona treu les vergonyes i mostra les grans falsificacions de l'art

L'exposició 'Falsos veraders. L'art de l'engany' revela el procés per desemmascarar els impostors

https://www.ara.cat/cultura/Museu-Art-Girona-vergonyes-falsificacions-art-engany_0_2382361927.html

21.01.2020

EL PERIÓDICO / Mauricio Bernal

Las novelescas andanzas de los falsificadores de arte

El Museu d'Art de Girona explora la tradició del engany en el món de l'art a través d'una mostra inspirada en la estafa de que fue víctima hace 10 años

<https://www.elperiodico.com/es/ocio-y-cultura/20200120/novelescas-andanzas-falsificadores-arte-exposicion-museu-art-girona-7814443>

23.01.2020

NÚVOL / Clàudia Rius

L'art del falsificador

El Museu d'Art de Girona organitza una mostra valenta sobre la presència d'obres falses als museus

<https://www.nuvol.com/art/lart-del-falsificador-78967>

27.01.2020

RAC105 / El museu de la primera hora, Ricard Mas

Descobrim els falsos veraders del Museu de Girona de la mà de Ricard Mas!

<https://www.rac105.cat/podcasts/player/6ebb343d-fd46-44d5-83ec-0ce8cda160e1>

28.01.2020

EL TEMPS DE LES ARTS / Àlex Rebollo

Fer de l'error encert, falsificacions al Museu d'Art de Girona

<https://tempsarts.cat/fer-de-lerror-encert-falsificacions-al-museu-dart-de-girona/>

31.01.2020

EL 33 RECOMANA

[vídeo] "Falsos verdaders. L'art de l'engany". Museu d'Art Girona. Fins al 19 d'abril

<https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/33-recomana/falsos-verdaders-lart-de-lengany-museu-dart-girona-fins-al-19-dabril/video/6025086/>

31.01.2020

INFO EN PUNTO / Ramon Ribera

Falsos verdaderos. El arte del engaño

<http://infoenpunto.com/art/25503/falsos-verdaderos-el-arte-del-engano>

04.02.2020

RAC 1 / Programa VERSIÓ RAC1

[àudio] Entrevista a Carme Clusellas i Joan Bosch

<https://www.rac1.cat/a-la-carta/detail/d642e51a-8233-4bc1-a081-69efd55d1a41?program=versio§ion=HOUR>

GENER-MARÇ 2020

Archivo Español del Arte

Falsos verdaders. L'art de l'engany Girona: Museu d'Art de Girona, 22-XI-2019 a 29-IV-2020

<http://xn--archivospaoldearte-53b.revistas.csic.es/index.php/aea/article/viewFile/1099/1131>

12.03.2020

LA 2 / PUNTOS DE VISTA

[vídeo] Exposició "Falsos verdaders. L'art de l'engany »

<https://www.rtve.es/alacarta/videos/punts-de-vista/punts-vista-exposicio-falsos-verdaders/5538360/>

L'MD'A proposa una exposició al voltant de les falsificacions i les tècniques per detectar-les, arran del cas d'unes taules falses de Pere Mates al seu propi fons

El costat fosc de l'art

E.V.
GIRONA

L'octubre del 2016 va saltar la sospita que unes taules atribuïdes al pintor renaixentista Pere Matas i exposades des de feia sis anys al Museu d'Art de Girona (MD'A) podien ser falses. El dubte va sorgir arran de la inclusió de tres fragments idèntics del mateix retaule en el catàleg d'obres que es disposava a treure al mercat, aquell mateix mes, una casa de subhastes de Madrid. L'estudi comparatiu de les peces va semblar d'incertesa als experts, ja que els dos conjunts presentaven poques diferències, però les proves es decantaven aclaparadorament a favor de l'autenticitat de les que s'havien de subhastar i cada vegada més en contra de les que havia adquirit el museu sis anys abans, a la sala Balclis de Barcelona.

Finalment, la Generalitat va decidir intervenir-hi i comprar les sis noves taules de Pere Matas per un preu conjunt de 36.000 euros que es va considerar raonable. Un cop posades de costat amb les ja exhibides a Girona, tècnics i historiadors de l'art van determinar sense cap dubte que les primeres no devien tenir més d'un segle d'antiguitat i que, per tant, eren falsificacions i no còpies de taller, que encara

La restauradora Àngels Solé, quan va presentar l'estudi sobre les taules de Pere Mates a Girona, el 2016 ■ ACN

En lloc d'ocultar l'engany, el museu el va fer públic, i ara en planteja una anàlisi científica

els haurien conferit algun valor per testimoniar l'èxit iconogràfic del motiu representat: un cicle sobre la vida de sant Joan Baptista que Pere Mates hauria pintat cap a 1536, no se sap per encàrrec de qui. En lloc de desfer-se de les obres fallides, el museu gironí va decidir quedar-se les i estudiar-les, tot i les dificultats de rastrejar-ne l'origen. De fet, Balclis va

accedir a reintegrar l'import de la transacció feta el 2010 (uns 7.900 euros, més impostos), però es va negar a revelar la procedència del lot, que hauria estat la principal pista per resseguir el procés de falsificació.

Tot i així, es tractava de les primeres falsificacions conegudes de l'art renaixentista català, i això solja revestia un gran interès

que el museu no volia desaprofitar. Des del primer moment, doncs, en lloc d'intentar ocultar el fet d'haver estat exposant durant sis anys unes obres que s'havien revelat inautèntiques, l'MD'A va mostrar la seva determinació, no només de fer-ho públic, sinó de preparar una exposició que servís per aprofundir en aquest cas concret i en el fenomen de les

falsificacions en general. La proposta, anunciada per al 2017, no va poder tirar endavant, però serà una realitat aquest pròxim més d'octubre.

Falsos verdaters, l'art de l'engany, comissariada per Francesc Miralpeix i Joan Bosch, professors d'art modern de la Universitat de Girona, s'inaugurarà el 24 d'octubre i es podrà visitar fins al 29 d'abril de l'any que ve. L'exposició confrontarà els dos conjunts del retaule de Pere Mates i tot el procés de recerca que va permetre desvelar l'engany. Alhora, es faran sortir a la llum altres obres d'art falsificades que es conserven en diferents museus catalans, i es proposarà una reflexió sobre el costat més fosc del mercat de l'art: sobre el concepte i les modalitats de la falsificació, sobre alguns dels episodis europeus més coneguts, i sobre la mentalitat, les motivacions i les estratègies dels falsificadors i com desemmascarar-los.

L'historiador nord-català Eric Forcada, fent-se ressò de la iniciativa, escrivia aquesta mateixa setmana al seu mur de Facebook: "Preciós acte de coratge per a un museu el fet d'abordar científicament i per a una exposició amb fins pedagògics el costat fosc d'un comerç artístic tan viu." ■

Més de 2.000 persones, a Sant Pere de Rodes

El festival ha tancat la 19a edició amb un èxit i amb el cartell de "tot venut"

Redacció
SANT PERE DE RODES

El Festival de Sant Pere de Rodes va tancar diumenge la 19a edició amb el cartell de "sold out (tot venut)". Com a cloenda, el festival va presentar *Una nit a l'òpera*, amb una formació

única de soprano, flauta i piano, amb la coreana In-jeong Hwang i els italians Giuseppe Nova i Giorgio Costa. Segons els seus responsables, aquesta edició ha tingut "molt èxit", i ha presentat concerts d'altíssim nivell i d'una varietat que ha estat fortament elogiada pels més de 2.000 assistents.

Entre els concerts més destacats i que també van veure un ple absolut,

cal remarcar el recital de piano *Absolute Russia*, del jove Evgeny Konnov, guanyador del Concurs Maria Canals el 2018, i el ja clàssic espectacle *And the winner is...*, amb Carles & Sofia Piano Duo. Enguany, a més, el concert de música de pel·lícules per a piano a quatre mans i orquestra de corda va veure el debut de l'Orquestra Solistes de Catalunya, fundada pel

Carles & Sofia, en una imatge promocional ■ EPA

duet gironí.

El Festival de Sant Pere de Rodes s'ha caracteritzat sempre per la seva programació, acurada, amb un gran criteri artístic, i amb l'alta qualitat de les propostes per damunt de tot. S'ha mantingut fidel als orígens com a festival de música clàssica i ha presentat sempre artistes de casa i de fora, amb un gran reconeixement internacional. ■

HASTA ABRIL DE 2020

El Museo de Arte de Girona inaugura una exposición con obras falsificadas

La muestra 'Falsos verdaderos. El arte del engaño' pretende poner a prueba a los visitantes

AGENCIAS, GIRONA

22/11/2019 18:18 | Actualizado a 25/11/2019 10:10

El **Museo de Arte de Girona** ha inaugurado la exposición '**Falsos verdaderos. El arte del engaño**', en la que se pueden ver varias **obras falsificadas** y conocer los casos de algunos de los **grandes falsificadores** de la historia del arte.

La muestra, que se podrá visitar hasta el 29 de abril de 2020, quiere recordar el **caso Pere Mates**, ocurrido en 2010 cuando compraron unas tablas del pintor renacentista y que, seis años más tarde, descubrieron que eran falsas tras ver por Internet una subasta de cinco piezas del autor, dos de las cuales eran idénticas a las expuestas por el museo.

En esta exposición, que **pretende confundir al espectador** sobre lo que es real y lo que no, también se podrán repasar las técnicas científicas y de análisis que se llevan a cabo para descubrir si una obra es auténtica.

La muestra repasa las técnicas científicas y de análisis que se llevan a cabo para descubrir si una obra es auténtica

En este sentido, los comisarios de la muestra han planteado un **reto al visitante** colocando obras reales al lado de copias falsas y tendrán que descubrir cuál es la auténtica y cuál la falsificada.

El público podrá apreciar tres tablas diferentes del siglo XVI acompañadas de sus respectivas copias realizada a posteriori y, en alguna, se podrá observar como el falsificador se ha tomado la licencia de modificar detalles del cuadro.

La exposición también dedica un espacio a conocer otras obras falsificadas y a sus autores, como el caso de **Elmyr de Hory**, un falsificador que pintó cuadros recreando el estilo de **Picasso, Degas o Braque**.

La exposición enseñará de manera pedagógica el proceso que se ha seguido para analizar dos obras idénticas

Según ha explicado **Francesc Miralpeix**, uno de los comisarios de la muestra, De Hory aprovechó su relaciones “con la alta sociedad de Ibiza” para venderlos haciéndolos pasar por obras de pintores famosos.

Junto a De Hory, el museo también explica las vidas de **Ícilio Federico Joni, Alcedo Dossena o Eric Hebborn**, que compartían “la capacidad para crear un relato” que acreditara la veracidad de las obras, ha afirmado Miralpeix, que ha detallado que la época dorada de los falsificadores fue en el siglo pasado, cuando “solamente se fiaban del ojo de los historiadores del arte” para evaluar el origen de un cuadro.

Por eso, la exposición enseñará de manera pedagógica el proceso que se ha seguido para analizar dos obras idénticas del 'Bautismo de Cristo', una de las cuales es de Pere Mates, a través de **radiografías, rayos ultravioletas y aspectografías**.

Mostrar Comentarios ▼

DIRECCIÓN PROVINCIAL

La batalla por relevar a Susana Díaz comienza en Sevilla

Cuatro dirigentes de la federación más poderosa de España dimiten para presentar una alternativa a Verónica Pérez, la más fiel aliada de la expresidenta andaluza

ADOLFO S. RUIZ, SEVILLA

21/01/2020 17:12 | Actualizado a 21/01/2020 19:37

Comienzan los primeros movimientos en el PSOE andaluz para buscar sucesor o sucesora a Susana Díaz al frente de la **federación socialista más poderosa de España**. Cuatro miembros de la Ejecutiva provincial de Sevilla que dirige

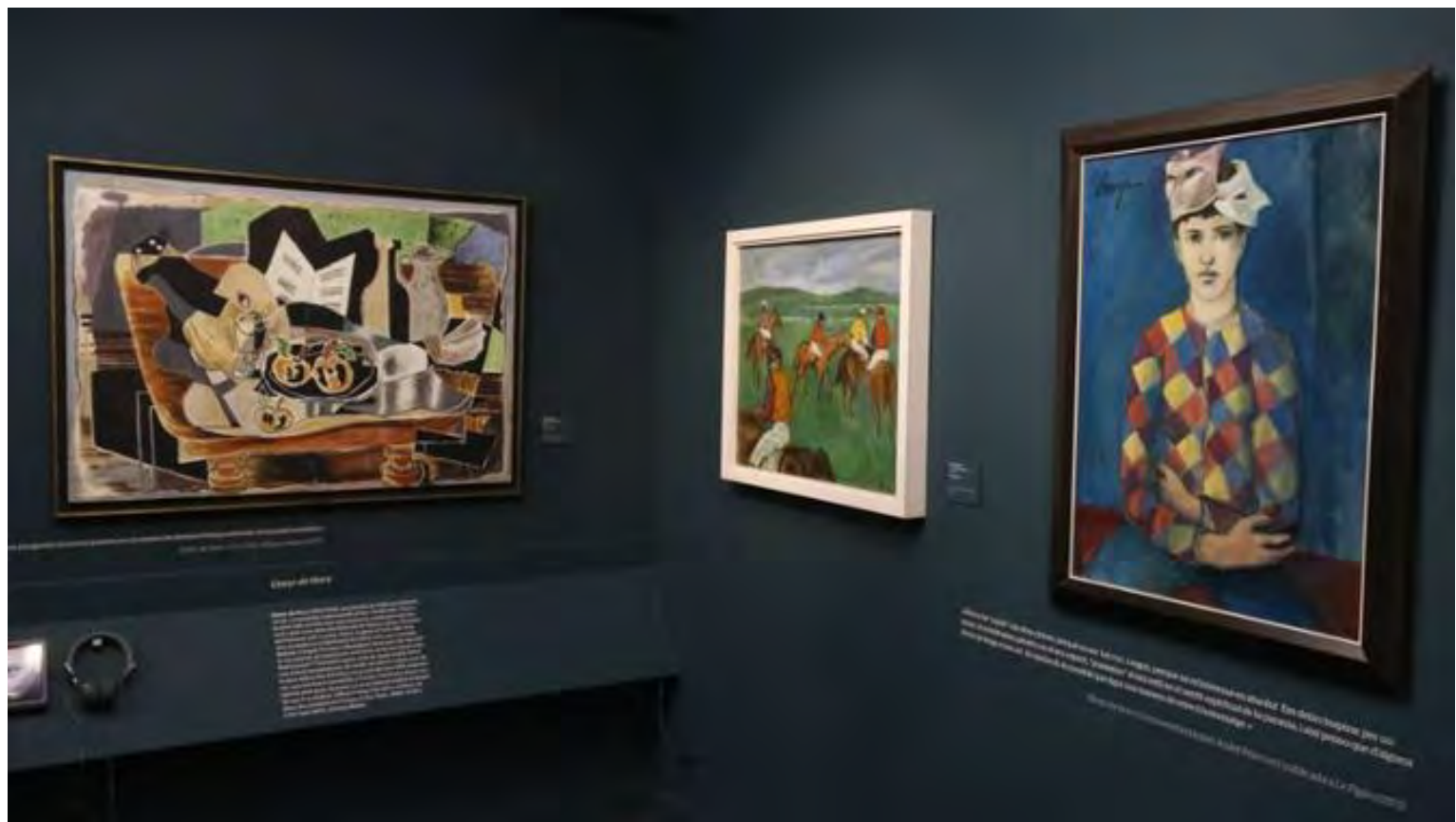
GIRONA

"Falsos verdaders. L'art de l'engany": les falsificacions al Museu d'Art de Girona

El mateix Museu d'Art de Girona havia comprat unes taules del pintor renaixentista Pere Mates l'any 2010

Redacció

22/11/2019 - 20.33 | Actualitzat 25/11/2019 - 09.12

Falsificacions atribuïdes a Elmyr de Hory

El Museu d'Art de Girona ha inaugurat una exposició en què es poden veure algunes obres d'art falsificades i conèixer els casos d'alguns dels grans falsificadors de la història de l'art.

Amb el títol de "Falsos verdaders. L'art de l'engany", el museu vol recordar sobretot el cas de **Pere Mates (~1490 - Girona, 1558)** quan el 2010 van comprar unes taules del pintor renaixentista.

Mates va ser un pintor renaixentista català actiu a Girona, Besalú i la Garrotxa durant

Sis anys després de comprar les taules policromades, la directora del museu, Carme Clusellas, va descobrir que eren falses després de veure a Facebook que es subhastaven cinc peces de l'autor i "dues d'elles eren idèntiques" a les que hi havia exposades al Museu.

En aquesta exposició també es poden repassar **les tècniques científiques i les anàlisis** que se segueixen per descobrir si una obra és verdadera o no. Es posen les obres falses al costat de les autèntiques per fer-ne una comparativa detallada, la majoria de vegades només detectable pels experts.

En alguns casos, també es pot apreciar com el falsificador s'ha permès la llicència de modificar detalls del quadre, com ara ressaltar algun detall del rostre de les figures o afegir unes cortines al fons de la peça.

Obres originals al costat de falsificacions

Els grans falsificadors

L'exposició dedica un espai a conèixer altres obres falsificades i també els seus autors. En destaca alguns dels més coneguts, com és el cas d'**Elmyr de Hory** (Budapest, 1906 - Eivissa, 1976).

Elmyr de Hory va ser un famós pintor i falsificador que al llarg de la seva vida va vendre més de mil falsificacions en què va recrear, entre altres, l'estil de Picasso,

Va viure una vida de pel·lícula relacionat amb la jet-set eivissenca. Però era un ser enigmàtic fins al punt que darrerament s'ha posat en dubte que ell fos realment el falsificador de les obres que venia.

Algunes fonts alimenten la teoria que tenia un negre que pintava per a ell mentre que Elmyr de Hory era un expert en falsificació de firmes i documents.

També s'explica les vides del pintor i falsificador **Ililio Federico Joni** (Siena, 1866-1946) i d'**Alceo Dossena** (Cremona, 1878 - Roma, 1937), que, a més de reconegut per les seves escultures, també va fer falsificacions.

Falsificació atribuïda a Elmyr de Hory

Un altre falsificador conegut internacionalment i que es pot veure a l'exposició de Girona és **Eric Hebborn** (Londres, 1934-1996).

Wolfgang Beltracchi (Höxter, Alemanya, 1951), va ser condemnat l'octubre del 2011 en un dels processos de falsificació d'art més grans d'Alemanya des del final de la Segona Guerra Mundial. Li van caure sis anys de presó per frau professional organitzat. Durant anys havia pintat a l'estil de Max Ernst, Heinrich Campendonk i Max Pechstein, entre d'altres. Els guanys fraudulents van ser al voltant dels 20-50 milions d'euros.

El comú denominador de tots ells és "la capacitat per crear un relat" que acredités la

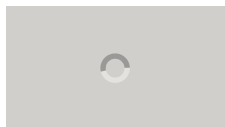
Tècniques d'avaluació

L'època daurada dels falsificadors va ser ara fa un segle, quan només els historiadors de l'art eren els que avaluaven l'origen d'un quadre. Ara, però, hi ha altres tècniques científiques que permeten descobrir l'engany. Per això l'exposició també mostra el procediment que s'ha seguit per analitzar dues obres idèntiques del "Bateig de Crist". Una d'elles és de Pere Mates i l'altra no.

Per verificar-ne l'autoria, es fan radiografies, rajos ultraviolats i una espectroscòpia. Aquesta última revela "quins pigments" s'han utilitzat a l'hora de pintar l'obra. En la taula falsificada hi ha pigments que es van començar a comercialitzar a partir del 1921, mentre que en l'original s'utilitza un blanc de plom del segle XVI. També s'analitza la fusta sobre la qual s'ha pintat. Tot aquest procés es mostra de forma pedagògica al públic perquè pugui fer-se una idea de la complexitat del procés.

Darrere de taula original a la dreta i falsa a l'esquerra

Els tres retaules de Pere Mates que s'exposaven a Girona són falsos

Les tres taules falsificades

L'exposició també dedica un espai per explicar el cas **Pere Mates** que va afectar el museu gironí. El 2010, el centre artístic va comprar tres taules del "**Retaule de Sant Joan Baptista**", atribuït al pintor renaixentista Pere Mates. A causa de la seva vinculació amb el territori gironí, el museu va apostar per aquest conjunt d'obres i el va exposar en una de les seves sales.

La seva directora, Carme Clusellas, ha recordat que quan ella va entrar al càrrec, el 2014, la restauradora del museu ja va avisar-la que "hi veia coses estranyes". Per això van "apostar per una reforma" de la sala dedicada al Renaixement i els plans passaven per traslladar aquestes tres taules a l'arxiu.

Taula original de Pere Mates a l'esquerra i a la dreta, la falsa

Tot i així, el 2016 un amic seu va avisar-la que se subhastaven més obres de Pere Mates. Sorprenentment, "dues d'elles eren idèntiques" a les que hi havia exposades a Girona.

A partir d'aquí van començar a investigar si es tractaven d'obres falsificades amb les analítiques mostrades a l'exposició. A part d'això, van veure que la tercera taula que havien adquirit el 2010 també era una falsificació, ja que l'obra real estava exposada al Museu Nacional d'Art de Catalunya des dels anys 70.

En paral·lel, la Generalitat va decidir adquirir les taules i donar-les al Museu d'Art de Girona. D'aquesta manera, l'equipament ja pot exposar les obres reals. Per altra banda, també van aconseguir recuperar els diners que havien pagat per les obres falses.

EL MÉS LLEGIT

1

Dones que decideixen no treure's els pèls de la barba: "Em sentia esclavitzada"

2

Girona, en alerta pel risc de desbordament de l'Onyar arran del temporal

Gloria, un temporal sense precedents que engoleix el litoral, del Delta a Llançà

LA JONQUERA Dos regidors d'ERC són citats a declarar per tallar l'AP-7 ►14

ECONOMIA El Santander ha tancat 30 de les 97 oficines de la província ►22

MOTXILLA ANTIROBATORI
La més segura del mercat, amb cremalleres ocultes, que també disposa de port USB i connector per a auriculars

www.diaridegirona.cat

Diari de Girona

TEL 972 20 20 66 | FAX 972 20 20 05 | A/E diaridegirona@ddg.cat | ADREÇA PASSEIG GENERAL MENDOZA, 2. 17002. GIRONA | DIRECTOR JORDI XARGAYÓ | NÚMERO 24.924

Aquest diari utilitza
paper reciclat en un 80,5%

PREU
1,50 €

Dissabte
23 DE NOVEMBRE DE 2019

FUNDAT EL 1889

Més del 60% dels funcionaris dels jutjats gironins són interins

► **Dels nou partits judicials** de la província, només Sant Feliu de Guíxols té més places cobertes per titulars que vacants, i a Puigcerdà l'interinatge arriba al 100% ►12

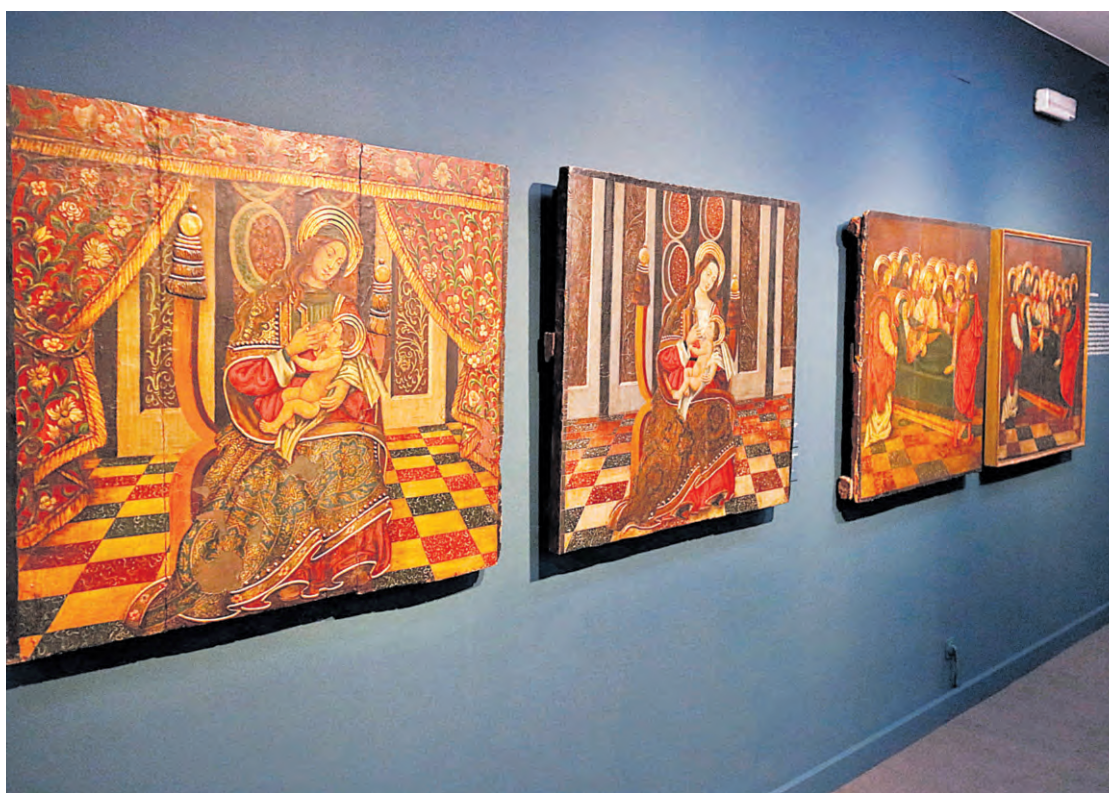
Figueres acorda canviar la ubicació i el model de l'Embarraca't

► L'AJUNTAMENT I ENTITATS HAN PACTAT REPLANTEJAR LES FESTES DE LA SANTA CREU EN L'EDICIÓ DEL 2020 ►13

A més a **DdG**

La Generalitat impulsa un protocol contra les festes il·legals amb barca

■ Territori ha anunciat que es reunirà amb els ajuntaments i altres ens per fer front a les festes il·legals amb barca a la Costa Brava. ►11

► EL MUSEU D'ART PROPOSA UN CARA A CARA ENTRE OBRES ORIGINALS I FALSIFICACIONS

La descoberta, l'any 2016, que havia adquirit unes obres falses sis anys abans ha donat peu a una exposició al Museu d'Art de Girona sobre la falsificació artística. A més d'exposar el cas Pere Mates, acarant les taules autèntiques i les còpies, mostra el procés d'anàlisi i diversos casos similars en altres museus catalans. ACN ►35

Una banda instal·lada al Pla de l'Estany i la Selva estafa 730.000 euros a bancs

► ELS MOSSOS D'ESQUADRA HAN DETINGUT CINC MEMBRES DEL GRUP I 36 MÉS HAN DE DECLARAR DAVANT EL JUTGE ►8

El turisme espanyol cau un 16,8% als hotels gironins el mes dels disturbis

■ Les pernoctacions hoteleres han baixat un 16,8% a Girona en la taxa interanual a l'octubre, el mes dels disturbis per la sentència del procés. ►9

Requereixen a l'excalcalde de Bàscara els 6,2 milions de la condemna

■ L'Audiència de Girona executa provisionalment la sentència milionària i insta Lluís Lloret a detallar el seu patrimoni. ►14

PATEK PHILIPPE
GENEVE

COMENCI LA SEVA PRÒPIA TRADICIÓ

CRONÒGRAF REF. 5170R

PereQuera
1887

C. Argenteria, 22 · 17004 Girona
Tel. 972 204 690 · www.perequera.com

Cultura i Societat

ESPECTACLES | CIÈNCIA | TENDÈNCIES | TRADICIONS | FETS I GENT | CINEMA | TELEVISIÓ

CORREU ELECTRÒNIC cultura@ddg.cat

Cara a cara entre l'original i la còpia

► El Museu d'Art de Girona posa el focus en els falsificadors artístics amb una mostra centrada en les falsificacions d'unes taules renaixentistes que va comprar l'any 2010

ALBA CARMONA GIRONA

■ La descoberta, l'any 2016, de tres falses taules renaixentistes atribuïdes al pintor Pere Mates i adquirides sis anys abans ha donat peu a una exposició al Museu d'Art de Girona centrada en el món de les falsificacions. La mostra *Falsos veraders. L'art de l'engany*, inaugurada ahir i visitable fins al 19 d'abril, presenta el cas Pere Mates, mostrant tot el procés de recerca i anàlisis científiques aplicat a les obres falses i autèntiques, i reflexiona sobre el mercat de l'art a altres casos similars a Catalunya.

Comissariada pels historiadors de l'art Joan Bosch i Francesc Miralpeix, la mostra parteix d'una «descoberta certament traumàtica pel museu», que va acabar amb feliç, i que ha de servir per aportar llum sobre el costat més fosc del mercat de l'art i del col·leccionisme: el de la falsificació.

L'any 2010, van sortir a subhas-

ta tres taules del *Retaule de sant Joan Baptista* atribuït a Pere Mates (c. 1450-1558), un dels pintors més destacats del Renaixement català. Eren «idèntiques» a les documentades l'any 56 per l'historiador i restaurador Joan Sutrà, especialista en el mestre gironí i «ningú va dubtar del interès d'adquirir-les i, malgrat fer-se evident un possible excés de restauració, les obres es van exposar al públic», explica el museu.

Sis anys més tard, el 2016, es van treure a subhasta de nou obres del mateix retaule, dues de les quals eren iguals que les del museu, que a més es va assabentar que la tercera obra comprada el 2010 tenia una rèplica als magatzems del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC).

L'estudi del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya va permetre determinar que les que es van comprar primer eren còpies contemporànies i les altres

Mates A l'esquerra, l'autèntic; a la dreta, el fals

► Gràcies als estudis científics de les peces adquirides el 2010 i les que van sortir a subhasta més tard, es va poder identificar, entre altres aspectes, alguns pigments que van ser determinants perquè els especialistes s'aproximessin a una cronologia de les taules no originals. És el cas, per exemple, de la presència del blau de Prússia, descobert a principis del segle XVIII, o del blanc de titani, comercialitzat a partir del 1921.

sis que sortien a subhasta correspondrien al segle XVI. L'anomenat cas Pere Mates, però, va acabar bé, perquè es van comprar les

obres autèntiques i es van recuperar els diners de les falses.

Ara la mostra exposa, acarades, les falsificacions amb les origi-

nals, recollint tota la crònica dels fets i mostrant també les anàlisis fotogràfiques, de mostres i pigments i les radiografies que van permetre datar les diferents peces.

Altres casos similars

A més del cas gironí, l'exposició presenta situacions similars, com el cas del Museu Diocesà de Solsona als 70, quan dues obres atribuïdes al Mestre de la Dormició van ser copiades durant el procés de restauració per substituir les autèntiques. El frau es va descobrir quan les obres originals es van detectar al mercat d'antiquari. Després del judici, l'any 82, les quatre, còpies i originals, van retornar al Museu de Solsona, i ara es podran veure juntes a Girona.

Altres obres falses provenen de museus com el de Valls, Montserrat, Sabadell o el MNAC, que presenta una taula a la manera de Lluís Borrassà produïda al segle XIX pels germans Junyer Vidal, dos dels falsaris catalans més coneguts. Marxants d'art i amics de Picasso, des del seu taller de Barcelona als anys 30, es van dedicar a confeccionar obres aparentment romàniques i gòtiques.

L'exposició, però, també reflexiona sobre tot allò que hi ha darrere la falsificació d'art: de la cobdícia a la burla i el joc intel·lectual, passant per les habilitats tècniques del falsificador i els processos científics que els desemmascaren.

Així, per exemple, dedica atenció al famós judici del falsificador de Vermeer o a la vida i obra d'Elmyr de Hori, de qui exposa un Braque, un Degas i un Picasso, amb una vida tan de pel·lícula que va acabar inspirant el film *F for fake*, d'Orson Welles.

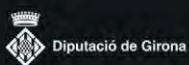
XI Premis
Carles Rahola
de Comunicació Local

Convocatòria

- 1) Projecte de comunicació periodística
- 2) Premsa
- 3) Ràdio (premi Miquel Diumé)
- 4) Televisió
- 5) Fotografia de premsa
- 6) Informació digital
- 7) Comunicació institucional

Més informació i bases:
www.premiscarlesrahola.cat/bases

Ho organitzen

VI Beca dels Premis
Carles Rahola

Convocatòria

Beca al millor projecte professional de recerca en l'àmbit de la història del periodisme a les comarques gironines.

Més informació i bases:
www.premiscarlesrahola.cat/beca2019

Ho organitza

Hi col·laboren

L'APUNT

Joan Aliu, la força social del còmic

Jaume Vidal

sa de detalls. El gladiador pertany a l'estirp dels reciaris, els que anaven armats amb una llança trident i una xarxa (l'estatua les ha perdut, però perviuen en les seves dues mans els forats per subjectar-les). La túnica i el cinturó, profusament decorats. La cara del lluitador, que té el cabell rinxolat, mostra trets orientalistes.

Si una nova crisi no ho enterboleix, el servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat celebrarà l'any que ve el quarantè aniversari amb nous reptes. Catalunya, sostenen els seus responsables, és un gran jaciment de jaciments. D'inventariats n'hi ha 12.000, i d'aquests, 150 estan museïtzats i oberts al públic.

Un país de jaciments: n'hi ha 12.000 d'inventariats, i d'aquests, 150 oberts al públic

En el més emblemàtic, el d'Empúries, no hi ha any que no s'avanci poc o molt en el seu coneixement. Aquest 2019 es recordarà per haver posat al descobert la façana portuària de la ciutat grega, que en alguns punts forma un petit penya-segat obert completament al mar.

I l'estiu que ve, més. És l'estació que més s'estimen les excavacions. Però déu-n'hi-do l'activitat que hi ha i que hi haurà aquest final d'any. Actualment s'està treballant al conjunt d'Olèrdola i just aquesta setmana s'ha començat a intervenir al poble de Santa Creu de Rodès, del conjunt de Sant Pere de Rodès. Dues actuacions més s'activaran en breu: a la zona de l'escena del teatre romà de Tarragona i al llogarret ibèric del Molí d'Espígol, al municipi urgellenc de Tornabous. ■

Gran pèrdua. Ens ha deixat Joan Aliu. Nascut a Palafrugell el 1950, va destacar en diferents vessants de la historieta, però tothom el recordarà pel gran projecte que, coordinat per Alfons López, va representar la revista *Butifarra!* Anys d'esperança amb una estrenada democràcia que calia posar en marxa de debò. I per això calia gent amb talent per escriure històries, amb

creativitat pel dibuix i, sobretot, un esperit de lluita i rebel·lia per no conformar-se amb engrunes de democràcia. Perquè Aliu era dels que creien que sense justícia social no hi ha democràcia. Una actitud vital molt seriosa, però que ell acompanyava amb la força de l'humor. Va ser autor d'*Història de Palafrugell* i d'altres de les Balears i Santa Coloma de Gramenet.

Els comissaris Francesc Miralpeix i Joan Bosch, ahir durant la inauguració, a l'esquerra, amb la directora de l'MD'A, Carme Clusellas ■ GUILLERMO MARTÍN

El Museu d'Art de Girona afronta la descoberta d'uns Pere Mates falsos amb una exposició fascinant sobre impostors i mercenaris

El bell art d'enganyar

Eva Vázquez
GIRONA

Tot és fals. Excepte els Pere Mates que s'ha confirmat que són del segle XVI i una taula del Museu Diocesà de Solsona (confrontada també amb la seva rèplica maliciosa), no hi ha ni una sola obra original en tota l'exposició, una aposta valenta del Museu d'Art de Girona (MD'A) per abordar el daltabaix de descobrir que tenia peces falses al seu fons amb una proposta sobre la cara més fosca del mercat de l'art i els seus tractes amb el diner, el poder i la vanitat, però també amb l'enginy, el gust, la bellesa i la ficció. *Falsos veraders. L'art de l'engany*, oberta fins al 19 d'abril, parteix del cas de tres taules de Pere Mates corresponents al retaule de Sant Joan Baptista que es va saber que eren falses el dia que en van sortir a subhasta unes d'iguals a Madrid. Les vagues sospi-

tes que els experts només proonunciaven en veu baixa van convertir-se en un desengany clamorós que va es va resoldre, però, favorablement, amb la compra de les taules autèntiques i la devolució de l'impost de les falses, que de tota manera continua custodiant l'MD'A per impedir que tornin al mercat.

El procés d'estudi i anàlisi de les peces de Pere Mates, de les quals s'ha pogut reconstruir en gran part la traçabilitat (haurien format part de la col·lecció de Josep Estruch, i s'haurien disgregat per Europa), és el pinyol d'un muntatge fascinant que, comissariat pels professors de la Universitat de Girona Joan Bosch i Francesc Miralpeix, membres de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural, planteja una reflexió molt més àmplia sobre el món de les falsificacions, amb l'objectiu d'aprofundir en les motivacions, els

mètodes, els estratagemes i les expiacions, tant dels falsificadors com dels col·leccionistes i museus enganyats. Casas, Rusiñol, Picasso, Braque i Bonnard apareixen aquí meravellósament replicats, com també la mala fe dels antiquaris que als anys setanta van endur-se unes obres del Museu de Solsona per restaurar i van tornar-les en forma de còpia, o la bonhomia del pare Laplana, que al seu despatx hi té, sabent-lo, una preciosa marededéu falsa. La complicitat dels museus de Solsona, Valls, Sabadell, Montserrat i Eivissa, a més del MNAC, ha estat essencial per a aquest projecte que, com diu la directora de l'MD'A, Carme Clusellas, constitueix "un exercici de transparència exemplar": tots tenen vergonyes que voldrien no haver d'ensenyar.

Hi ha aquí, també, una important lliçó d'humilitat, adverteix Miralpeix,

perquè ja no n'hi ha prou amb els coneixements sobre història de l'art, amb el domini sobre estils i tècniques, sinó que fa falta la intervenció de la ciència per discernir la veritat de la mentida, perquè a ull nu som tremendament vulnerables. Els grans impostors de la història de l'art ho sabien tan bé, que jugaven amb nosaltres, com el "destre i prolífic fingidor" Wolfgang Beltracchi, que per col·locar els seus falsos quadres va inventar-se un passat: els va fotografiar en un to sèpia mig esvaït a la paret del menjador d'una fràgil velleta jueva que no era altra que la seva pròpia esposa disfressada de víctima dels nazis. Molts adquirien tanta fama com els artistes que pretenien suplantar, com Elmyr de Hory (que inspiraria a Orson Welles el film *F for fake*, de 1973), Eric Hebborn, Icilio Federico Joni, Alceo Dossena o Lotmar Malskat, encara que

pocs van tenir tanta repercussió com Han van Meegeren, capaç d'endossar un Vermeer fraudulent al millor especialista en l'obra del pintor, a banda de proveir nazis tan prominents com Hermann Goering. Les seves recreacions eren tan fidedignes, que al final de la guerra el van acusar d'haver saquejat el patrimoni holandès, fins que va demostrar, pintant un "nou Vermeer" en viu, que només era un impostor.

El predomini de noms estrangers no eximeix pas de culpa els catalans, que també han tingut els seus mestres del frau. Els més remarcables van ser els germans Sebastià i Carles Junyer Vidal, amics de Picasso, que van servir una creixent demanda burgesa, delerosa sobretot d'art medieval, als anys trenta del segle passat. Artistes com Josep de Togores i Joan Vidal i Ventosa haurien treballat per a ells. ■

Diari de Girona

Local **Més Notícies** **Esports** **Economia** **Opinió** **Cultura** **Oci** **Vida i Estil**

Llibres Cinema Agenda Música Art Teatre CaixaForum Girona

[diaridegirona.cat](#) » [Cultura](#) » [Notícies de Girona](#)

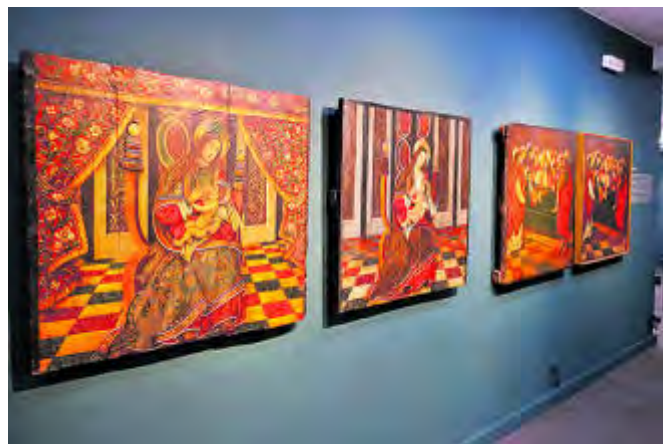
Notícies de Girona

L'engany també és art

El Museu d'Art de Girona convida el visitant a entrar en un suggerent joc visual tot contemplant obres verdaderes i falses

[David Céspedes](#) | 04.12.2019 | 00:27

L'exposició *Falsos verdaders. L'art de l'engany* té com a punt d'inici l'episodi viscut al Museu d'Art de Girona al voltant de l'adquisició d'unes taules renaixentistes, atribuïdes a Pere Mates, l'any 2016. Aquell any van sortir a subhasta sis taules renaixentistes, dues d'elles idèntiques a unes altres que feia sis anys, el 2010, el Museu havia comprat, segons han explicat els mateixos responsables. Posteriorment i davant d'aquesta situació, un exhaustiu procés d'estudi i anàlisi de totes elles va revelar, finalment, que les obres inicials eren falses. Ara es pot veure tot això en una exposició al Museu d'Art que promet ser un dels atractius de la temporada.

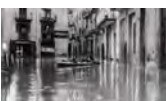

L'engany també és art

Aquella descoberta va plantar la llavor de l'exposició que ara es presenta al Museu i que proposa, alhora, un suggeridor discurs visual entorn del que hem anomenat «l'art de l'engany». *Falsos verdaders* s'endinsa en la part més fosca i bruta del mercat de l'art, segons destaquen els seus promotors. Una proposta oportuna i arriscada en un temps en què la mentida «ens amenaça camuflada de postveritat, i on la simulació i la falsedat busquen mil estratègies per fer-se creïbles», asseguren.

La mostra està comissariada per Joan Bosch i Francesc Miralpeix, ambdós professors de la **Universitat de Girona** amb la col·laboració del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya i l'Institut

Contingut

La mostra, que es va inaugurar el 22 de novembre passat, es pot visitar a l'àmbit 2 del Museu d'Art de Girona. El públic té l'oportunitat de veure tot aquest procés fins a l'abril de l'any vinent.

Aquesta no és l'única activitat que ens ofereix el Museu d'Art. A banda que cada primer diumenge de mes de 10 del matí a 2 de la tarda es pot visitar el museu de forma totalment gratuïta ja està anunciada la propera exposició: serà el 14 de desembre amb la inauguració de la mostra «Modest Urgell, més enllà de l'horitzó». I de cares al Nadal, el Museu organitza diverses activitats: el 15 a les 11.30 h un taller per guarnir el bastó del tió; el dissabte 21 a les 11.00 h, una cantada de Nadales a càrrec de l'escola El Preludi i el 28 de desembre a les 11.30 h una festa de benvinguda a l'any nou.

Compartir a Facebook

Compartir a Twitter

Més informació

La plataforma No a la Mat-Selva aixeca una acta notarial per les obres fetes a l'estiu.

La concessionària dels canals es presenta a Empuriabrava.

Crítiques pel mal estat del carrer de la Creu per les obres.

Temes relacionats:

Cultura

Festival de Venècia

Nadal

Obres

Rep les nostres newsletters al teu email

APUNTA-T'HI

Un Caser caps» solturisme

L'escriptor Carle col·laterals» de l

L'Ateneu de B aquest dissa

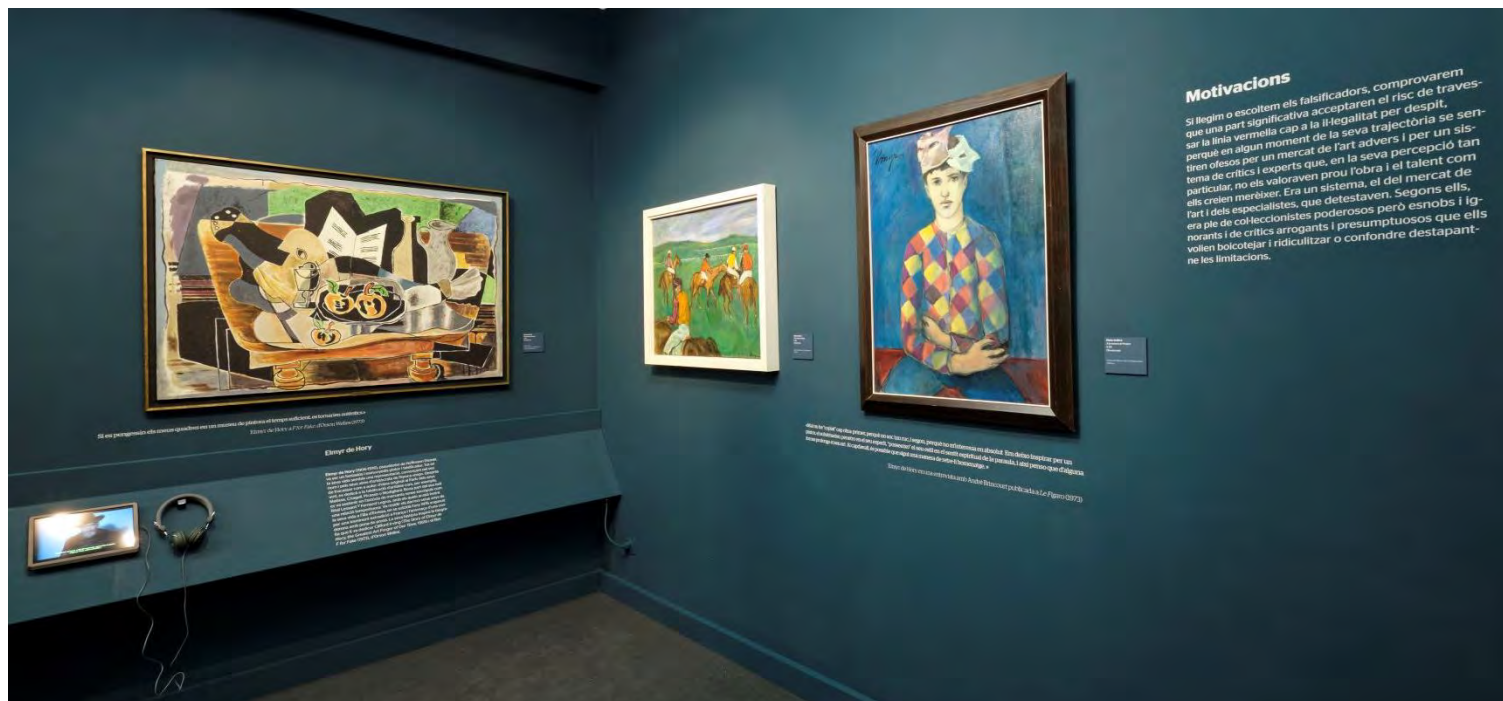
L'Auditori de l'Ate la temporada dis

Enric Casass festival Ara F

Encetaran la 24a Fontdevila en l'es

El millor actor se Carreter, que el v

Tres de les obres del falsificador Elmyr de Hory a l'exposició Falsos veritaders. L'art de l'engany.

EXPOSICIONS

Tot és mentida

Eva Vázquez 11 de Desembre de 2019

La descoberta, el 2016, d'uns falsos Pere Mates entre les taules renaixentistes de la seva col·lecció ha induït el Museu d'Art de Girona (MD'A) a organitzar l'exposició que cap institució voldria haver de presentar. Una exposició sobre l'engany i sobre les sinuoses formes que ha adquirit al llarg dels segles, partint del seu propi cas i de l'admissió, per tant, que el sistema és vulnerable i que els coneixements en història de l'art, sobre autors, tècniques i estils, aquella mena de sabers que apreciem tant, no són res, són joguines que els impostors trenquen fàcilment si els museus no es doten, a més, de recursos tècnics i científics per fer-hi front.

El cas gironí va ser desvelat per una subhasta *imprudent*. El museu havia adquirit l'any 2010 tres pintures del retaule de Sant Joan Baptista atribuït a Pere Mates (c. 1490-1558) de l'autenticitat de les quals ningú no va dubtar perquè eren idèntiques a les que ja havia estudiat el 1956 l'historiador i restaurador Joan Sutrà. L'octubre del 2016, però, la sortida a subhasta de sis peces més del mateix retaule, dues de les quals coincidien amb les que havia comprat el museu sis anys abans, va fer saltar l'alarma. No només això: una altra de les taules era sospitosament semblant a una altra que es conservava al magatzem del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC). L'estudi detallat de les peces, del dret i del revés, amb fotografies rasants i anàlisi de la fusta i dels pigments, va permetre confirmar que les tres obres comprades el 2010 eren còpies modernes que haurien estat pintades pels volts de 1921, no se sap encara amb quina intenció, poc després que Joan Vidal i Ventosa fotografiés el retaule sencer quan encara pertanyia a la col·lecció de Josep Estruch.

“Prédica de sant Joan Baptista” (1536), oli sobre fusta original del retaule de Pere Mates.

No és la primera vegada que un museu aprofita productivament un cop semblant per fer didàctica del delictes. **Existeixen precedents insignes com ara *Fake? The art of deception*, exhibida al British Museum el 1990**, en què es començava delimitant els marges entre rèplica, imitació i còpia, o *L'art d'imiter*, centrat en l'origen discutible d'algunes peces del Renaixement italià custodiades al Museu d'Art i Història de Ginebra. A Catalunya, el Museu de Sabadell ja va proposar el 1997 una reflexió al voltant de *L'art de falsificar*. En aquesta ocasió, l'MD'A ha assumit amb valentia el *mea culpa* per meditar sobre el fenomen, però pel camí ha sumat unes quantes adhesions no menys coratjoses: la del mateix Museu de Sabadell, el de Valls, Es Baluard de Palma o el MNAC, tots els quals han cedit alguns dels seus falsos. És remarcable la participació del Museu Diocesà de Solsona, que ha acceptat fer memòria del lamentable tripijoc en què, a principis dels setanta, unes taules originals enviades a restaurar van tornar replicades, o la del Museu de Montserrat, d'on prové una preciosa *Madonnina*, de delicats daurats bizantins, que el pare Josep de C. Laplana aprecia prou per tenir-la penjada al seu despatx. “Devia arribar a Montserrat en alguna d'aquelles operacions de compra que va impulsar l'abat Marcet, que solien comportar la inclusió de peces dubtoses per arrodonir els lots”, conjectura Francesc Miralpeix, un dels comissaris de l'exposició, junt amb Joan Bosch, per explicar com funciona aquest mercat fraudulent.

La “Madonnina” falsament atribuïda a Matteo di Giovanni, pertanyent al Museu de Montserrat.

Miralpeix i Bosch són dos dels millors experts en art modern del país, però no han convertit el muntatge de l'MD'A en una exhibició d'arrogància acadèmica, que hauria consistit a subratllar les qualitats indiscutibles de les obres autèntiques i a menysprear la potineria i la maldat dels falsaris, sense sortir, a més, del marc segur de la seva especialitat, l'estudi detallat del retaule de Pere Mates en el present cas. Al contrari, han eixamplat la recerca per acollir-hi una documentada i amena història de la impostura que arriba fins al segle XXI i que incorpora, també, algunes vergonyes nacionals, i han tingut molt en compte la fascinació que desperten els impostors, molts dels quals es relacionaven amb l'alta societat, havien tingut vides trepidants i posseïen unes habilitats artístiques notables, per potenciar l'amenitat del discurs sense arribar a confondre les prioritats. El perill, certament, és més aviat que el visitant surti de l'exposició admirat de l'astúcia dels delinqüents, i del relat escabros i detectivesc que els envolta, de manera que amb traç subtil els plafons que hi fan referència ressegueixen una línia situada a un nivell inferior de la resta, com una espècie de frontera tant moral com legal més enllà de la qual el joc es torna seriós.

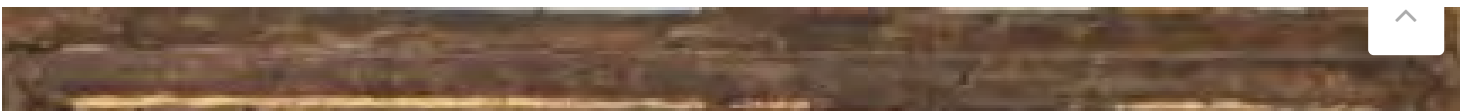

Francesc Miralpeix, un dels comissaris, el dia de la inauguració al Museu d'Art.

Perquè cal un advertiment previ: a banda dels Pere Mates autèntics i de la taula del Mestre de la Dormició de Solsona acarat amb la seva còpia, totes les obres que hi ha a *Falsos veraders* són falses; en alguns casos, més aconseguides que en d'altres; a vegades, tosques imitacions, però més sovint del que voldrien els

experts, d'una destresa encisadora. Com podríem definir, si no, la delicada fruïtera “a la manera” de Pierre Bonnard del Museu de Sabadell que obre el recorregut? O l'encantador brodat medieval que refulgeix damunt la pal·lidesa del *Sant bisbe* procedent del MNAC, que els germans Carles i Sebastià Junyer Vidal van recrear al seu taller de Vallcarca, cèlebre pels misteriosos negocis que hi tenien lloc? **El caràcter fraudulent d'una peça no comporta per força la seva imperfecció.** La directora del museu, Carme Clusellas, sotmetia els visitants, amb aire juganer, a la prova de distingir els Mates autèntics de les seves imitacions: la immensa majoria els confonien. Per què? Perquè **els falsos “semblaven” més antics.** Així com Nonell aconsellava a Picasso que fregís els dibuixos per donar-los la qualitat torrada que agradava als antiquaris, **l'estafador accelera les capes de temps damunt la seva obra, a vegades enforçant les taules perquè la pintura s'esquerdi o socarrimant-ho tot perquè adquireixi aquella pàtina fumada d'espelma d'església.**

El cas de Wolfgang Beltracchi, que va recrear fotogràficament l'interior burgès d'una jueva espoliada pels nazis per avalar la procedència “legítima” de les obres que pretenia introduir al mercat, demostra com la falsificació juga també amb la ficció, inventant un passat per a les seves creacions, banyant-les al cubell de la història, ficant-les dins d'una narració. Alguns, com Alceo Dossena, hàbil imitador d'escultura renaixentista a l'Europa d'entreguerres, va guanyar tanta seguretat, que abans de ser descobert va tenir ocurrències atrevides, com ara esculpir la que els seus marxants van certificar pomposament com l'única escultura coneguda del pintor Simone Martini. D'altres, al contrari, van servir-se de la credulitat implícita en aquesta classe de transaccions per ficar-hi una cullerada burlesca: va ser així com uns estudiants de Liorna van esculpir un cap de pedra a l'estil de Modigliani, com els que de jove l'artista hauria llançat insatisfet al riu, i també van enfonsar-lo a l'aigua confiant que, si mai algú el trobava, sabia reconèixer la broma. Però no s'ha de subestimar mai la ignorància de què és capaç el món de l'art, i l'escultura va ser trobada i celebrada com una gloriosa peça autèntica. **L'objectiu dels falsificadors no són sempre els diners; entre les seves motivacions, detallades a l'exposició de l'MD'A, hi ha també la vanitat, la venjança i el despit, o fins i tot el trastorn psicològic, com el de l'americà Mark Landis, que entén l'art com una via per rebre afecte.** A vegades és un pur joc intel·lectual, com el que va proposar Max Aub amb la invenció del pintor Jusep Torres Campalans. Però el més freqüent, desenganyem-nos, és **la cobdícia i, darrere seu, la vanitat.** Aquí entren en escena personatges captivadors, com l'Elmyr de Hory que va inspirar *F. for Fake* a Orson Welles, de qui s'exposen un Picasso, un Degas i un Braque que, sorpresa, no emocionen gens, o el destre Han van Meegeren, el millor imitador de Vermeer de la història, cosa que va estar a punt de costar-li la pena de mort.

El “Sant bisbe” falsejat al taller dels germans Carles i Sebastià Junyer Vidal que pertany al MNAC.

Casos com aquests van tenir un ampli ressò a Catalunya, just en el moment en què es reprovava públicament la falta d'escrúpols d'alguns antiquaris que feien passar taules gòtiques catalanes per clàssics italians, sobretot amb destí al mercat americà, i que començaven a proliferar també les falsificacions de pintura moderna, en especial de Casas, Rusiñol, Vayreda o Picasso. Un dels primers a denunciar aquestes pràctiques, el 1930, va ser el crític i pintor Feliu Elias, que tot i així feia notar com havien contribuït a l'afinament de l'expertesa i l'esperit crític dels col·leccionistes, previnguts ara del pur caprici i l'atracció per la ganga. Era una manera feliç de jutjar les estafes amb què molts dels “nostres” també s'omplien les butxaques, i entre ells no n'hi va haver de tan notables com els germans Junyer Vidal, que a banda de falsificar retaules, també van comerciar amb dibuixos de joventut del seu amic Picasso incorporant-los una firma que no tenien. Però hi ha un món subterrani molt més ampli i bulliciós que a la present exposició només treu el cap. El mateix Vidal i Ventosa, abans de dedicar-se a fotografiar el patrimoni català (i el retaule de Pere Mates en particular), va treballar per a l'antiquari Joaquim Llonch “restaurant” retaules gòtics, que en l'argot de la professió equivalia a “falsificar-los”, tal com alertava Carles Soldevila el 1952.

Un fals retrat femení de Ramon Casas que forma part de la col·lecció del Museu de Valls.

De tota manera, no sempre l'engany va encaminat al negoci fraudulent o a alterar la cotització d'un nom o un període determinats. Pot tractar-se, a vegades, de còpies de taller, distribuïdes pel mateix artista per aprofitar l'èxit d'una determinada solució compositiva, o de l'aprofitament de taules antigues

malmeses i després repintades, o potser només de restauracions deixades en mans calamitoses. Sigui quina sigui la intenció, mai tindrem amb el fals una relació comparable a la de l'original..., si és que sabem distingir-los.

Bio Articles recents

Eva Vázquez

Llicenciada en història de l'art i periodista cultural al diari El Punt Avui, ha comissariat diverses exposicions relacionades amb la revisió històrica de l'art del segle XX a Girona. Ha dedicat treballs monogràfics a Josep Aguilera, Josep Clarà, Emília Xargay i Fidel Aguilar, i ha col·laborat en llibres d'artistes com Josep M. Oliveras, Jordi Puig, Vicente Huedo, Claudi Casanovas i Lluís Estopiñán.

Falsos Verdaders. L'art De L'engany , Museu D'Art De Girona

Santes heroïnes en l'imaginari medieval

Art i utopia: l'Europa d'entreguerres.

Articles relacionats amb Museu d'Art de Girona

- Tot és mentida
 - El diari Avui i l'evolució de l'art català
 - El viatge de Mela Muter
 - Recompondre un retaule, ressuscitar un món
 - Un 'Guernica' medieval?
 - El Museu d'Art de Girona enfronta Josep Guinovart als seus referents
 - Olga Sacharoff. Amb ulls de dona
-

COMPARTEIX

CATALUÑA

El Museu d'Art de Girona analiza en una exposición el fenómeno del engaño en el mundo del arte

Pinturas falsas como duros sevillanos

JOSÉ ÁNGEL MONTAÑÉS, Girona. Si hay una frase relacionada con la falsificación de monedas es la de "eres más falso que un duro sevillano"; en referencia a unas excelentes acuñaciones falsas, imposibles de detectar a simple vista, que circularon de mano en mano en la España de finales del siglo XIX. Algo parecido les ocurrió a los responsables del Museu d'Art de Girona tras salir a subasta en 2010 tres tablas atribuidas al pintor renacentista Pere Mates (1490-1558) del retablo de San Juan Bautista datado en 1536. El museo, que posee el conjunto más amplio y significativo de este artista, las compró por 2.400 euros cada una. Pero la alarma saltó cuando en octubre de 2016 salieron a subasta en Madrid seis tablas más atribuidas al pintor y, dos de ellas, *El Bautismo de Jesucristo* y *Predicación de San Juan Bautista*, eran, sorprendentemente, iguales a las compradas en 2010, mostrando que en algún momento alguien las duplicó.

Como con los duros, a simple vista era imposible determinar su falsedad, solo fue posible hacerlo con análisis científicos realizados en el Centro de Restauración de Bienes Muebles de Cataluña; sobre todo de los pigmentos que determinaron que las tablas compradas en 2010 se pintaron con posterioridad a 1921, año en el que comenzó a comercializarse el blanco de titanio, presente en las tablas.

"Fue un golpe muy duro", calificaron los responsables del museo de Girona de entonces. Tras airearse el engaño, consiguieron que se les devolviera el importe pagado (9.457 euros incluyendo comisión e IVA); aunque todavía no se sabe quién y con qué finalidad se realizaron; si solo se copiaron o se hicieron para engañar. Tampoco si solo se duplicaron estas tablas o todo el retablo. Tras asimilarlo y acabar comprando las auténticas tablas (por 36.500 euros), desde el museo han sabido rentabilizar el llamado caso *Pere Mates* como punto de partida para la exposición *Falsos verdaderos*. El arte del engaño (comisariado por los historiadores del arte Joan Bosch y Francesc Miralpeix) en la que se plantean los fraudes en el mundo del arte a partir de otras falsificaciones conocidas, analizando y meditando las motivaciones—codicia, vanidad, burla y juego intelectual—, los principales casos y sus protagonistas, a la vez que permite ver juntas, y establecer un juego de miradas entre obras auténticas y falsas, que, la mayoría de las veces, engañan.

Junto a las piezas de Pere Mates se pueden ver un total de 15 obras falsas. Como las dos tablas del caso *Solsona* que sufrió el Museo Diocesano de Solsona en 1970 cuando dos pinturas del Maestro de la Dormición del siglo XVI fueron copiadas durante su restauración para sustituirlas por las auténticas, un engaño que también se conoció cuando las originales se pusieron a la venta en un anticuario. Tras el juicio, las cuatro volvieron al museo en 1985 y ahora pueden verse juntas.

Predicación de San Juan Bautista, de Pere Mates, la tabla original y la falsa, juntas en la expo de Girona. / T. FERRAGUT

El museo compró en 2010 tres obras falsas de Pere Mates y en 2016 las auténticas

Destaca el Lluís Borrassà que los Junyer i Vidal pintaron en los años treinta

Otros falsos catalanes que se exponen son piezas como *Un desnudo femenino* atribuido a Picasso y una naturaleza muerta con frutas a la manera de Pierre Bonnard, del Museu d'Art de Sabadell; un típico jardín, copia, de Santiago Rusiñol, del mismo Museu d'Art de Girona; un retrato de mujer con sombrero como lo pintaría Ramon Casas, del Museu de Vall; una deliciosa y pequeña Vir-

Tres obras de Elmyr de Hory a la manera de Braque, Degas y Picasso. / T. F.

gen atribuida a Matteo di Giovanni, del Museo de Montserrat y una exquisita tabla de Lluís Borrassà que en realidad pintaron los, hasta el momento, falsarios más conocidos de Cataluña: los hermanos Sebastià y Carlos Junyer i Vidal. Esta pintura es solo una de las alrededor de 50 que los expertos han conseguido establecer que pintaron en su taller de Barcelona a mitad de los años

treinta del siglo pasado y que han acabado en manos de coleccionistas privados y museos como el Metropolitan de Nueva York, el Museo de Peregrinaciones y de Santiago, el Museo de Peralada y el MNAC, que ingresó tras comprarlo el Ministerio de Cultura. Nunca se había expuesto hasta ahora. Era tal la producción de los hermanos que daban trabajo de artistas del momento como To-

gore. "Su negocio se movía en el mayor silencio y misterio. La preocupación por los conocimientos técnicos de Sebastián y su afán de restaurar las tablas mucho influyó en que algunas piezas de su colección se hayan puesto en tela de juicio respecto a su autenticidad", escribió de ellos el coleccionista Frederic Marès.

La muestra también permite repasar algunos de los libros publicados sobre el tema y conocer la pericia técnica de grandes falsificadores internacionales como el italiano Icilio Federico Joni, autor de Virgenes que vendió al Metropolitan; el virtuoso Eric Hebborn, que creó un millar de dibujos de maestros antiguos que acabaron en el British Museum; a Wolfgang Beltracchi, autor de cuadros a la manera de Ernst o Léger que legitimaba mostrando fotos antiguas con ellos en las paredes; los *van gogh* de Otto y Leonhardt Wacker inventaban y distribuían como auténticos y Tom Kesting, autor de excelentes obras a la manera de Goya y Degas. Ninguno como Elmyr de Hory, que falsificó obras de Matisse, Modigliani, Braché y Picasso como las que pueden verse en la exposición proveniente de Es Baluard y del Museo de

Arte de Eivissa, la isla donde residió los últimos años de su vida. "Nunca he copiado ninguna obra, porque no me interesa. Me dejó inspirar por un pintor, penetro en su espíritu... y de esta manera prolongo su arte", declaró en 1973 el que fue protagonista de la película *F for Fake* de Orson Wells en 1973. Hory se suicidó tres años más tarde cuando estaba a punto de ser extraditado a Francia.

"No es fácil hacer una exposición sobre este tema tan delicado; es un mundo muy complejo con muchas ramificaciones. Hemos trabajado más de dos años en ella", explica Miralpeix.

"La exposición muestra como el ojo del historiador del arte no es suficiente, porque está sujeto a la habilidad del falsificador; pero la ciencia tampoco lo es todo, porque no se pueden analizar todas las obras que entran en el mercado cada mes. Es imposible. Además, los anacronismos no los puede detectar la ciencia y si el historiador, donde no llega uno llega la otra", prosigue el experto, que mantiene que son muchas las obras falsas que permanecen en colecciones y que pueden aflorar cuando vayan saliendo al mercado del arte.

En cuanto a la resolución del caso *Pere Mates*, asegura: "Tenemos una idea de dónde salieron las obras, también el momento en que se produjeron: en 1925, cuando las pinturas se vendieron de la colección Estruch a la colección Josep Jover. También el tipo de pintor; muy hábil en el ámbito de la restauración, que entendía de pigmentos y de composición y que tenía acceso a las obras, e incluso las llegó a calcar. Todo eso reduce mucho el círculo, pero es demasiado arriesgado. Es solo una conjetura que no podemos convertir en una hipótesis", remata Miralpeix.

Han van Meegeren, el artista que engañó a los nazis

Meegeren, durante el juicio de 1947.

Van Meegeren ha pasado a la historia de las falsificaciones como autor de copias de Vermeer que acabaron compradas por museos como el Rijksmuseum y el Rijksmuseum y clientes como el mariscal nazi Hermann Goering, que le compró en 1942 *Cristo y la mujer adúltera*. Tras la guerra, fue juzgado en 1947 por vender a los nazis elementos preciosos del tesoro nacional

holandés. Acorralado, admitió que tanto esta como otras atribuidas a Frans Hals y Pieter de Hooch, las había pintado él: "Yo no entregué ningún Vermeer a los alemanes, sino un Van Meegeren". El tribunal para acabar de creerlo le obligó a pintar en la sala un *Cristo entre los doctores*. Al final, solo fue condenado por fraude y no a pena de muerte.

Accents ▶ ART

E. CAMPS

NÚRIA GÜELL

► **Bòlit Centre d'Art Contemporani, Girona.** Pou Rodó i Sant Nicolau **📅 Fins al 9 de febrer.** Dimarts i dimecres de 10 a 15 h i de 15.30 a 20.30 h (Sant Nicolau fins les 19 h). Dissabtes d'11 a 14 h i de 17 a 20.30 h. Diumenges d'11 a 14 h.

■ Per situar, en un context ampli, els diversos treballs que Núria Güell presenta al Bòlit, caldria tenir en compte les veus que, darrerament, diversos col·lectius (en especial els feministes) han aixecat en contra d'allò que Márcia Tiburi (la polifacètica filòsofa brasilera) ha anomenat estat «falocèntric» o que Paul B. Preciado caracteritzaria com a règim seria «farmacopornogràfic»: «El mamporrero y otros síntomas» és exactament el que el seu nom indica, a saber, un recorregut per la sexuali-

tat desfermada en clau masculina, per la mercantilització de l'amor (diguem-ne sexe) i per la construcció dels mites nacionals a partir de l'epicentre genital. Sense entrar a valorar cadascun dels quatre projectes presentats per l'artista de Vidreres, el que destaca és la seva enorme capacitat per forçar el discurs en una direcció crítica que, paradoxalment, no està mancada de certa dimensió poètica. Aquesta és, sense cap mena de dubte, la millor versió de Núria Güell: una artista que no defuig el compromís amb el seu present (i amb les seves paradoxes) i que, a còpia de deconstruir el seu propi format expositiu, assoleix una maduresa sintàctica a l'abast de molt pocs creadors contemporanis. Per descomptat, l'exposició es tracta d'un dispositiu condemnat al fracàs si no compta amb la col·laboració del visitant. **E. CAMPS**

MARIO PASQUALOTTO

► **Palau de l'Abadia de Sant Joan de les Abadesses.** **📅 Del 26 d'octubre al 12 de gener.** De dilluns a dissabte de 10 a 14 h i de 16 a 19 h. Festius de 10 a 14 h.

■ Fins a mitjan gener, el Palau de l'Abadia de Sant Joan de les Abadesses acollirà l'exposició *La poètica de la fragilitat* de l'artista Mario Pasqualotto en el marc del programa Itiner'Art de la Fundació Vila Casas. Segons Natàlia Chocarro, comissària, amb aquesta mostra «Pasqualotto vol desvetllar allò intangible que abraça l'expressió poètica del seu treball. Una reflexió estètica entorn de la memòria i la fugacitat de l'existència». A través d'una quinzena llarga d'obres —algunes són de nova creació—, *La poètica de la fragilitat* «parteix de la idea de traspàs i de transformació, d'allò que està permanentment en procés de canvi i que, per tant, defuig qualsevol intent de tancament». **E. CAMPS**

PASQUALOTTO

OLIVÉ

ESTHER OLIVÉ DE PUIG

► **Art en Brut Gallery, Banyoles.** Plaça Doctor Rovira, 1 **📅 Fins al 30 de gener.** De dimarts a dissabte d'11 a 14 h i de 17 a 20 h. Festius tancat.

■ Els mateixos responsables de l'espai de Banyoles insisteixen en el silenci espès i l'aparent soledat destil·lada a les pintures d'Esther Olivé de Puig: com afirmava el crític d'art Albert Aurier a propòsit dels Nabís, es tracta d'una obra que destaca per «ser idealista, sintètica, subjectiva i decorativa». O, en paraules de Jaume Massaguer: «Tots els quadres semblen esperar algú... Portes i balcons oberts, taules amb tasses i cafeteres encara fumejant, gerros amb flors acabades de posar, espelmes enceses... És olor de quotidianitat». El títol de la mostra és *Encontres. Pintar el que no hi és pintat*, és a dir, un projecte artístic on les absències funcionen com a poderoses presències. **E. CAMPS**

PEREVALSKY

KIM PEREVALSKY

► **Galeria Dual, Girona.** Gran Via Jaume I, 67 **📅 Fins l'11 de gener.** De dimecres a dissabte d'11 a 13.30 h i de 17 a 20 h.

Pocs artistes com Perevalsky aconsegueixen subministrar un cos tan sòlid als espectres que ell visualitza en forma de ciutats impossibles o de construccions que desafien la intempèrie i el pas del temps: es tracta d'un cos plàstic on les capes de pintura s'acumulen com els registres epidèmics d'un món crepuscular (o directament nocturn) on la certesa de la matèria pictòrica, insistim, contrasta amb la naturalesa espectral dels miratges que l'artista persegueix. L'exposició, titulada *Deconstrucció*, aprofundeix en els grans temes d'aquest artista que no es cansa de vindicar la vigència de la pintura. Nascut a Kíev el 1970, actualment és professor a l'Escola d'Art de Celrà. **E. CAMPS**

E. CAMPS

COL·LECTIVA

► **Casa de la Paraula, Sta Coloma de Farners.** Carrer Prat, 16 **📅 Del 23 de novembre al 18 de gener.** Diari de 10 a 13.30 h. De dijous a dissabte de 17 a 20 h.

■ *Matèria impresa* —expliquen els seus responsables— és el reeixit projecte d'un col·lectiu d'artistes i acadèmics catalans que explora l'ús de les noves tecnologies de manufactura i de producció industrial en sèrie (la impressió 3D) i la seva relació amb l'art. Totes les escultures i instal·lacions de l'exposició [de la Casa de la Paraula de Santa Coloma de Farners] són fetes a partir de models enterament digitals, que l'eina tecnològica materialitza en un objecte corpori i sòlid. Els artistes han emprat sempre les noves tecnologies per a llurs projectes i treball. És molt difícil, però, preveure quin serà l'impacte de les tecnologies disruptives en l'art futur. **E. CAMPS**

GIRONA ▶ DUES EXPOSICIONS AL MUSEU D'ART DE GIRONA SOBRESURTEN PER SOBRE DE L'OFERTA CULTURAL D'AQUEST COMENÇAMENT D'ANY

Principis de segle XX

► Una imatge, provenint de l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona, on és pot veure Modest Urgell al seu taller (1903 - 1913).

La millor opció

EUDALD CAMPS

■ Imaginem que tenim la intenció d'iniciar aquest 2020 recuperant cert hàbits culturals que, per les raons que sigui, hauríem desatès o directament mai hauríem tingut. La qüestió és: sense necessitat d'allunyar-nos massa de casa, quina seria la millor opció? A peu pla, la seu gironina de CaixaForum ubicada a la Fontana d'Or sempre és un recurs, diguem-ne efectiu, de cara a cobrir l'expedient: l'exposició *Construint nous mons 1914 - 1945*, realitzada a partir d'obres de la col·lecció de l'Institut Valencià d'Art Modern, il·lustra els primers anys de les avantguardes històriques des d'una perspectiva canònica que no defraudarà els amants de la història de l'art més previsible. Als antípodes, una passejada fins al Museu d'Art de Girona (un ascens que sembla desanimar bona part dels visitants locals) compensa amb escreix l'esforç gràcies a un parell d'exposicions, senzillament, impagables.

La primera, més convencional tot i que meravellosa, és la dedicada a Modest Urgell: la mostra reuneix una acu-

rada selecció de documents i d'obres de l'artista (prop d'una quarantena) procedents de museus i col·leccions públiques i privades, algunes de les quals no s'havien exposat mai a Catalunya i alhora també presenta obres de Joan Miró, Anglada Camarasa, Hernández Pijuan o Joan Ponç que dialoguen amb les d'Urgell i exemplifiquen l'admiració que l'artista va despertar en els pintors coetanis i posteriors. En aquest sentit, ve al cas recordar les paraules de Daniel Giralt-Miracle (pronunciades en una conferència que va fer l'any 94 al Cercle Artístic de Sant Lluc) quan seleccionava deu elements cabdals —n'hi ha d'altres, afirmava— a l'hora de fixar les coordenades del particularíssim imaginari creatiu i humà de Miró. La primera, no podia ser de cap altra manera, feia referència a la terra: «Miró va repetir al llarg de la seva vida dues idees molt entenedores. Una es referia a l'energia que a través dels peus rebia de la terra i es transmetia pel cos, fins a projectar-se a l'infinit a través del pensament i de la creació artística. L'altra, la reflectia

en la coneguda frase jo treballa com un pagès, referint-se al mètode, al rigor i a la cura amb què el pagès s'esmerça en els seus conreus»; una síntesi que es troba perfectament il·lustrada en la imatge de l'arbre en la mesura que les seves arrels el mantenen adherit al món, en permanent contacte amb els substrat real sobre el que s'aixequen les construccions humanes, mentre que les seves branques es projecten cap a un infinit eteri, cap a l'espai de les constel·lacions, cap a l'univers il·limitat dels possibles. Arbres presents en aquella primera pintura de Modest Urgell que descobria el jove artista a la Llotja i presents, també, finalment, en aquells dibuixos pensats per homenatjar al què va ser el primer mestre. Que Miró decidís tancar el cercle —d'Urgell a Urgell o, dit d'una altra manera, del paisatge al paisatge— és una declaració de principis que de cap manera pot ser passada per alt.

L'altra exposició, gens convencional i absolutament imprescindible, és la que el Museu d'Art dedica als «falsos veraders». Comissariada per Joan

HOLLINGSWORTH

C. RIZOMA

PEP IGLÉSÍAS

M. ANTÚNEZ

BILL VIOLA

COL-LECTIVA

► **Galeria Richard Vanderaa, Girona.** Carrer Auriga, 3 bxs **Del 2 de novembre al 4 de gener.** De dimarts a dissabte d'11 a 13.30 h i de 17 a 20.30 h. Festius tancat.

La mostra que proposa Richard Vanderaa no pot ser més il·lustrativa, ja que inclou obra d'artistes vinculats a la galeria com Alberto Fabra (1920 - 2011) o Manel Bea (1935 - 1996); grans noms internacionals com Sam Francis (1923 - 1994) i Hugo Demarco (1932 - 1995); l'art contemporani està representat per Dennis Hollingsworth (1956); i obra que es troba rarament a Girona com la de l'artista haitià Richard Antilhomme (1922 - 2002) relacionat amb el vudú de l'illa i de l'artista Cubà Umberto Peña (1937) amb un dibuix de plena revolta francesa del maig del 68, entre d'altres. **E. CAMPS**

COL-LECTIVA

► **Cultural Rizoma, Celrà.** Plaça de l'Església, 8. **Del 13 de desembre al 3 de març.** Dijous i divendres de 17 a 20 h. Dissabtes d'11 a 14 h de 17 a 20 h.

Si la idea era la de reblar la programació d'aquest fèrtil 2019 amb una mostra que il·lustrés a la perfecció quins són els plantejaments de Cultural Rizoma (hi han passat figures com Mercedes Mangrané, Jordi Mitjà, Jordi Morell o Irene Solà), aleshores ho haurien aconseguit amb escriu: *Geografies variables de la memòria* fa bona la descripció filosòfica de «Rizoma» (Deleuze/Guattari) segons la qual es tractaria d'un sistema de relacions més o menys subterrànies caracteritzades per la perfecta horitzontalitat o, per dir-ho d'una altra manera, per la dissolució de les subjectivitats a favor d'un col·lectiu molt més fèrtil i interessant que no pas l'individu aïllat. Un projecte obert. **E. CAMPS**

ASSUMPCIÓ MATEU

► **Fundació Valvi, Girona.** Gran Via Jaume I, 42 bis **Del 12 de novembre al 4 de gener.** Diari de 17.30 a 20 h. Dissabtes d'11 a 13 h i de 17.30 a 20 h. Festius tancat.

La «mostra de maduresa» de la Fundació Valvi de Girona ens presenta una autora que s'ha dedicat sistemàticament a sargir la realitat, a apedaçar-la des de la cura més absoluta. A ella li devem, possiblement, la versió més lírica i poètica d'aquell informalisme massa subjecte al brutalisme masculí. Com deia la gran crítica d'art Maria Lluïsa Borràs, «la pintura d'Assumpció Mateu és, doncs, una superació dels informalismes, dels quals, tot i incorporant-hi un apunt emblemàtic, en fa una versió refinada i sensible, singular i personalíssima que situa la seva obra entre la més vàlida i interessant de la plàstica catalana última». **E. CAMPS**

MARCEL-LÍ ANTÚNEZ

► **Espai Eat Art, Banyoles.** Plaça Major, 33 **Fins al 14 de febrer.** Dimecres de 17.30 a 20.30 h. Dijous i divendres de 16.30 a 20.30 h. Dissabtes d'11 a 14 h i de 16.30 a 20.30 h.

Aquesta exposició, una mena de cambra de les meravelles, està composta per elements relacionats amb la menja en l'obra de Marcel·lí Antúnez Roca. Es tracta de materials heterogenis, alguns produïts expressament per a la mostra, com el vídeo, dibuixos i còdex, així com altres materials restaurats. També hi trobem les escultures, el material de les quals és la carn de porc, produïdes per l'exposició *La vida sense amor no té sentit*, presentada per primera vegada el 1993 a la sala Montcada de la Fundació La Caixa de Barcelona. «En el país de Marcel·lí, el Xel·listan, hi ha un Arbre de la Menja del que res no es menja». **E. CAMPS**

BILL VIOLA

► **Bòlit, Centre d'Art Contemporani de Girona.** Bòlit La Rambla, Sala Fidel Aguilar **Fins al 5 de gener.** Diari de 9 a 19 h. Dissabtes de 9 a 14 h i de 15 a 20 h. Diumenges de 9 a 14 h.

Ascension, peça emblemàtica de la trajectòria de Bill Viola, és una videoinstal·lació sonora de deu minuts de durada on la quietud d'un paisatge aquàtic es trenca quan un home, completament vestit, s'hi llança de cop. I és que en la seva obra l'aigua té un protagonisme fonamental: com a element simbòlic i ritual, l'aigua és el marc a través del qual explora i projecta el que és immens, desconegut, net i immaterial, com un element de mediació, entre el cos i el cosmos. Creada l'any 2000, es tracta d'una projecció en la qual la foscor total, la qualitat i la lentitud de la imatge i del so són fonamentals. Viola va desenvolupar

aquest tipus d'obra a partir de 1985 quan va començar a participar en esdeveniments i exposicions en museus d'art contemporani, assolint una gran reputació internacional. Al llarg de la seva dilatada carrera, Bill Viola (Nova York, 1951), ha creat instal·lacions, vídeos, entorns sonors, obres per a concerts, òperes i espais sacres arreu del món. Des de l'any 1978 compta amb la col·laboració de la seva companya, Kira Perov, en el procés creatiu i de producció de les seves obres. En les seves obres, Viola fa servir les tecnologies audiovisuals més avançades per endinsar-se en l'espiritualitat humana. Els seus treballs busquen com fer arribar una experiència visual i sonora que transmet una reflexió transcendental a l'entorn de temes universals i intemporals com són el cicle de la vida i la mort, el despertar de la consciència i l'espiritualitat. **E. CAMPS**

EDITORIAL LÓPEZ

E. CAMPS

Bosch i Francesc Miralpeix, professors de la Universitat de Girona, la mostra parteix d'un fet més o menys anecdòtic com podria ser l'anomenat cas Pere Mates: «Quan un museu, i especialment un museu d'art —diuen al pròleg del llibre-catàleg—, descobreix que conserva i exhibeix obres falses, és un daltabaix. D'una banda perquè l'autenticitat de l'art és una de les característiques que el fan únic, admirable i valuós. De l'altra perquè els museus tenen assignada la funció de ga-

rantir la preservació de la memòria col·lectiva material i no haurien de caure víctimes de l'engany. Per això, quan al 2016 es va poder certificar que el Museu d'Art de Girona havia adquirit sis anys abans tres obres falses atribuïdes al pintor renaixentista Pere Mates, va ser una sotragada». Segui com sigui, i més enllà de diferents casos puntuals perfectament analitzats, l'interès de la mostra és d'ordre ontològic. Autors com Denis Dutton (*Forgery and Plagiarism*) ho expliquen a la

perfecció: «Si una obra d'art segueix essent el mateix objecte visual després de saber-se que és una falsificació, perquè hauríem de repudiar-la? Arthur Koestler i Alfred Lessinghan insistien en què només la confusió i l'esnobisme podrien trobar-se rere el rebuig d'una falsificació; simplement, és un acte d'hipocresia i esnobisme. Segons aquest argument, si un observador no pot diferenciar entre dos objectes estètics, és que no hi ha cap diferència estètica entre ells». Poca broma.

Falsos veraders

► L'exposició sobre el món de les falsificacions compta amb nombrosa documentació i elements que ajuden a la reflexió.

Opini3n

L'art de l'engany

QUIM MONZ3

QUIM MONZ3

08/01/2020 23:56 | Actualizado a 09/01/2020 06:32

Fins al 19 d'abril hi ha, al Museu d'Art de Girona, una exposici3 que porta per t3tol *Falsos verdaers, l'art de l'engany*. L'han comissariada Joan Bosch i Francesc Miralpeix, professors de la Universitat de Girona. La directora, Carme Clusellas, explica qu3 va donar peu a aquesta exhibici3: "Quan un museu, i especialment un museu d'art, descobreix que conserva i exhibeix obres falses 3s un daltabaix. D'una banda perquè l'autenticitat de l'art 3s una de les caracter3stiques que el fan 3nic, admirable i valu3s. De l'altra perquè els museus tenen assignada la funci3 de garantir la preservaci3 de la mem3ria col·lectiva material i no haurien de caure v3ctimes de l'engany. Per aix3, quan al 2016 es va poder certificar que el Museu d'Art de Girona havia adquirit sis anys abans tres obres falses atribu3des al pintor renaixentista Pere Mates, va ser una sotragada".

El museu ha agafat el toro per les banyes i, a partir del daltabaix, ha optat per muntar una exposici3 que reflexiona sobre les falsificacions art3stiques. Si no m'equivoco, el 2012 la National Gallery de Londres en va fer una de semblant, sobre falsificacions i errors d'atribuci3 d'autoria. Al museu de Girona, a m3s de les falses obres de Pere Mates s'hi poden veure quinze obres falses m3s, provinents del Museu Dioces3 de Solsona, del Museu d'Art de Sabadell, del de Valls, del de Montserrat... Suposades obres de Ramon Casas, Picasso, Rusi3ol, Matteo di Giovanni, Llu3s Borrass3...

No s'ha de confondre mai Pere Mates amb el Pere Mata de Reus

Tinc una ceba per les falsificacions. Tant que, a finals dels anys vuitanta –una època en que sovint me les tenia amb Antoni Tàpies a la premsa–, vaig llençar a un contenidor una litografia seva que m’havia regalat el FAD i, en canvi, ara, tinc a la paret de l’estudi un quadre tapiesc perfectament falsificat per un amic a qui li encanta fer passar bou per bèstia grossa. Un dia vaig conèixer un senyor –crec que ja és mort– que et falsificava obres d’art de manera perfecta. Li encarregaves un Picasso i en poques setmanes et pintava un Picasso. Li encarregaves un Matisse i et feia un Matisse. La qüestió és, sempre, no firmar el quadre. És la firma el que et faria culpable. Si no la firmes tot queda en una suposada pràctica d’aprenentatge pictòric. Com en aquelles èpoques que, als museus, no hi havia les allaus d’instagramers il·letrats que hi ha ara. Hi anaven quatre gats i de vegades, a poca distància de les obres hi havia pintors amb el seu cavallet i la seva paleta per copiar les obres exposades i així millorar la tècnica.

L'oli de Joan de Palau que va presentar ahir l'equip de govern acompanyat del fill de l'artista, a la dreta ■ AJUNTAMENT BANYOLES

L'Ajuntament de Banyoles adquireix per 5.000 euros un oli del pintor de l'estany amb motiu del centenari

Un altre Palau

E.V.
BANYOLES

L'Ajuntament de Banyoles ha adquirit el quadre *Fira de Sant Martirià*, de Joan de Palau, el paisatgista per excel·lència del municipi de l'estany, per incorporar-lo al seu patrimoni artístic. El quadre, que va ser comprat a un antiquari per un import de 5.000 euros, és un oli sobre tela de 92 x 73 centímetres que Joan de Palau va pintar l'any 1982, i representa la plaça de les Rodes, encara no reformada,

L'obra, de 1982, mostra la plaça de les Rodes, quan encara s'hi feia la fira de Sant Martirià

envaïda per una multitud festiva durant la Fira de Sant Martirià, quan enca-

ra no s'havia traslladat al parc de la Draga. L'operació, que es va tancar a finals del 2019, s'emmarca dins la celebració del centenari del naixement de Joan de Palau (Flaçà, 1919-Banyoles, 1991), que va tenir com a acte central una exposició al Museu Arqueològic la tardor passada.

Un dels fills de l'artista, Joan de Palau, va destacar ahir, durant la presentació de l'obra, que *Fira de Sant Martirià* forma part de la darrera etapa creativa del seu pare, una etapa

caracteritzada, va dir, per un to "més idíl·lic, més poètic, més intimista, però sense oblidar el traç impressionista, que és el que dona vibració al quadre i una sensació de veritat del bullici que es vivia a la fira". Aquesta és la segona obra de Joan de Palau que formarà part del patrimoni de la ciutat. L'Ajuntament ja tenia fins ara en propietari una aquarel·la de l'estany, un dels paratges que més apreciava l'artista i que més vegades va pintar al llarg de la seva carrera. ■

Primeres col·leccions

Una de les obres de Clavé del fons de la galeria ■ VANDERAA

La galeria Vanderaa vol promoure l'adquisició d'obra amb 'Unframed'

Redacció
GIRONA

El galerista i marxant Richard Vanderaa proposa per començar l'any una exposició que serveixi d'estímul als col·leccionistes incipients oferint-los una selecció de peces del fons de la seva galeria de Girona a uns preus, asse-

gura, "molt econòmics". *Unframed* (sense marc) s'inaugura avui i permetrà escollir fins a l'1 de febrer entre pintures, escultures, dibuixos i obra gràfica d'artistes de renom com ara Antoni Tàpies, Modest Cuixart, Antoni Clavé, Josep Guinovart, Joan Brossa, Manel Bea o Daniel Argimon. Les obres procedeixen tant de l'estoc de la galeria com de col·leccions privades, i s'ofereixen a preus assequibles per animar els amants de l'art. ■

Seminari a l'MD'A sobre les falsificacions

Redacció
GIRONA

Aprofitant el treball de recerca al voltant de l'exposició temporal *Falsos verdaters*, el Museu d'Art de Girona (MD'A), conjuntament amb l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cul-

tural (ICRP), ha organitzat un seminari sobre el món de les falsificacions en el camp de l'art, obert a qualsevol persona interessada per un tema inquietant i fascinant alhora. La jornada serà el dijous 16 d'abril, i per tal d'ampliar la panoràmica que ja ofereix l'exposició aportarà el

testimoni i l'experiència dels diversos agents involucrats en aquesta vessant tan fosca del col·leccionisme i del mercat artístic, des d'historiadors de l'art i museòlegs, fins a restauradors, antiquaris, juristes, policies i sociòlegs. Una oportunitat per analitzar un fenomen plena-

L'exposició 'Falsos verdaters' es pot visitar a les sales temporals de l'MD'A fins al 19 d'abril ■ MANEL LLADÓ

ment actual des de totes les perspectives. El programa complet es donarà a conèixer pròximament.

D'altra banda, encara queda temps per inscriure's a alguna de les visites guiades a la mostra, oberta fins al 19 d'abril. En concret, aquest dissabte n'oferiran una els dos comissaris, Joan Bosch i Francesc Miralpeix, a partir de 2/4 de 12 del migdia, i diumenge 22 de març Ricardo Suárez i Pep Paret, del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, en proposen una altra, a la mateixa hora. ■

P. PUMAROLA

C. RIZOMA

MUSEU D'ART DE GIRONA

M. ANTÚNEZ

E. CAMPS

JOFRE OLIVERAS

► **L'aparador 22, Girona.** Carrer Hortes (passatge) **📍 Del 3 al 31 de gener.** Horaris de la Llibreria 22.

■ «Defineixo l'art com un procés d'innovació en el llenguatge, així que vaig arribar a la conclusió que els formats dels museus no tenen cap interès per a mi, són molt estàtics i estèrils, per això baso la meua investigació i treball en els espais públics», comenta Jofre Oliveras al web urbanart.barcelona. En aquest sentit, l'Aparador 22 sembla un bon lloc on explorar algunes dèries personals: «*Auto-opressió*—explica— és el títol d'aquesta instal·lació que ens parla de les càrregues emocionals, inclinacions i dificultats per sortir del nostre entorn de confort. La comoditat en les nostres vides moltes vegades no ens deixa veure com d'insatisfets que podem estar». **E. CAMPS**

COL·LECTIVA

► **Cultural Rizoma, Celrà.** Plaça de l'Església, 8. **📍 Del 13 de desembre al 3 de març.** Dijous i divendres de 17 a 20 h. Dissabtes d'11 a 14 h de 17 a 20 h.

■ Si la idea era la de reblar la programació d'aquest fèrtil 2019 amb una mostra que il·lustrés a la perfecció quins són els plantejaments de Cultural Rizoma (hi han passat figures com Mercedes Mangrané, Jordi Mitjà, Jordi Morell o Irene Solà), aleshores ho haurien aconseguit amb escreix: *Geografies variables de la memòria* fa bona les descripció filosòfica de «Rizoma» (Deleuze/Guattari) segons la qual es tractaria d'un sistema de relacions més o menys subterrànies caracteritzades per la perfecta horitzontalitat o, per dir-ho d'una altra manera, per la dissolució de les subjectivitats a favor d'un col·lectiu molt més fèrtil i interessant que no pas l'individu aïllat. Un projecte obert. **E. CAMPS**

MODEST URGELL

► **Museu d'Art de Girona.** Puja-da de la Catedral, 12 **📍 Del 19 de desembre al 20 de maig.** De dimarts a dissabte de 10 a 18 h. Diumenges i festius de 10 a 14 h.

■ L'exposició dedicada a Modest Urgell (Barcelona, 1839 - 1919) reuneix una acurada selecció de documents i d'obres de l'artista (prop d'una quarantena) procedents de museus i col·leccions públiques i privades, algunes de les quals no s'havien exposat mai a Catalunya i alhora també presenta obres de Joan Miró, Anglada Camarasa, Hernández Pijuan o Joan Ponç que dialoguen amb les d'Urgell i exemplifiquen l'admiració que l'artista va despertar en els pintors coetanis i posteriors. La mostra, produïda pel Museu d'Art de Girona i comissariada conjuntament amb l'historiador de l'art Miquel À. Codes, vol posar en relleu totes les cares d'Urgell, més enllà dels seus horitzons crepusculars. **E. CAMPS**

MARCEL·LÍ ANTÚNEZ

► **Espai Eat Art, Banyoles.** Plaça Major, 33 **📍 Fins al 14 de febrer.** Dimecres de 17.30 a 20.30 h. Dijous i divendres de 16.30 a 20.30 h. Dissabtes d'11 a 14 h i de 16.30 a 20.30 h.

■ Aquesta exposició, una mena de Cambra de les Meravelles, està composta per elements relacionats amb la menja en l'obra de Marcel·lí Antúñez Roca. Es tracta de materials heterogenis, alguns produïts expressament per a la mostra, com el vídeo, dibuixos i còdex, així com altres materials restaurats. També hi trobem les escultures, el material de les quals és la carn de porc, produïdes per l'exposició *La vida sense amor no té sentit*, presentada per primera vegada el 1993 a la sala Montcada de la Fundació La Caixa de Barcelona. «En el país de Marcel·lí, el Xel·listan, hi ha un Arbre de la Menja del que res no es menja». **E. CAMPS**

FALSOS VERDADERS

► **Museu d'Art de Girona.** Puja-da de la Catedral, 12 **📍 Del 22 de novembre al 19 d'abril.** De dimarts a dissabte de 10 a 18 h. Diumenges i festius de 10 a 14 h.

■ Una exposició absolutament imprescindible és la que el Museu d'Art dedica als «falsos verdaters». Comissariada per Joan Bosch i Francesc Miralpeix, professors de la Universitat de Girona, la mostra parteix d'un fet més o menys anecdòtic com podria ser l'anomenat cas Pere Mates: «Quan un museu, i especialment un museu d'art—diuen al pròleg del llibre-catàleg—, descobreix que conserva i exhibeix obres falses, és un daltabaix. D'una banda perquè l'autenticitat de l'art és una de les característiques que el fan únic, admirable i valuós. De l'altra, perquè els museus tenen assignada la funció de garantir la preservació de la memòria col·lectiva material

i no haurien de caure víctimes de l'engany. Per això, quan al 2016 es va poder certificar que el Museu d'Art de Girona havia adquirit sis anys abans tres obres falses atribuïdes al pintor renaixentista Pere Mates va ser una sotragada». Sigui com sigui, i més enllà de diferents casos puntuals perfectament analitzats, l'interès de la mostra és d'ordre ontològic. Autors com Denis Dutton (*Forgery and Plagiarism*) ho expliquen a la perfecció: «Si una obra d'art segueix essent el mateix objecte visual després de saber-se que és una falsificació, perquè hauríem de repudiar-la? Arthur Koestler i Alfred Lessing han insistit en què només la confusió i l'esnobisme podrien trobar-se rere el rebuig d'una falsificació; simplement, és un acte d'hipocresia i esnobisme. Segons aquest argument, si un observador no pot diferenciar entre dos objectes estètics, és que no hi ha cap diferència estètica entre ells» **E. CAMPS**

MANEL BEA

més pes en l'aspecte racional. A més de l'obertura de les col·leccions al públic o a la contribució a la vida de les institucions culturals, aquesta projecció inclou avui elements com la formació del públic i el suport als creadors. En el darrer mig segle, el perfil humà del col·leccionista espanyol ha evolucionat, com també el contingut de les col·leccions. En els anys vuitanta sorgeix una nova generació de col·leccionistes, coincidint amb un cicle expansiu que es percep com un salt a la modernitat i a l'homologació internacional».

Sigui com sigui, i més enllà de l'esforç genealògic de Jiménez-Blanco, existeixen nombroses reflexions sobre el fet col·leccionista i, entre totes elles, sobresurt el petit opuscle escrit el 1970 per Eugene M. Schwartz: *Confessions of a Poor Collector* («confessions d'un col·leccionista pobre») és una autèntica Bíblia en miniatura (menys de quaranta pàgines) per a tots aquells que pretenguin iniciar-se en l'apassionant i complex món del col·leccionisme. El més destacable de l'obra de Schwartz? Doncs la seva insistència en la necessitat d'educar-nos visualment, de mirar obsessivament tot allò que exposen les galeries, els museus i els centres d'art i, és clar, de llegir cròniques i crítiques! l'expertesa no és res més que la versió sofisticada (en el sentit d'informada) del gust: l'olfacte del col·leccionista no és innat sinó que és el resultat d'un llarg entrenament.

SALT ► JOSÉ LUIS PASCUAL, ROGER BIOSCA, TOMÀS PONS I NÚRIA FAIG INAUGUREN AVUI (19.30 H)

Amb compromís

NÚRIA FAIG

ROGER BIOSCA

Diversos mitjans i llenguatges
► Cada autor parla de coses similars des de la seva especificitat formal.

DIVERSOS AUTORS

► **Les Bernardes, Salt.** Carrer Major, 172 **📍 Fins al 28 de febrer.** De dilluns a divendres de 9 a 13 h i de 16 a 22 h. Dissabtes de 10 a 13 h.

EUDALD CAMPS

■ Vorejant sempre el risc que suposa la mirada neocolonial sobre el continent africà i, encara més, flirtejant amb la dimensió exòtica d'uns models que mai resulta del tot clar si són homenatjats o simplement fan la funció de matèria primera per neutralitzar la mala cons-

ciència occidental, cada autor explora a la seva manera (volem dir que servint-se dels mitjans que li resulten, des d'una perspectiva formal, més còmodes) aspectes com la vigència de les fronteres i la seva perversió (José Luis Pascual), «rostres on la resignació i la tristesa culminen amb la mort com a final del trajecte» (Tomàs Pons), la dimensió humana continguda en els rostres etíops (Roger Biosca) o, finalment, un «viatge màgic» al cor de l'Àfrica de la mà de la creadora d'Anglès Nuria Faig. Quatre mirades i un compromís.

**EL LOUVRE
NO OBRE PER
UNA PROTESTA**

Una manifestació contra la reforma de les pensions del govern francès va impedir ahir l'obertura del Museu del Louvre de París. Els sindicats no preveuen que avui es bloquegi l'accés al museu.

**CONFIRMEN
L'AUTENTICITAT
D'UN KLIMT**

L'Ajuntament de Piacenza va confirmar ahir l'autenticitat del quadre de Gustav Klimt que es va trobar en una cavitat d'un mur a la galeria Ricci Oddi al desembre, 23 anys després que l'haguessin robat del mateix museu.

sar-se. De fet, tenia més reconeixement que el mateix Urgell", diu Clusellas, que també lamenta que, quan l'any 1874 neix el seu primer fill, Ricardo, ella va deixar de pintar i no se'n sap res més.

Urgell va viatjar a París i Berck molt abans que altres artistes, i va voltar per tot Catalunya buscant paisatges i racons per plasmar als seus quadres. "De dia vivia i, a la nit, pintava el que havia viscut", apunta Clusellas. Però el gran èxit va arribar gràcies a la medalla que va guanyar a l'Exposició Nacional de Belles Arts del 1876, a Madrid, amb l'obra *El toc d'oració*, que va suposar el seu ascens meteòric: l'Estat i diferents museus van adquirir pintures seves, i els encàrrecs es van multiplicar.

"De cop tothom descobreix Modest Urgell i vol una obra seva. I comença a fer còpies d'*El toc d'oració* i d'altres quadres per donar resposta a l'altíssima demanda, especialment de la burgesia. Aleshores crea l'estructura d'un taller renaixentista on tenia alumnes que l'ajudaven i també els seus fills, que eren pintors", explica el comissari de l'exposició, Miquel Àngel Codés. De fet, el volum de creació del propi Urgell i d'altres imitadors de l'època va ser tal que actualment es desconeix quantes obres va pintar i si totes les que se li atribueixen són realment seves.

Al llarg de la seva vida, el pintor va sumar tants admiradors com detractors pel seu fort i peculiar caràcter. El pal de paller de les crítiques acostumava a ser que sempre treballava les mateixes temàtiques: paisatges, marines, cases rurals, postes de sol i cementiris. "I Urgell va entrar al joc, i moltes obres les va titular *El de sempre*. Perquè ell argumentava que el que menys li preocupava era la temàtica i, el que més, poder plasmar el sentiment o l'emoció que ell havia sentit", ressalta Clusellas.

Mestre de genis

Els horitzons i crepuscles d'Urgell van captivar grans artistes com Joan Miró, a qui va donar classes durant la seva etapa de professor a l'Escola de la Llotja. "Tres formes, que s'han convertit en obsessions per a mi, representen l'empremta Urgell: un cercle vermell, la lluna i una estrella", va dir Miró. Urgell també va ser admirat per Salvador Dalí, que es va enamorar d'un dels seus quadres i el va comprar per a la seva col·lecció; a més de per altres artistes com Hermen Anglada Camarasa, Joan Ponç i Joan Hernández Pijuan.

Per aquesta raó, després de repassar les diferents etapes i principals obres d'Urgell, l'exposició acaba amb peces d'altres creadors que s'han inspirat en els seus quadres. És un final per a una mostra que permet conèixer i resseguir la vida d'un pintor que, malgrat la seva importància i mestratge, no està prou estudiat. —

El Museu d'Art de Girona desemmascara els falsificadors

L'exposició 'Falsos veraders. L'art de l'engany' explora l'art fraudulent

M.G.
GIRONA

El Museu d'Art de Girona va exhibir durant sis anys tres peces del *Retaule de sant Joan Baptista* del pintor renaixentista Pere Mates pensant-se que eren verdares, i en realitat eren falses. Ho va descobrir el 2016 la directora, Carme Clusellas, quan va veure en una publicació de Facebook que se subhastaven sis peces d'aquesta obra, dues de les quals eren idèntiques a les que havia comprat el museu el 2010. "Aleshores vam començar un procés per intentar esbrinar si les obres que teníem eren verdares o no", recorda Clusellas, que afegeix que una de les primeres coses que van descobrir va ser que la tercera peça era falsa perquè l'autèntica l'havia comprat el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) el 1970. Per assegurar-se'n, van por-

tar les tres obres presumptament falses al Centre de Restauració de Béns Immobles, on es van dur a terme proves de tota mena que van ser determinants. "Les pintures comprades el 2010 eren còpies, gairebé calcs, dels originals, produïdes a partir del primer quart del segle XX", recorda Clusellas.

Però què va delatar els falsificadors? Els materials que van utilitzar per reproduir-la: el suport era de pi –un material que no s'utilitzava al Renaixement–, la preparació duia sulfat de bari –que es va començar a utilitzar a partir del segle XIX– i els pigments eren posteriors al segle XVIII (el blau de Prússia es va descobrir el 1705 i el blanc titani es va començar a vendre el 1921). "Per tant, com a mínim són del 1921", detalla Clusellas, que ressalta que, tot i l'engany, la història "va tenir un final feliç": els van tornar els diners de les falsificacions i van poder comprar les sis verdares.

Investigació
La mostra parteix del cas del 'Retaule de Sant Joan Baptista'

Estafa
"Com a societat hi perdem si ens enganyen", diu Francesc Miralpeix

Ara el museu ha decidit convertir un dels capítols més difícils i vergonyants que ha viscut en una exposició: *Falsos veraders. L'art de l'engany*, que es pot visitar fins al 19 d'abril i que fa un repàs de les grans falsificacions, de les motivacions dels impostors i dels processos per desemmascarar-los.

L'ego dels falsaris

L'exposició del Museu d'Art de Girona posa a prova l'ull del públic i presenta diverses obres iguals perquè endevinin quina és l'autèntica i quina la falsa. Tot seguit mostra alguns dels grans falsificadors, com per exemple Icilio Federico Joni, Eric Hebborn i Elmyr de Hory, el protagonista de la pel·lícula *F for Fake* (1973) d'Orson Wells. "Les motivacions dels falsificadors són diverses: n'hi ha que tenen un ego molt gran i diuen que es reencarnen en l'esperit dels mestres antics, d'altres consideren que no han estat prou reconeguts o ho justifiquen com una manera de burlar-se del mercat de l'art. Però gairebé sempre hi ha la cobdícia al darrere", reconeix Francesc Miralpeix que, juntament amb Joan Bosch, són els comissaris de la mostra.

A més del cas Pere Matas, l'exposició també recorda un altre capítol molt escandalós a Catalunya: el cas Solsona. Al principi dels 70, els germans Llorenç i Ferran Monjo Carrera es van aliar amb el director del Museu de Solsona per fer la jugada següent: van elaborar una còpia de sis taules i tres talles, van deixar al museu les falsificacions i van vendre'n els originals. Al cap d'uns anys, tot es va descobrir quan es van detectar les peces autèntiques al mercat d'antiquari. Ara bé, els únics falsaris catalans identificats són els germans Sebastià (1874-1966) i Carles (1877-1963) Junyent Vidal, que des del seu taller de Barcelona van falsificar infinitat d'obres com una taula seguint l'estil de Lluís Borrassà que va adquirir per error el MNAC.

Després de detallar didàcticament les múltiples proves realitzades en el cas Pere Matas, l'exposició *Falsos veraders. L'art de l'engany* es tanca amb una pertinent reflexió ètica: "Pot una falsificació ser bella i engendrar una experiència artística?" "No –respon Miralpeix–. El fals és un engany i com a societat i com a cultura hi perdem si ens enganyem. Perquè l'obra no és només estètica, és portadora de valors, d'història, de creativitat, de tècnica, de cultura... i quan hi ha engany, tot això es perd". —

L'exposició *Falsos veraders. L'art de l'engany* mostra la diferència entre les pintures autèntiques de Pere Mates i les falses. DAVID BORRAT

 Primera fila **ICULT**

Astuts seductors

Mestres de la falsificació

El Museu d'Art de Girona explora la tradició de l'engany en el món de l'art amb una mostra inspirada en l'estafa de què va ser víctima el 2010

|| MAURICIO BERNAL
GIRONA

És difícil identificar, a part de la destresa, què és el que han tingut en comú els grans falsificadors d'art, tot i que un expert diria que en realitat no ho és tant: l'ego. És un gremi d'egòlatres. Deu ser tan dur conciliar l'amor espectacular pel propi jo amb l'anonimat que imposa la professió que no és estrany que, una vegada desemmascarats, els falsificadors donin curs al cultiu actiu de la vanitat. Com Eric Hebborn, el britànic que es va dedicar a enaltir el seu particular talent en dos llibres, l'autobiogràfic *Drawn to trouble. Confessions of a master forger*, i el més didàctic -i cínic- *The art's forger handbook*, dos volums en els quals revelava els secrets de la professió. O com els dos *Johns*, Myatt i Drewe, el duo de falsificadors més famosos del segle XX, que després de pagar comptes amb la justícia es van dedicar a la venda de falsificacions genuïnes. No és tan difícil d'entendre: és tan amoral com gratificant poder emparentar el teu talent amb el de Van Gogh.

De l'ego dels falsificadors, de les seves tècniques, del seu talent per falsejar però també per burlar-se, de la seva obra, de com s'han filtrat i es continuen filtrant les parets dels museus, de tot això dona compte *Falsos veritaders. L'art de l'engany*, l'exposició al Museu d'Art de Girona que, en essència, és un exercici de sinceritat: al cap i a la fi, despulla sense embuts la traumàtica experiència d'haver comprat obra falsa. Va ser un escàndol al seu dia: el 2010, el museu va adquirir en subhasta tres taules del *Retaule de sant Joan Baptista*, obra del renaixentista català Pe-

re Mates. El 2016, una altra subhasta va treure a la venda sis taules del mateix retaule, i va posar en evidència -dolorosament- que les altres eren falses. La història va acabar bé per tres motius: perquè el mateix museu va acabar adquirint les taules autèntiques, perquè va recuperar els diners de les falses i perquè tot ha desembocat en una joiosa exposició. I exitosa: estava previst que tanqués a l'abril, però han decidit allargar-la fins al setembre.

UN PUNT MORBÓS # «Lavors no ens va fer cap gràcia, però ara ja comencem a riure», comenta la directora del museu, Carme Cluseillas, en un dels passadissos de l'exposició. La mostra tanca un capítol desagradable, i el tanca amb estil, però no és la primera vegada que un museu expia museísticament les seves culpes. La National Gallery de Londres, per exemple, va fer el seu propi i fastuós exercici el 2009, per citar només la que és considerada l'exposició de referència. «El fals té un punt morbós, sens dubte», diu Francesc Miralpeix, professor d'Història de l'Art de la Universitat de Girona i comissari responsable de la mostra juntament amb el seu col·lega Joan Bosch. «Saps que amb una exposició així generes un atractiu més enllà del que mostres». O com ho explica la directora: «N'hem après moltíssim, hem investigat sobre els falsos catalans, sobre estratègia internacional, però també hem après que després de tants anys d'intentar portar el millor art, resulta que el que el públic volia era veure'n de falsos».

La murrieria fascina, sempre ha fascinat, i aquests egòlatres mestres de la duplicació enga-

nyosa no en són l'excepció. Un dels noms que sempre surten a col·lació quan es parla de bergants falsificadors és el de Hans van Meegeren, el pintor holandès especialitzat en l'obra d'alguns dels seus compatriotes més famosos: Hals, De Hooch, sobretot Vermeer. La gran història de Van Meegeren té a veure amb la manera com va ser descobert.

El 1942, un dels seus agents va vendre un Vermeer, *Crist amb l'adultera*, al marxant d'art nazi Alois Miedl, que, al seu torn, el va vendre a Hermann Göring, el mariscal del Tercer Reich. Per descomptat, la pintura era falsa. Acabada la guerra, les forces aliades van requisar el quadro, van lligar caps i van arribar fins a Van Meegeren, a qui la justícia holandesa va portar a judici per col·laboracionisme amb els nazis i saqueig de la propietat cultural holandesa. La pena era elevadíssima, molt més que el que li podia caure per falsificació, així que Van Meegeren va decidir confessar: va dir que el que havia arribat en mans de Göring no era un Vermeer. Que era un Van Meegeren. Va haver de pintar un quadro fals durant el judici per convèncer el tribunal.

FORTUNES DELS EUA # Miralpeix gira la vista enrere, a la primera meitat del segle XX, per ubicar una de les èpoques d'aurades de la falsificació, quan «els nous magnats nord-americans pràcticament van buidar mig Europa amb les seves fortunes». Llavors, els Rockefeller i companyia van comprar art a granel i van muntar un festival de compra i venda tan gros que van acabar atraient els astuts. «A aquests magnats els van colar un munt de falsos», diu el comissari. «Va

El museu va comprar fa 10 anys tres taules del pintor català **Pere Mates** que al final van resultar ser falses

L'exposició glossa les figures d'estafadors famosos com De Hory, Hebborn, Van Meegeren i Landis

EL PERIÓDICO

ARROU RAMONDO LUCIANI

MUSEU D'ART DE GIRONA

4

1. Una visitant a la part de l'exposició dedicada a descobrir el 'cas Pere Mates'.
2. L'holandès Hans van Meegeren, l'home que va sortir airos d'un judici per vendre art als nazis.
3. El britànic Eric Hebborn, autor de dos llibres de referència sobre falsificació d'obres d'art.
4. Elmyr de Hory, el falsificador immortalitzat al documental d'Orson Welles 'F for fake'.

ser l'Edat d'Or de la falsificació, amb majúscules? «Pot ser que sí, però també pot ser que sigui ara», diu. «És molt més habitual del que pensem o volem reconèixer. No hi ha gaires laboratoris per fer les anàlisis necessàries, i en segons quins casos gairebé et pot costar més l'anàlisi que la mateixa pintura. Hi ha una llista interminable, i cada dia apareixen nous falsificats. D'obra falsa en tenen tots, fins i tot les grans col·leccions». Els noms d'avui segurament seran coneguts demà. Quan siguin descoberts i s'aboquin a aquest apassionat cultiu del «jo».

Pot ser que el paradigma del falsificador egòlatra sigui el nord-americà Mark Landis, l'home que només volia donar-se el plaer de col·locar obra falsa als museus. Quina grolleria. Satisfacció de l'ego, Landis, esquizofrènic, fill d'un tinent de l'Armada la mort de la qual el va trastornar fins a extrems de bogeria, falsificador entre altres de René Ma-

«D'obra falsa en tenen tots, fins i tot les grans col·leccions», explica un dels comissaris

gritte, Egon Schiele i Maynard Dixon, va arribar a col·locar per la via de donacions més de 50 obres falses a petits museus americans abans de ser descobert. Alhora, pintava i exhibia la seva pròpia obra. La seva història —la de la seva estranya ment, la de la seva carrera com a artista i la de la seva altra carrera com a falsificador— va ser portada al cine amb el documental *Art and craft*, estrenat al Festival de Cine de Tribeca el 2014. Aquests personatges acaben sent massa seductors com per no acabar a la pantalla.

Cosa que ens porta al rei de les falsificacions, Elmyr de Hory, el versàtil falsificador hongarès que va inspirar el documental d'Orson Welles *F for fake*. Falsificava Matisse, falsificava Chagall, Picasso, Modigliani. Va viure a Eivissa i allà «va col·locar obra falsa a les elits que passaven per l'illa als anys 60». Un tren de vida esplèndid i un final tràgic: es va suïcidar el 1976, poc abans de ser extradit per ser jutjat a França. Se sap tot d'ell. S'ha escrit tot d'ell. ¿Un artista? «Jo no els anomenaria artistes», diu Miralpeix. «És veritat que les seves històries són fascinants, truculentes, novelesques, però en el que toca a l'art jo diria que són... uns grans artesans del fals».

estafadors locals

ELS GERMANS JUNYER VIDAL

Falsificadors d'art per a catalanistes

THE IRVING PENN FOUNDATION

► Els germans Junyer Vidal, el 1948 a Barcelona.

El catàleg editat per acompanyar l'exposició assenyala que «el món del fals» a Catalunya «és molt menys conegut i ha sigut poc estudiat, de manera que costa delimitar-ne les fronteres», així com «caracteritzar-ne els episodis més destacats», però tot seguit glossa la figura dels dos falsificadors catalans per antonomàsia: els germans Junyer Vidal, Carles i Sebastià.

Nascuts a Castelló d'Empúries, el primer era crític d'art i el segon pintor, i tots dos portaven un taller de restauració d'obres medievals a Vallcarca. Segons el relat firmat pels comissaris, la burgesia catalana dels anys 30 estava àvida de certificar la seva adhesió al nacionalisme en voga adquirint art romànic i gòtic, que veien com a bressol del catalanisme, i «en aquest context, el taller dels

Junyer va trobar magnífiques oportunitats». Així, els germans van combinar la restauració d'obres medievals amb «la creació de convincents sucedanis, fruit de la hipèrrestauració o de la franca falsificació». Segons explica Miralpeix, «la seva tècnica solia consistir a vendre als seus clients una sèrie de peces autèntiques, però posant al paquet una peça falsa».

Els seus falsos veritables van arribar en mans de col·leccionistes com James Rorimer, director del Museu Metropolità de Nova York, i l'acadèmic de Harvard Chandler Rathfon Post. La mostra del museu de Girona inclou la que segons Miralpeix és «una de les millors falsificacions catalanes», un *Sant Bibi* que els Junyer Vidal van intentar fer passar per un Lluís Borrassà i que actualment pertany al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

ART | GALERIES

L'art del falsificador

El Museu d'Art de Girona organitza una mostra valenta sobre la presència d'obres falses als museus

— Clàudia Rius

Periodisme i cultura. Cap de redacció de Núvol.

@ClaudiaRiusL

23/01/2020

Quan visitem un museu donem per fet que les obres que veiem són verdaderes. Si no, quin sentit té trepitjar aquestes institucions? Avui en dia, el paper del museu s'ha eixamplat i és també una àgora social de trobada i de debat, però el rigor dels procediments tècnics que passen les obres abans d'arribar a sala ha de continuar intacte. Rigor? I si algunes de les obres que hem vist en realitat fossin falses? Això és el que ha estudiat el **Museu d'Art de Girona** a la valenta exposició *Falsos verdaders. L'art de l'engany*, que es pot veure fins al 19 d'abril del 2020 i que pren de punt de partida l'anomenat **cas Pere Mates**.

Dues persones analitzant els quadres de l'exposició 'Falsos verdaders' al Museu d'Art de Girona | Foto: MDA

L'exposició *Falsos verdaders. L'art de l'engany* del Museu d'Art de Girona comença, en realitat, l'any 2010, quan la institució adquireix unes falses taules renaixentistes atribuïdes al pintor gironí Pere Mates (1450-1558). El 2016, aquestes obres van resultar ser falses. Un descobriment traumàtic pel museu, que ha decidit fer-ho públic a través de l'exposició per tal de parlar sobre el costat més fosc del mercat de l'art i del col·leccionisme: el de la falsificació d'obres d'art.

Amb la intenció d'exposar aquest cas però també d'anar més enllà, la mostra exposa prop d'una quinzena d'obres falses d'arreu de Catalunya, i ha sigut possible gràcies als historiadors de l'art **Joan Bosch** i **Francesc Miralpeix**. Els estudiosos han comptat amb el suport del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya i l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural. "L'operació del Museu d'Art de Girona és modèlica", diu Miralpeix, que explica que la institució va recuperar els diners que va invertir en les obres falses, i que per tant la història podia haver acabat aquí, però no: "La voluntat d'extreure'n una lliçó didàctica serveix per treure'n una vena dels ulls".

A⁺

La història és la següent: l'any 2010 van sortir a subhasta tres taules del Retaule de sant Joan Baptista atribuït a Pere Mates. Eren idèntiques a les documentades, fotografiades i publicades l'any 1956 per l'historiador i restaurador **Joan Sutrà**, la persona que més havia estudiat el corpus pictòric d'aquest mestre gironí, un dels pintors més destacats del Renaixement a Catalunya. Ningú va dubtar de l'interès d'adquirir-les i, malgrat fer-se evident un possible excés de restauració, les obres es van exposar al públic.

Sis anys després, el 2016, **Carme Clusellas**, directora del Museu de Girona, va descobrir que aquestes obres eren falses després de veure a Facebook que se subhastaven cinc peces de l'autor i "dues d'elles eren idèntiques" a les que hi havia exposades al Museu. Les sorpreses van continuar: la tercera obra adquirida el 2010 tenia una rèplica conservada en els magatzems del Museu Nacional d'Art de Catalunya. Va ser a partir d'aquell moment en què es va acceptar a la força que les obres que tenia el Museu d'Art de Girona eren falses, i que va començar l'anomenat "cas Pere Mates".

Com pot ser que el Museu no detectés abans que les obres no eren originals? Segons Miralpeix, les falsificacions d'aquests quadres van passar gairebé desapercebudes als ulls de conservadors, historiadors i restauradors, tot que hi havia sospites: "Moltes vegades aquest tipus d'obres han sobreviscut a un periple històric, s'han restaurat o tenen patines de barnisos esgrogueïdes", reflexiona l'historiador de l'art, que explica que per això pot passar que "s'atribueixin a les restauracions alguns aspectes que es veuen un pèl rars."

Un exhaustiu procés d'estudi i anàlisi de totes les taules, dirigit pel Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, va acabar desvelant que les tres primeres, les adquirides el 2010, eren còpies d'època contemporània, i que les altres sis que sortien a subhasta sí que correspondrien al segle XVI. El cas es va tancar amb un final feliç: es van comprar les sis obres verdaderes i s'han retornat els diners de les falses. En aquell moment, el Museu d'Art de Girona va adquirir el compromís d'explicar, exposar i difondre tot el que la recerca històrica i científica hagués destapat sobre el tema.

A+

Perquè el problema de les obres falses no és només que existeixin, sinó que un dels motius pels quals no es detecten és que les investigacions per constatar-ho són cares. D'entrada, hi ha d'haver un historiador o restaurador que detecti que la peça no acaba d'encaixar. Després, l'ideal seria fer-los un estudi a partir de raig X, infraroigs o llums rasants, però segons Miralpeix, a hores d'ara "només el Prado o el Centre d'Estudis de Béns Mobles de la Generalitat tenen aquests aparells".

En el cas de Matas, les proves en qüestió no es van fer perquè només es duen a terme en casos excepcionals d'alarma. "La tecnologia és caríssima i a més també necessita tècnics especialistes: quants museus tenen un químic? És impensable", apunta l'historiador, que destaca que "per sort, a Catalunya el MNAC té un taller específic de restauració, i encara que moltes vegades no té tots els mitjans, on no arriba el museu sí que arriba el Centre de Restauració de la Generalitat".

A l'hora de fer aquesta mostra, Miralpeix explica que "vam intentar sempre filar molt prim perquè no és el mateix un fals, una imitació o una còpia". Segons l'expert, un quadre és fals quan es ven amb una voluntat explícita d'enganyar per tal de treure'n un rendiment econòmic. "Potser en origen aquestes pintures no es van fer amb aquesta voluntat, fins i tot podien ser una còpia d'algué que les volia regalar o replicar", diu. Però quan passa el temps, el rastre de les obres pot perdre el sentit. A més, els límits entre el que és una còpia o una imitació poden ser molt confusos, perquè segles enrere, "un taller de pintura podia anar replicant un producte d'èxit per tal de vendre'l, si la seva figura o composició funcionava", i això no podria ser entès com una falsificació sinó que seria una còpia.

Per establir un criteri, es considera que "les peces són falses el dia que entren al mercat intentant ser venudes com si fossin originals, fins i tot si aquesta venda es fa des del desconeixement i no des de la mala fe". Sobre els falsificadors *verdaders*, aquests dominen estratègies d'engany diverses. Una d'elles és "la capacitat de crear un relat", detalla Miralpeix. No n'hi ha prou amb què les obres s'assemblin a l'original; també han de tenir una història creïble. Per dotar-les d'autenticitat, els falsificadors podien fer creure que aquella obra havia tingut un recorregut inventat, o bé buscar l'aval d'un historiador o expert que els ajudés a tenir certificats d'autenticitat.

A+

Precisament perquè les obres falses no apareixen soles, sinó que estan envoltades de persones que han fet creïble el seu relat i fins i tot la seva compra, Francesc Miralpeix i Joan Bosch també doten l'exposició de Girona d'unes preguntes que traspassen els quadres i parlen de la societat. Quins altres casos pot haver-hi? Què movia als falsificadors? El transfons de les seves falsificacions podia ser la burla? O potser era la cobdícia? O un joc intel·lectual? Els farsants es detenien? Mentre es busca la resposta a totes aquestes preguntes, el Museu d'Art de Girona destaca alguns noms propis com **Han van Meegerenen**, falsificador de Vermeer, o **Elmyr de Hory**, falsificador de Matisse, Modigliani o Picasso. Pintors amb molt d'art... per a l'engany.

Vista general de l'inici de l'exposició. Falsos verdaders. L'art de l'engany

EXPOSICIONS

Fer de l'error encert, falsificacions al Museu d'Art de Girona

Àlex Rebollo Sánchez 28 de Gener de 2020

El Museu d'Art de Girona (MAG) fa del defecte virtut amb l'exposició temporal Falsos verdaders. L'art de l'engany, que pot visitar-se fins al 19 d'abril del 2020 i que gira, principalment, entorn del «cas Pere Mates» succeït al mateix MAC.

Falsos verdaders. L'art de l'engany
Museu d'Art de Girona

Fins al 19 d'abril del 2020

Un matí de juliol del 1984 del fons del Fossat Reial de Livorno sorgia un cap esculpit, a la tarda d'aquell mateix dia de juliol apareixia un altre cap i encara a principis d'agost, els operaris pescaven una tercera testa de pedra. La llegenda urbana deia que l'insigne escultor Amadeo Modigliani, l'any 1909 havia abocat a l'aigua alguns caps esculpits. Aquell calorós estiu, doncs, tothom va coincidir en l'autoria de Modigliani dels caps trobats al fossat i en l'excepcionalitat del fet. Poc va durar l'alegria, però, quan a la televisió pública italiana, davant de milions de teleespectadors, tres estudiants afirmaven ser els autors d'un dels caps i feien una demostració en directe de com van esculpir-lo. Anys més tard, va saber-se que els altres dos els havia fet el jove pintor Angelo Froglia. Tots plegats van aconseguir enganyar a crítics, historiadors de l'art, conservadors de museus i en definitiva a tot el món.

Dues de les taules del cas Pere Mates, la falsa i la vertadera.

Aquest és només un dels casos que es presenta a l'**exposició temporal del Museu d'Art de Girona, Falsos veraders. L'art de l'engany.**

L'exposició, que pot visitar-se fins al 19 d'abril del 2020, gira principalment entorn del «cas Pere Mates» succeït al mateix MAC l'any 2016. Tot comença però quan l'any 2010 el Museu compra les taules del Retaule de Sant Joan Baptista atribuïdes al pintor renaixentista gironí Pere Mates. La sorpresa s'esdevé sis anys més tard quan les mateixes peces tornen a sortir a la venda i això encén totes les alarmes al MAC. Després de molta feina, proves i anàlisis la conclusió és ferma: els havien donat gat per llebre, les taules comprades l'any 2010 eren falses, pintades per un desconegut i a partir del 1920. Per sort, van poder comprar també les taules autèntiques del segle XVI però la patinada va ser sonada, més encara quan va saber-se que una de les taules originals ja formava part dels fons artístics de la Generalitat i estava en els dipòsits del MNAC.

Detall d'una de les falsificacions dels Junyer pertanyent al MNAC.

Lluny d'avergonyir-se i mirar d'ocultar aquest episodi, el que fa el Museu d'Art de Girona tres anys després és difondre'l amb aquesta

exposició i acompanyar-lo d'altres casos ocorreguts arreu del món i també al nostre país.

Catalunya no s'escapa de l'art de falsificar i compta amb altres exemples com el de Pere Mates. Alguns d'aquests **afecten museus com el Diocesà i Comarcal de Solsona** on a la dècada dels 70 es van portar a restaurar a un taller extern unes taules però en lloc de restaurar-les van copiar-les i enviar els falsos al museu. Per sort, anys més tard es va detectar el frau i es van poder recuperar els originals. I no només tenim a casa nostra museus estafats sinó que **també comptem amb notables estafadors com els germans Junyer Vidal que van fer carrera colant falsificacions**, sobretot de pintura gòtica, a col·leccionistes d'art i que en alguns casos van acabar en museus de fama internacional.

Dues de les taules del cas Pere Mates, la falsa i la vertadera.

La clau, per mi, de Falsos verdaders. L'art de l'engany és fer un pas més enllà i no només quedar-se amb les estafes d'art sinó aprofundir tant en els falsificadors com en les seves motivacions per arribar a

entendre una pràctica gairebé tan antiga com el mateix art. A banda dels ja citats germans Junyer, la mostra recull els casos d'altres falsaris com Elmyr de Hory a qui Orson Welles va fer protagonista del film *F for Fake*. Alguns d'aquests falsificadors s'aboquen a la il·legalitat en ser rebutjats pel mercat com a artistes, a cops per revenja, d'altres per cobdícia i pels diners. Tanmateix el llistat de motius és ampli i passa pel pur *divertimento* com en el cas dels falsos caps de Modigliani o pel desig de fama i reconeixement com a mecenes que fan donacions als museus.

L'exposició acaba amb un molt escaient àmbit dedicat a explicar totes les proves i estudis que van realitzar-se a les taules de Pere Mates, tant les originals com les falses. La ingent feina que va caler per desemmascarar l'engany dona raó de la dificultat de detectar el frau i encara que l'objectiu de la mostra no és justificar l'error comès ningú que visiti l'exposició es veurà en cor de demanar comptes o retreure res.

Amb Falsos veraders. L'art de l'engany, el Museu d'Art de Girona ha sabut trobar la forma d'exposar el cas Pere Mates per debatre'l sense embuts i sense complexos. Acompanyant-lo d'altres exemples i, en definitiva, fent de l'error encert.

Bio**Articles recents****Àlex Rebollo Sánchez**

És historiador, museòleg i té un postgrau en gestió de patrimoni immaterial. Ha treballat en museus com el Museu de la Vida Rural o en la posada en marxa del Museu Casteller de Catalunya. També en institucions culturals com la Biblioteca de Catalunya.

Actualment treballa com a autònom en la creació i gestió cultural i patrimonial. A més, forma part del col·lectiu Factoria Bram.

Ramón Ribera

Viernes, 31 de Enero de 2020

Falsos verdaderos. El arte del engaño

f t in p s < >

Hasta el día 19 de abril de 2020 se celebra en el Museo de Arte de Girona una interesante exposición temporal, nos referimos a "Falsos verdaderos. El arte del engaño", complementada por el cuidado catálogo que le acompaña y que damos a conocer aquí.

Muestra monográfica dedicada a la falsificación de obras de arte, y que algunas instituciones museísticas, han adquirido obras que en su momento fueron consideradas auténticas y que después de las pruebas científicas pertinentes han dado la versión contraria; el núcleo de la exposición está centrada en el caso ocurrido en el museo de Girona con unas tablas renacentistas atribuidas al pintor Pere Mates; así

tenemos que se encuentra estructurado en cinco amplios apartados: antes encontramos una Presentación por parte de la directora donde en líneas generales reflexiona sobre los hechos ocurridos con la compra y la intención de la exposición con respecto a las falsificaciones más destacadas ocurridas en diversos museos; - Falsos y verdaderos (Joan Bosch – Francesc Miralpeix), estos dos historiadores del arte analizan y documentan el mundo de las falsificaciones, casos destacados, un

submundo que esta poco estudiado, falsificadores reconocidos etc.: La palabra ser falso qué quiere decir y las connotaciones que tiene, La exposición, los episodios más conocidos, así como sus personajes más destacados, se hace un repaso desde la antigüedad hasta nuestros días de casos conocidos sobre producciones falsas en todo tipo de obras de arte, -Orígenes y motivaciones de realizar obras falsas o copias que circulan por el mercado del arte, Las estrategias del engaño, Desenmascarados y penitentes, En Cataluña donde se documentan toda una serie de casos fraudulentos de obras de arte, reconocidos falsificadores o copistas, como los hermanos Junyer, Esteve Tarrús, etc.; -El caso Pere Mates: crónica de un descubrimiento. Secuencia de la adquisición de las tablas, falsas y verdaderas, del retablo de Sant Joan Baptista atribuidas al pintor renacentista Pere Mates (Carme Clusellas). El pintor Pere Mates en el Museo de Arte de Girona, Tres tablas de un retablo atribuido a Pere Mates, en subasta. Mayo de 2010, El retablo de Sant Joan Baptista: motivos para la adquisición el año 2010, Estudio de las tres tablas del Museo de Arte con fluorescencia de rayos X. Marzo de 2015, Salen a la luz tres tablas idénticas a las adquiridas el 2020. Primeros de octubre de 2016, Tres tablas a examen y seis tablas a subasta. Mediados de octubre de 2026, El caso Pere Mates, hipótesis pendientes de resolución; -Estudio técnico y científico (Josep Paret).

En palabras de la directora de la institución Carme Clusellas “Cuando un museo, y especialmente un museo de arte, descubre que conserva y exhibe obras falsas, vive un descalabro. Por una parte porque la autenticidad es una de las características que hacen único, admirable y valioso el arte. Por otro lado, porque los museos tienen asignada la función de garantizar la preservación de la memoria colectiva material y no tendríamos que caer en víctimas del engaño. Por todo esto cuando el año 2016 se pudo certificar que el Museu d’Art de Girona había adquirido seis años antes, tres obras falsas atribuidas al pintor renacentista Pere Mates, hubo un fuerte encontronazo. Esperamos que la muestra y el catálogo aporten información y descubran el interés por continuar investigando en el “caso Pere Mates” y en las falsificaciones y los falsificadores de arte, que aún quedan seguramente por descubrir. Aún tenemos mucho por conocer sobre este mundo oscuro del engaño y de los esfuerzos continuados, para desenmascararlo.”.

Contenido relacionado

PRÈDICA DE SANT JOAN BAPTISTA
[Museu d'Art de Girona]

L'ART DE L'ENGANY

FINS AL DIA 19 D'ABRIL EL MUSEU D'ART DE GIRONA PRESENTA UNA DE LES EXPOSICIONS MÉS CURIOSES DE L'ANY. A "FALSOS VERDADERS. L'ART DE L'ENGANY" PODREU VEURE OBRES FALSIFICADES TAN PERFECTAMENT QUE DE BEN SEGUR QUE NO PODREU NOTAR-HO A PRIMERA VISTA. UNA D'ELLES ÉS 'PRÈDICA DE SANT JOAN BAPTISTA' DE PERE MATES.

LA MENTIDA és una forma d'art? Dit així, la pregunta sona estranya. D'altra banda, però, quan el mag aconsegueix enganyar tothom causant un efecte sorpresa, el públic aplaudeix tot i saber que l'artista els ha mentit. Quan parlem d'obres pictòriques, la cosa canvia... Us presentem un cas verídic sobre falses obres d'art que va sacsejar el Museu d'Art de Girona l'any 2016.

El 2010, el personal de la institució gironina celebrava l'adquisició

d'unes noves incorporacions a la col·lecció: tres impressionants peces renaixentistes de l'emblemàtic pintor Pere Mates (1450-1558), qui va desenvolupar la seva obra entre el Gòtic i el Renaixement. Es tractava de tres taules del *Retaule de sant Joan Baptista*, que lluien les mateixes figures, llums i colors que les documentades i fotografiades l'any 1956 per l'historiador i restaurador Joan Sutrà.

L'amargant sorpresa, però, va arribar sis anys després quan unes taules idèntiques van aparèixer en una subhasta juntament amb tres peces més. Una d'elles, suposadament de l'any 1536, era un oli sobre fusta de Sant Joan Baptista predicant davant d'un grup de creients (imatge). Això va fer saltar les alarmes del museu i, després de les comprovacions i anàlisis científiques, es va

descobrir la veritat: les taules adquirides sis anys abans eren falses.

Malgrat el mal tràngol, el Museu d'Art de Girona ha sabut aprofitar l'anècdota amb la recent inauguració de l'exposició "Falsos veritaders. L'art de l'engany", on expliquen a fons aquest cas juntament amb altres casos de falsificacions d'obres d'art.

Verdader o fals?

L'exposició recull tot el procés de recerca i anàlisis científiques dutes a terme sobre les obres falses, presentant tant les taules de Pere Mates com altres obres falsificades i endinsant-se en el turbulent món del mercat de l'art. Quan hi aneu, podeu posar-vos a prova i intentar descobrir quines de les obres són bones... No us deixeu enganyar, mai res és el que sembla!

3 FALSOS ARTISTES

Els Junyer Vidal

Els germans Carles i Sebastià (s. XIX – XX) són els falsaris catalans més coneguts. Eren amics personals de Picasso i van crear un taller a Barcelona el 1930 on imitaven obres d'estil gòtic i romànic.

Han van Meegeren

Falsificador de Vermeer. L'exposició centra l'atenció en el judici del falsificador que va viure entre els segles XIX i XX i va vendre algunes de les seves falsificacions als nazis.

Elmyr de Hory

Hongarès del segle XX (Vagueu *Sàpiens*, 179). Va imitar pintures d'artistes com Picasso, Matisse o Modigliani i l'any 1973 va inspirar la pel·lícula *F for Fake* sobre la seva vida i obra. L'any 1976 es va suïcidar abans de ser jutjat.

ELISABET FONT
Arqueòloga

1h
DE VISITA

MUSEU D'ART DE GIRONA

Pujada de la Catedral, 12. Girona.
De dimarts a dissabte de 10 a 19 h i diumenges i festius de 10 a 14 h. Dilluns tancat.
Exposició oberta fins el 19 d'abril (museuart.com)

L'APUNT

Crisi i una evolució convenient

Ramon Estéban

Hi ha qui està convençut que, després d'aquesta crisi del coronavirus, mai més res serà igual. Jo no seria tan contundent, però estic convençut que, poc o molt, alguna cosa canviarà. Una evolució probable –i desitjable, des del meu punt de vista– serà cap a l'ús corrent de les noves tecnologies per conversar i prendre decisions a distància, siguin per a qüestions banals o

transcendents, en substitució de les reunions presencials que obliguen a desplaçaments físics, inversió de temps i diners i un desgast energètic i mediambiental. Un alcalde em deia ahir que les reunions telemàtiques no són el mateix que les presencials, per allò del contacte humà. No dic pas que no, però en el canvi jo hi veig més avantatges que inconvenients.

Cultura

L'engany és un art

■ L'MD'A i l'ICRPC promouen una jornada sobre les falsificacions ■ Les sessions, amb historiadors, antiquaris i criminòlegs, estan previstes per al dijous 16 d'abril

E.V.
GIRONA

Aprofitant l'exposició *Falsos Verdaders. L'art de l'engany*, comissariada per Francesc Miralpeix i Joan Bosch, el Museu d'Art de Girona (MD'A) i l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural (ICRPC) han organitzat una jornada d'estudi al voltant de les falsificacions en el món de l'art. Les sessions, previstes per al 16 d'abril a l'Auditori de La Mercè, es mantenen dins l'agenda de l'MD'A, que ha cancel·lat tot els actes anteriors al 29 de març, però si es prolonga el període de confinament decretat pel govern podria ser objecte d'un canvi de data. De moment, el programa es proposa ampliar la panoràmica de l'exposició aportant mirades i experiències de

tots els agents involucrats en la cara fosca del mercat de l'art, des d'historiadors i restauradors fins a policies i criminòlegs, sense oblidar els impostors.

El seminari serà inaugurat per l'historiador i crític d'art Ricard Mas, que l'any 1996 va ser pioner a abordar aquest tema a Catalunya amb l'exposició *L'art de falsificar* al Museu de Sabadell. En aquell moment, admetre l'existència d'obres falses en una col·lecció pública significava reconèixer la fal·libilitat del sistema museístic. Passats quasi 25 anys i amb el títol *Anatema i omertà*, Mas analitzarà com ha evolucionat una percepció que sol ometre la complexa gamma de grisos que s'entén entre una obra autèntica i una de falsa. Una altra de les conferències serà im-

partida per Greta Garcia, responsable d'art modern de l'Institut Valencià de Conservació, Restauració i Investigació, que parlarà d'un dels artistes més cotitzats i falsificats de l'avantguarda: Amedeo Modigliani. En qualitat de presidenta del comitè científic de la Fondazione Amedeo Modigliani Ricercia Scientifica, Greta Garcia coneix bé el mercat fraudulent que envolta aquest pintor, del qual ben a prop, al Museu Emili Vilà de Llagostera, hi va haver un cas notori el 1983.

Pere Canal, caporal de la Unitat Central de Patrimoni Històric, abordarà a *El negoci de les falsificacions, l'art de l'estafa o l'estafa de l'art* la gestió policial dels delictes contra el patrimoni, centrant-se en diversos episodis de falsificacions d'obra gràfi-

L'exposició 'Falsos verdaders' ha propiciat una reflexió sobre aquest camp ■ MANEL LLADÓ

ca i de pintures en què apareixen treballs per encàrrec, distribuïdors amateurs i professionals, i col·leccionistes estafats. El criminòleg Marc Balcells eixamplarà la perspectiva amb una ponència que posa el focus en les antiguitats i en els recursos per prevenir els fraus.

El professor de la Uni-

versitat de Lleida Alberto Velasco tractarà de les falsificacions de l'art medieval català, un dels més cobejats pels estafadors des del segle XIX i que va afavorir un negoci ben lucratiu a costa d'un mercat àvid de taules gòtiques. I Mauro Natale, professor emèrit de la Universitat de Ginebra, parlarà de com

afecten els falsos la història de l'art, "la més insidiosa de les disciplines", que ha hagut de posar a prova la seva competència i fiabilitat per fer front als reptes de la falsificació. L'entrada al seminari és gratuïta, però cal formalitzar la inscripció a reserves.girona.acdpc@gencat.cat, o bé al tel. 972 41 40 58. ■

Campanya de l'ICO d'Olot per estimular la cultura des de casa

Redacció
OLOT

L'Institut de Cultura d'Olot ha impulsat una campanya per continuar promovent activitats culturals des de casa durant el període de confinament pel coronavirus. L'organisme olotí sosté que la suspensió de les activitats públiques no ha de comportar que la cultura s'atu-

ri, de manera que ha llançat la iniciativa *Olot Cultura a casa*, amb la qual cada dia, mentre duri la situació excepcional, penjarà a les xarxes socials d'Olot Cultura continguts culturals diversos perquè siguin visualitzats des de casa. Es tracta d'entrevistes a artistes, ressenyes de llibres, vídeos en els quals s'explica un conte o descripcions de peces d'art

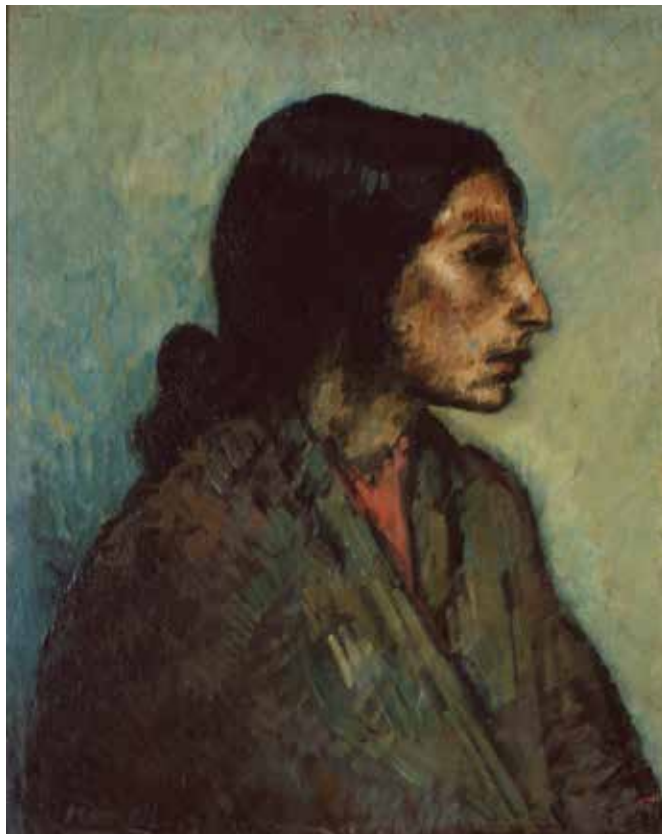
dels fons dels museus d'Olot. Simultàniament, també invita els olotins a compartir vídeos en què expliquin contes, cantin o llegeixin, a més de fotografies que mostrin com aprofiten la reclusió per fer activitats culturals. El material es pot penjar a les xarxes socials amb l'etiqueta #OlotCulturaACasa o bé enviar-lo per whatsapp al 676 49 01 77. ■

**PINSOS
CEREALS
VERDURES**

**972 250 291
636 265 098**

canfrancesc@hotmail.com

Santa Clara s/n - 17486 Castelló d'Empúries

BARCELONA, MNAC

PEINDRE LES PAUVRES

ISIDRE NONELL I MONTURIOL (1872 – 1910) est un artiste important malgré sa courte vie de 38 ans. Formé à Barcelone, il s'intéresse particulièrement à l'effet de la lumière sur les couleurs, conformément aux recherches artistiques de son temps, en particulier de l'impressionnisme encore actif. Comme bien des artistes catalans, dont Picasso, il séjourne un temps à Paris. On trouve dans ses œuvres des influences de Daumier, Toulouse-Lautrec... De retour à Barcelone en 1901, il peint essentiellement des personnes marginalisées : soldats de retour de la guerre de Cuba, gens du peuple et surtout des gitanes, un choix pour lequel il est très critiqué. L'exposition met en évidence l'aspect inquiet, versatile de l'auteur, et ses techniques de dessin. Elle montre également une sélection de photographies de l'époque d'auteurs qui partageaient avec Nonell une préoccupation pour les inégalités sociales croissantes. ■ **Louis Gracian**

Nonell, la belleza del estigma (*La beauté des stigmatisés*)

14 mai – 13 septembre

Museo Nacional d'Art de Catalunya, Palau Nacional, Parc de Montjuïc, 08038 Barcelona. 936 220 360.

Mardi au samedi, 10 h – 20 h ; dimanche et jours fériés, 10 h – 15 h.

◁ **Isidre Nonell, *Pelona*, 1904.** Huile sur carton, 67 x 54 cm.

GIRONA, MUSEO DE ARTE

L'ART DU FAUX

EN 2010, LE MUSÉE DE GÉRONE acquiert trois tableaux du retable de saint Jean Baptiste attribué à Pere Matas (vers 1500 – 1558). Mais en 2016, une nouvelle vente aux enchères fait apparaître des tableaux identiques, et pour comble, un des tableaux de 2010 a aussi une réplique au MNAC ! Le « cas Pere Matas » – qui

s'est terminé de façon heureuse – fait ainsi apparaître des faux fabriqués au xviie siècle et au xxe siècle, et devient le point central de l'exposition qui présente d'autres cas similaires. Elle aborde le monde des faussaires et des imposteurs, de leurs motivations (la cupidité, la vanité, les transferts psychologiques, la farce intellectuelle...) ainsi que leurs habiletés et leurs techniques. ■ **Yann Le Chevalier**

Falsos verdaderos, el mundo del engaño
(*Faux vrais, le monde de la duperie*)

22 nov. – 19 avril

Museo de Arte de Girona, Pujada de la Catedral, 12, 17004 Girona. 972 203 834.

Mardi au samedi, 10 h – 18 h.

◁ Vue de l'exposition. (À gauche, le tableau véritable de Pere Matas.)

L'any 2016 el Museu d'Art de Girona va viure un episodi traumàtic. Aquell any van sortir a subhasta sis taules renaixentistes atribuïdes al pintor gironí Pere Mates, i dues d'elles eren idèntiques a unes altres que feia sis anys, el 2010, el museu havia comprat. Un exhaustiu procés d'estudi i anàlisi de totes elles va revelar, finalment, que les obres inicials eren falses.

Aquella descoberta va plantar la llavor de l'exposició que ara presentem i que proposa, alhora, un suggeridor discurs visual entorn del que hem anomenat «l'art de l'engany». Falsos Verdaders s'endinsa en la part més fosca i bruta del mercat de l'art. Una proposta oportuna i arriscada en un temps en què la mentida ens amenaça camuflada de postveritat, i on la simulació i la falsedat busquen mil estratègies per fer-se creïbles.

DIEC. «Fals»:

11 adj. [LC] Que no és ver per error o per engany.

21 adj. [LC] Que no és real, que no té d'una cosa sinó l'aparença, no autèntic.

22 adj. [LC] Que pren l'aparença d'una cosa per tal d'enganyar.

32 [LC] *en fals loc. adv.* a) No conformement a la veritat o a la realitat, cercant d'enganyar.

L'ésser del fals

Un fals és un artefacte mentider creat o manipulats amb una premeditada voluntat d'engany, intencionalitat fraudulenta i afany de benefici econòmic. El fals és un objecte que gaudeix de la il·lusió de l'autenticitat mentre no se'l desemmascara. És un frau, un agent tòxic i distorsionador de l'art, del patrimoni cultural i de les narracions històriques.

No entren en aquest capítol tenebrós ni les males atribucions, ni les restauracions abusives o maldestres, ni les còpies, ni les rèpliques o imitacions honestes, que, a més, tenen una gran utilitat didàctica i un interès històric i patrimonial indiscutible.

De tota manera, hem de reconèixer a allò fals algun efecte secundari positiu: el seu indiscutible valor històric; la categoria d'interessant objecte cultural i, ocasionalment, fascinant, i la capacitat de suscitar valuoses reflexions sobre conceptes tan fonamentals com els d'autenticitat, originalitat, genuïnitat o autoria i la significació de cadascun en cada context històric i tradició cultural. I fins i tot admetem que ens posa davant del mirall i que ens recorda la nostra fal·libilitat.

Falsaris i impostors

La història de la falsificació és una història criminal, activada per mecanismes psicològics molt particulars i per la cobdícia i la vanitat. Però també pot ser un relat fascinant —i morbosament atractiu— a través de les motivacions, les tècniques i les estratègies de la falsificació artística.

Motivacions

Si llegim o escoltem els falsificadors, comprovarem que una part significativa acceptaren el risc de travesar la línia vermella cap a la il·legalitat per despit, perquè en algun moment de la seva trajectòria se sentiren ofesos per un mercat de l'art advers i per un sistema de crítics i experts que, en la seva percepció tan particular, no els valoraven prou l'obra i el talent com ells creien merèixer. Era un sistema, el del mercat de l'art i dels especialistes, que detestaven. Segons ells, era ple de col·leccionistes poderosos però esnobs i ignorants i de crítics arrogants i presumptuosos que ells volien boicotejar i ridiculitzar o confondre destapant-ne les limitacions.

«Mai no he “copiat” cap obra: primer, perquè no soc tan ruc, i segon, perquè no m’interessa en absolut. Em deixo inspirar per un pintor, el substitueixo, penetro en el seu esperit, “posseeixo” el seu estil en el sentit espiritual de la paraula, i així penso que d’alguna forma prolongo el seu art. Al capdavall, és possible que sigui una manera de retre-li homenatge. »

Elmyr de Hory en una entrevista amb André Brincourt publicada a *Le Figaro* (1973)

«Si es pengessin els meus quadres en un museu de pintura el temps suficient, es tornarien autèntics.»

Elmyr de Hory a *F for Fake*, d’Orson Welles

Elmyr de Hory (1906-1976), pseudònim de Hoffmann Elemér, va ser un fantasiós i esmunyedís pintor i falsificador. Tot en la seva vida sembla una representació, començant pel seu nom i pels seus aires d’aristòcrata de l’època «pop». Després de fracassar com a autor d’obra original al París dels anys vint, es dedicà a la falsificació d’artistes com, per exemple, Matisse, Chagall, Picasso o Modigliani. Bona part del seu èxit es va sostenir en l’astúcia de marxants sense escrúpols com Réal Lessard y Fernand Legros, amb els quals acabà tenint una relació tempestuosa. Va residir els darrers setze anys de la seva vida a l’illa d’Eivissa, on se suïcidà l’any 1976 angoixat per una imminent extradició a França i l’amenaça d’una condemna amb pena de presó. La seva història inspirà la biografia que li va dedicar Clifford Irving (*The Story of Elmyr de Hory, the Greatest Art Forger of Our Time*, 1969) i el film *F for Fake* (1973), d’Orson Welles.

La **cobdícia** ha estat una de les motivacions dels falsificadors, desfermada habitualment en entrar en contacte amb marxants àvids de diners i en adonar-se que podien guanyar molt més dedicant-se a l'estafa que no pas negociant amb les creacions pròpies o dedicant-se a la restauració.

«El marxant no està interessat en l'art, està bàsicament interessat en els guanys, valora els artistes pel seu preu; l'historiador de l'art tampoc no s'interessa realment per l'art, és veritat que l'estudia, però està més interessat a promoure la pròpia carrera i aconseguir reconeixement i honors [...]. En realitat, l'art en si és negligit, ningú no l'estudia veritablement amb la mena d'honestedat que és necessària, i, encara que jo no em puc proclamar com un model d'honestedat, sento que en aquest aspecte sí que soc honest, vull dir que intento comprendre alguna cosa sobre l'art.»

Eric Hebborn al documental de la BBC *Portrait of a Master Forger* (1991)

A **Eric Hebborn** (1934-1996), format en magnífiques acadèmies i exigents tallers de restauració, no se li pot negar el virtuosisme tècnic i manual, els secrets del qual revelà tant en el llibre *The Art Forger's Handbook* (1997) com en l'autobiografia *Drawn to Trouble* (1991). Segons diu, va crear un miler de dibuixos falsos dels mestres antics (del segle XIV al XX), que, a través del comerç, van penetrar en institucions tan prestigioses com el British Museum o la Pierpont Morgan Library. No va conèixer les sales de justícia ni les presons, però hi va estar a punt quan va quedar acorralat i tocat per les sospites de la casa Colnaghi, la periodista Geraldine Norman i les investigacions d'importants historiadors de l'art com Konrad Oberhuber.

La **burla** ha estat el mitjà d'alguns falsaris per qüestionar el vessant més idolàtric del sistema cultural.

El **falsos caps de Modigliani** inventats per tres estudiants i un pintor amb fama de maleït, va ser un cas de mofa davant la iniciativa de Livorno, ciutat natal d'Amedeo Modigliani, consistent a dragar el canal que envolta el casc antic per provar si era certa la llegenda que, de jove, Modigliani hi havia llençat les seves primeres escultures, trastocat per les crítiques tan negatives que havia rebut.

Els estudiants i el pintor van elaborar tres caps i els van llençar al canal, esperant que fossin trobats i considerats de l'artista. Efectivament, la ciutat trobà els caps i ni tan sols els historiadors de l'art no s'adonaren de la falsedat; al contrari, lloaren els caps com a treballs germinals del gran artista, fins que els tres joves van decidir confessar.

El **trastorn psicològic** ha estat una altra de les motivacions que ha activat algunes actuacions amb voluntat d'engany.

Mark Landis (Virginia, 1955), «el més famós falsificador de l'art que mai no va cometre un crim», és un cas paradigmàtic en què el desencadenant és un trastorn esquizofrènic (o, segons alguns, bipolar). Amb una trajectòria de trenta anys, ha «contaminat» les col·leccions de 46 museus dels Estats Units. Mai no ha mercadejat amb les seves «creacions», ja que les regala presentant-les com a donacions. Sembla que allò que el motiva és conquerir l'acceptació dels museus i gaudir de l'afalac de l'agraïment i d'un instant de notorietat.

En el **joc intel·lectual**, el concepte de fals ha estat el motor de creació d'una obra original maquinada per suscitar reflexions sobre l'art, la genuïnitat i l'autoria.

Jusep Torres Campalans, és un pintor cubista de Mollerussa, coetani de Picasso, Modigliani i Mondrian, inventat per l'artista Max Aub, que el va dotar de biografia, obra, entrevistes i, fins i tot, d'un recull crític i un projecte expositiu amb comissari. Tot, és clar, absolutament fingit. És interessant la metodologia que hi ha rere aquest irònic engany artístic, perquè desconstrueix un mecanisme basat en la veritat de l'existència de l'autor per construir-ne un de fals però real alhora, com si es tractés d'un exercici cubista en què totes les cares de la (des)construcció són vàlides i necessàries.

Habilitats

El falsificador d'obres d'art crea artefactes nous —però que segurament no mereixen el qualificatiu d'*originals*— i aspira a introduir-los en el mercat com a obres legítimes a través d'un bon camuflatge d'autenticitat basat, entre altres mètodes, en la invenció d'un fals historial i en el falsejament de l'autoria, normalment mitjançant l'emulació de l'estil i la cal·ligrafia d'un artista preuat i ben cotitzat en el mercat i del qual, a més, es pot imitar la firma.

Molts falsificadors han basat el seu èxit en la destresa, en el domini d'un arsenal de tècniques apreses en obradors de pintura i de restauració; en una minuciosa observació dels mestres antics i contemporanis en museus i col·leccions, però també en una capacitat ben fina per preveure els raonaments dels especialistes —dels *fakebusters*, que deia Thomas Hoving (1996)—, dels caçadors de falsificacions.

Els orígens d’**Icilio Federico Joni** (1866-1946) són un exemple de com el ressort cap al frau va ser la necessitat de sortir de la pobresa d’un orfe deixat al torn dels abandonats de l’hospital de Santa Maria della Scala de Siena. Podríem dir que va tenir una trajectòria triomfant: esdevingué un destre falsificador de pintura medieval i renaixentista, capaç de confondre l’ull més penetrant de l’època, el del *connaissanceur* i historiador americà Bernard Berenson, i mai no va patir cap mena de persecució legal. Potser aquesta impunitat inspirà el seu lema, críptic i groller, que amagava en el revers d’algunes obres: l’anagrama PAICAP (‘Per andare in culo al prossimo’).

«Vaig néixer en el nostre temps, però amb l’ànima, el gust i la percepció d’altres èpoques.»

Frase d’Alceo Dossena esmentada per Frank Arnau a *The Art of the Fake* (1961)

Alceo Dossena (1878-1937), anomenat “anacronisme humà” per l’estudiós del fals Frank Arnau, va recrear l’escultura dels millors mestres italians, com ara Giovanni Pisano, Mino da Fiesole o Donatello. Ho feia amb una habilitat tan prodigiosa que molts han assignat a les seves obres la força dels originals. Excepcionalment, la seva carrera va quedar immaculada a efectes de la llei. Se’l processà entre 1928 i 1929, i quedà absolt per manca de proves en no poder demostrar-se que conegués l’engany dels seus marxants, Alfredo Pallessi i Alfredo Fasoli, que comerciaven com antigues les obres que ell havia creat a la manera renaixentista o gòtica.

Wolfgang Beltracchi (nat el 1951), destre i prolífic fingidor de quadres de Derain, Campendonck, Ernst o Léger, entre d'altres, va idear una de les estratagemes més audaces de les tramades per legitimar l'origen de les seves obres: la invenció d'un passat. Ensenyava una fotografia antiga, de tons sèpia, de l'àvia de la seva esposa, Helene. L'àvia apareixia retratada en una habitació en què hi havia penjats una sèrie de quadres d'autors de l'avantguarda del segle XX, que ella havia amagat dels nazis i que la neta afirmava que havien passat a una col·lecció il·lustre, la Flechtheim. Beltracchi pretenia col·locar aquests quadres en el mercat al·legant aquesta procedència «legítima». En realitat, la fotografia i tot el que s'hi veu eren una farsa, inclòs el to sèpia: els quadres eren creacions de Beltracchi i l'àvia era la mateixa Helene Beltracchi caracteritzada.

Desemascarar i castigar

Malgrat que el desplegament de destresa i enginy reporta anys de prosperitat i de vida acomodada, i potser fins i tot de malaltisses satisfaccions íntimes com ara veure la pròpia obra penjada entre obres mestres, al final la majoria de falsificadors acaben sent descoberts.

Tots els agents involucrats en la tasca del desemmascarament procuren detectar els grans enemics del falsificador, allò que s'ha anomenat «bombes del temps»: els anacronismes. Poden ser pigments o suports fora d'època o una incongruència relativa al llenguatge, als codis artístics o als registres iconogràfics de cada època i autor. En l'art contemporani, però, cal confiar en recerques gairebé policials orientades a identificar l'origen del treball sospitós, i a reconstruir-ne la traçabilitat a través de col·leccions i galeries. Diuen els entesos que no hi ha fals que resti impune durant més d'una generació.

Lothar Malskat (1913-1988) i **Dietrich Fey** (1912-2004) van protagonitzar una de les falsificacions amb més ressò. Ambdós van “restaurar”, l’any 1937, els frescos de la catedral d’Schleswig i de l’església de Santa Maria de Lübeck, suposadament del segle XIII. Després d’haver rebut grans elogis d’historiadors de l’art pròxims al partit nacionalsocialista alemany, les pintures van començar a resultar sospitoses; entre altres inconsistències, hi desconcertava la presència d’un gall dindi en una sanefa ornamental, una au que no era coneguda a l’Europa medieval. El sistema cultural nazi en justificà la presència invocant una descoberta no «colombina» d’Amèrica sinó vikinga, datable del segle XIII. Al final, l’estafa es revelà quan Malskat, gelós que Fey s’apropriés de l’aclamació pública suscitada per aquelles intervencions a quatre mans, acudí a la policia per confessar la maquinació exigint un «reconeixement» al seu protagonisme.

Otto Wacker (1898-1970) i el seu germà Leonhard s’especialitzaren a inventar i distribuir obres com si fossin de Van Gogh. Van aconseguir entabanar, entre d’altres, la Nationalgalerie de Berlín i importants estudiosos del mestre que van emetre certificats d’autenticitat d’unes pintures que els Wacker afirmaven que havien estat propietat d’un noble rus tsarista refugiat a Suïssa. Finalment, van quedar desemmascarats gràcies als conservadors del museu berlinès, que van sotmetre les obres a anàlisis revelant l’ús de materials no contemporanis a Van Gogh. Acusats, Otto va ser jutjat l’any 1932 i condemnat per «frau acumulatiu i falsificació documental». Va ser el primer judici en què es van usar exàmens científics per autenticar l’art.

«Arrossegat pels efectes psicològics de la meva desil·lusió en no ser reconegut pels artistes i els crítics del meu país, un dia fatal de 1936 vaig determinar demostrar al món la meva vàlua com a pintor, i vaig decidir crear una obra mestra del segle XVII.»

Han van Meegeren durant el seu judici (1945)

«Jo no vaig entregar cap Vermeer als alemanys sinó un Van Meegeren. Es tracta d’un Vermeer que jo he falsificat!»

Han van Meegeren durant el seu judici (1945)

Han van Meegeren (1889-1947) ha passat a la història de la falsificació per les recreacions fraudulentes de l'obra de Vermeer, que van arribar a adquirir institucions tan importants com el Museum Boijmans Van Beuningen o el Rijksmuseum, o clients com el mariscal nazi Hermann Goering, que li va comprar el *Crist i la dona adúltera* l'any 1942. Aquest fet li comportà, després de la II Guerra Mundial, l'acusació d'haver lliurat als nazis elements preciosos del tresor nacional neerlandès, castigada amb pena de mort. Durant el judici, va admetre, i demostrà, que tots els quadres eren falsificacions seves i va acatar un càstig infinitament més lleu: la pena d'un any de presó.

John Myatt (1945) i **John Drewe** (nat el 1948) van formà una societat fraudulenta que segons Scotland Yard, va ser una de «les trames de falsificació més danyoses del segle XX». Myatt executava els quadres i Drewe els inventava un historial de prestigi infiltrant documents falsos en diversos arxius. Un cop descoberts, Myatt passà a la presó quatre mesos, d'una condemna d'un any, i el seu còmplice Drewe, dos mesos, de la pena de sis. Actualment Myatt té un web en què no s'està de ponderar la seva trajectòria com “el més gran frau artístic del segle XX”, ha protagonitzat la sèrie *Fame In The Frame* de Sky Arts i participa com a expert a la sèrie *Fake or Fortune* de la BBC.

Expiació

Alguns falsificadors, un cop descoberts, acusats de frau i estafa, van patir penes de presó, relativament lleus potser perquè els seus crims eren sense sang i basats no en la destrucció de cap mena de patrimoni sinó en la «invenció» d'uns objectes nous, però il·lícits, i amb greus efectes econòmics.

Quan van quedar en llibertat, van redreçar-se canviant —digué un d'ells— «de model de negoci», sovint aprofitant-se de la fama acumulada durant els anys en la il·legalitat, dedicant-se a la creació d'obra pròpia o a la invenció de gènuine forgeries, falsos reconeguts com a tals, venuts a través dels seus webs i dotats de certificats d'autenticitat. Uns quants van escriure autobiografies, van inspirar biografies literàries, documentals o produccions cinematogràfiques o teatrals, i també van protagonitzar sèries de televisió.

Uns pocs van tenir un final trist, fins i tot tràgic, però casualment foren els tres més coneguts: Van Meegeren va morir poques setmanes després que el tribunal el sentenciés a un any de presó (se sap que era addicte a la morfina i l'alcohol); Elmy de Hory es va suïcidar davant la perspectiva de ser empresonat quan va saber que l'Estat espanyol era a punt d'extradir-lo a França, i Eric Hebborn va ser assassinat d'un cop de martell en una placeta del Trastevere, a Roma.

Falsos catalans

Al nostre país, el submón del fals és força menys conegut, de manera que és complicat delimitar-ne les fronteres, graduar-ne la intensitat i caracteritzar-ne els episodis més destacats i decisius en la memòria patrimonial. És difícil conèixer-ne a fons els protagonistes i enumerar-ne les víctimes. Tanmateix, a dia d'avui ja tenim una llista «nostrada» de falsificadors i de pràctiques il·lícites que demostren la gran incidència d'aquest fenomen des de principis del segle XX. Llavors és quan el comencen a témer els col·leccionistes i l'observa i descriu el crític Feliu Elias a la revista *Mirador*.

«Col·leccions tan importants com les de Lázaro Galdeano, Emili Cabot i del senyor Mateu dels Ferros no estan exemptes de falsificacions i aquesta darrera ha estat especialment castigada pels encolomadors. [...] Del temps mateix del pintor Fortuny ja els seus admiradors catalans li falsificaren les obres i àdhuc la signatura, i encara avui dia són actives a Barcelona les fàbriques on s'elaboren Nonells, Vayredes, Martí-Alsines i tot el que convingui.»

Joan Sacs (Feliu Elias) a *Mirador* (20 de maig de 1930)

«La glòria de Ramon Casas va creixent de tal manera que ja hi ha profit a falsificar les seves pintures i els seus dibuixos, àdhuc els seus esbossos més sumaris.»

Joan Sacs (Feliu Elias) a «Les falsificacions de pintura catalana moderna» (27 d'abril de 1933)

«Ramon Casas no és pas sol a sofrir pòstumament de les falsificacions. Tots sabem que d'anys ha es falsifiquen les pinturas i dibuixos de Nonell, de Picasso, de Vayreda, de Martí i Alsina, fins i tot de Benet Mercadé —i no parlem dels falsos Fortuny—. A darrera hora sembla que s'han introduït al nostre mercat de pintura moderna quadros espúriament signats amb el nom de Santiago Rossinyoll!»

Joan Sacs (Feliu Elias) a «Les falsificacions de pintura catalana moderna» (27 d'abril de 1933)

Sebastià (1874-1966) i **Carles** (1877-1963) Junyer Vidal van tenir un taller a Barcelona, a mitjans de la dècada de 1930, dedicat a confeccionar obres a la manera romànica i gòtica i en el qual va treballar una notable nòmina d'artistes del moment. Van nodrir una demanda afamada d'art medieval. Era el moment perfecte per introduir peces il·lícites. En aquest context, el taller dels Junyer va trobar magnífiques oportunitats combinant la restauració d'obres medievals amb la creació de convincents succedanis, fruit de la hiperrestauració o de la franca falsificació.

«El seu negoci es movia en el més gran silenci i en no poc misteri. A penes se'ls veia, retirats en les seves torres.»

MARÈS, Frederic. *El mundo fascinante del coleccionismo y de las antigüedades. Memorias de un coleccionista*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1977.

«Aquesta tàctica de certs comerciants d'antiguitats estrangers poc escrupolosos, de camuflar de primitiu italià els retaules gòtics catalans, aragonesos i valencians, fou exercida amb certa freqüència durant el darrer quart del segle XIX. [...] En aquests darrers dos anys [...] hem vist prop d'una dotzena de retaules nostres així desfigurats. [...] Fàcil i a bon preu l'adquisició de retaules nostres, que ningú no volia, algun deseixit poc digne trobaria el truc de fer-los servir de base d'una falsificació que ben bé ningú no podria dir que fos altra cosa que una peça autèntica retocada. La cosa devia tenir un cert i relatiu succés, car aquests retaules repintats que hem vist indueixen a pensar que d'altres se'n deuen haver camuflat.»

FOLCH I TORRES, Joaquim. «Una taula del mestre Garcia de Benabarre». *Gasetta de les Arts*, Any II, núm.6, febrer de 1929, p. 28.

Fals o verdader?

El cas Pere Mates

El Museu d'Art de Girona preserva el conjunt més ampli i significatiu de l'obra de Pere Mates (c. 1490-1558), nascut a Sant Feliu de Guíxols i un dels artistes més representatius del Renaixement català. Quan el 2010 es va donar l'oportunitat d'adquirir tres obres, taules sobre fusta, atribuïdes al pintor, no es va dubtar del seu interès. Les pintures coincidien amb les referències documentals i fotogràfiques publicades i conegudes, si bé les obres presentaven evidències d'haver estat molt intervingudes amb una restauració excessiva.

Sis anys després, l'octubre del 2016, sortien a subhasta sis taules més, també atribuïdes al pintor. Sorprenentment, dues d'elles eren idèntiques a les comprades anys abans. La coincidència feia probable la identitat fingida de les primeres i la possibilitat de què en el seu origen hi podia haver una pràctica tèrbola i fraudulenta. Esclatava el «cas Pere Mates», la premsa se'n feia ressò i començaven els treballs d'estudi i anàlisi per intentar esclarir si es tractava d'obres falses o verdaderes.

El cas Solsona

Va ser un episodi molt escandalós i amb aires de novel·la negra. Segons la sentència judicial de 1982, l'operació va ser protagonitzada pels germans antiquaris i «restauradors» Llorenç i Ferran Monjo Carrera, que van involucrar-hi el director del Museu de Solsona. A principis dels anys setanta, el director del Museu va cedir unes obres del fons —sis taules i tres talles— perquè, aparentment, fossin restaurades. La intenció dels germans, no obstant, era una altra: fer-les copiar, retornar les còpies al Museu i vendre els originals i repartir-se els beneficis. Les alarmes van saltar quan les obres autèntiques es van detectar al mercat d'antiquari. L'any 1985 els originals van tornar al Museu de Solsona.

Verdader i fals

El cas Pere Mates, a estudi

Quan tres taules del *Retaule de sant Joan Baptista* van sortir a subhasta el maig del 2010, es va creure que es tractava de taules originals de Pere Mates. La composició, els detalls en les escenes, el dibuix de les figures i fins i tot el virtuosisme d'algunes de les cares dels personatges coincidien plenament amb les fotografies en blanc i negre publicades fins llavors. Les petites diferències observades es van valorar com a retocs afegits en una restauració molt posterior.

L'aparició al mercat, el 2016, de noves taules del retaule esmentat i el fet que dues fossin idèntiques a les del Museu d'Art va aixecar la sospita que es tractava d'obres falses. Immediatament es van engegar un seguit d'estudis tècnics i d'anàlisi per esbrinar la naturalesa d'unes obres i les altres i per, en la mesura del possible, desemmascarar el frau.

L'estudi històric i artístic

El primer pas per realitzar un estudi d'una obra d'art és aprofundir en la seva història, no sempre coneguda i a voltes difícil de desxifrar. En la majoria dels casos, cal iniciar un procés de recerca en arxius, biblioteques i museus. El buidat de fons documentals, la lectura d'estudis i l'anàlisi comparativa amb altres obres de l'autor o de l'època poden ajudar a confirmar una atribució, descobrir qui en va ser el promotor, aproximar una cronologia o, amb sort, determinar-ne la data exacta d'execució. En definitiva, es tracta de situar l'obra dins la trajectòria d'un artista o en el context més general de la història de l'art i de traçar-ne la història posterior.

Respecte a les taules de Pere Mates, la recerca fins avui ens ha permès descriure un itinerari parcial per la seva història, antiga i recent.

La tècnica artística: la pintura sobre taula al segle XVI

Un altre aspecte molt rellevant en l'estudi d'una obra és el reconeixement de la tècnica artística emprada per executar-la: identificar la tipologia de materials, la manera com es van emprar o fins i tot el tipus de pinzellada pot ajudar a situar una obra en un marc temporal determinat i inclús, afinant l'anàlisi, atribuir-la a un artista en concret. D'altra banda, el coneixement de la tècnica artística esdevé imprescindible per valorar l'estat de conservació de l'obra i per encetar-ne el procés d'anàlisi científica.

En les taules de Pere Mates, la tècnica havia de coincidir amb l'emprada habitualment al llarg del segle XVI en la pintura, al tremp o a l'oli, sobre fusta.

Epíleg

Existeix el fals perfecte? Els falsos poden tenir algun valor positiu més enllà de ser una prova d'una gran gosadia i de més o menys destresa tècnica? Poden arribar a ser «bells» i engendrar una experiència estètica?

Nosaltres ens inclinem per respondre que no a aquestes demandes, perquè pensem que l'autenticitat és un valor fonamental de l'obra d'art i perquè creiem que s'estableix un lligam íntim entre el contemplador i l'obra, una relació entusiasta d'entrega i confiança absoluta basada en la veracitat de l'obra i en la sinceritat i la integritat moral de l'artista, relació que el falsificador fa impossible corrompent i pervertint aquests principis. Potser perquè creiem en la canviant però indestructible aura de l'obra d'art.

L'estudi tècnico-científic

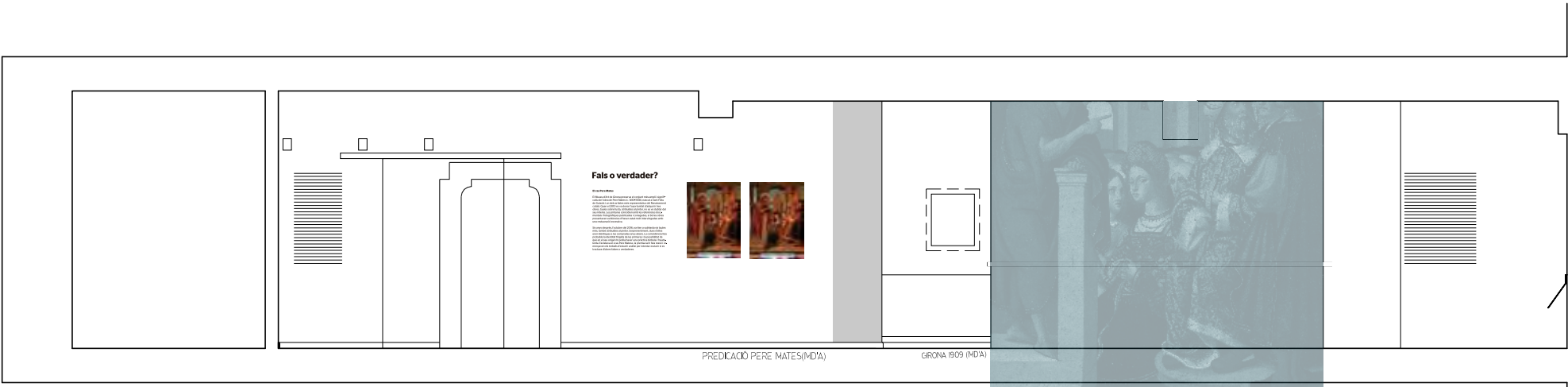
Exàmen visual

Anàlisi fotogràfic

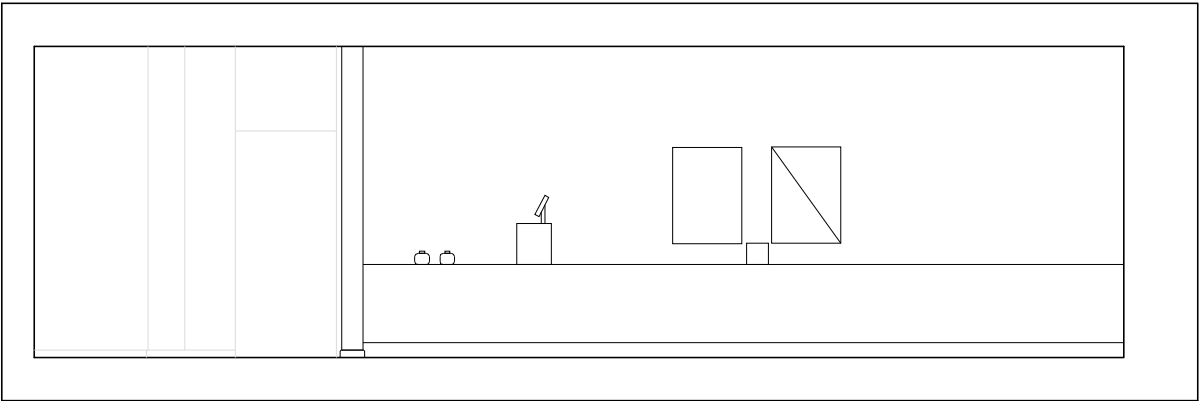
Anàlisi físics i químics

Els pigments

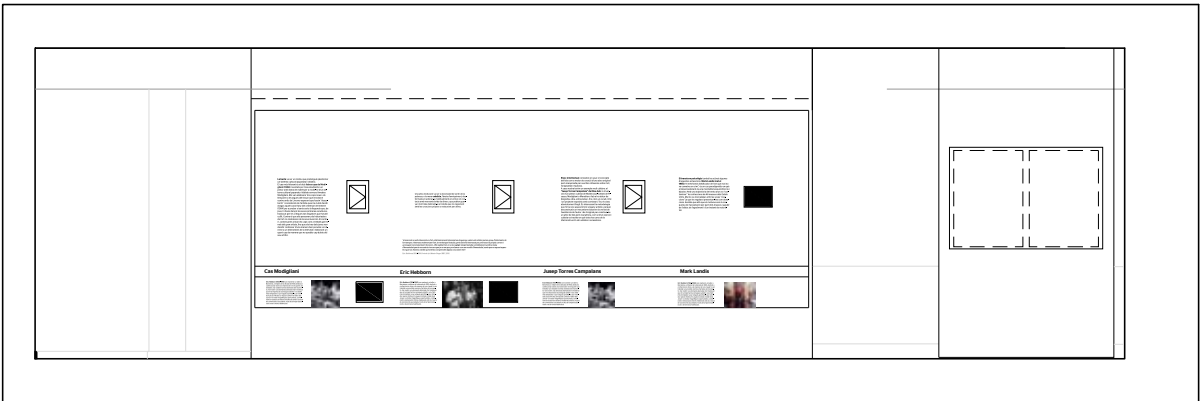
Conclusions i preguntes obertes

SECCIÓ 3

SECCIÓ 4

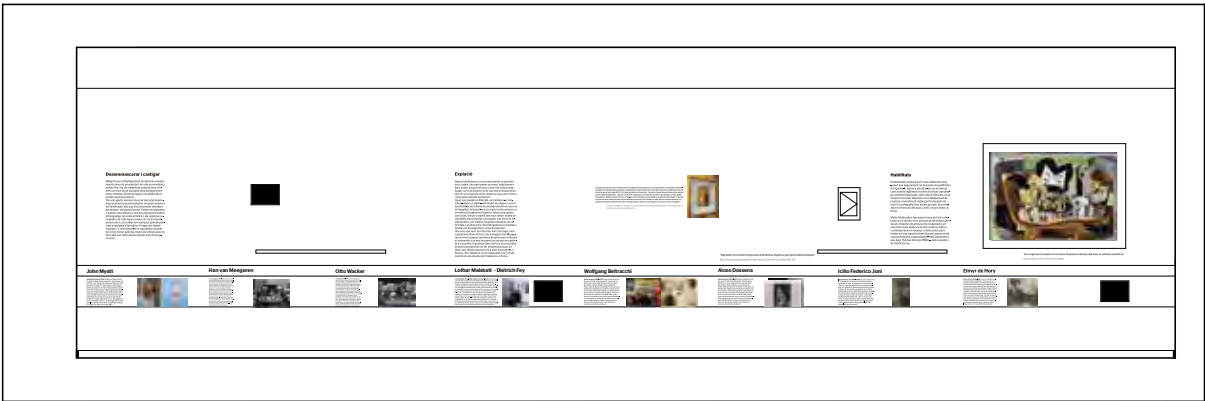
SECCIÓ 4A

D-1A D-1B D-1C D-1D

SECCIÓ 5

RETRAT S.DARRET (VALLS) NU FEMENI (SADADELL) PICASSO JARDI (MD'A) JARDI (SADADELL)

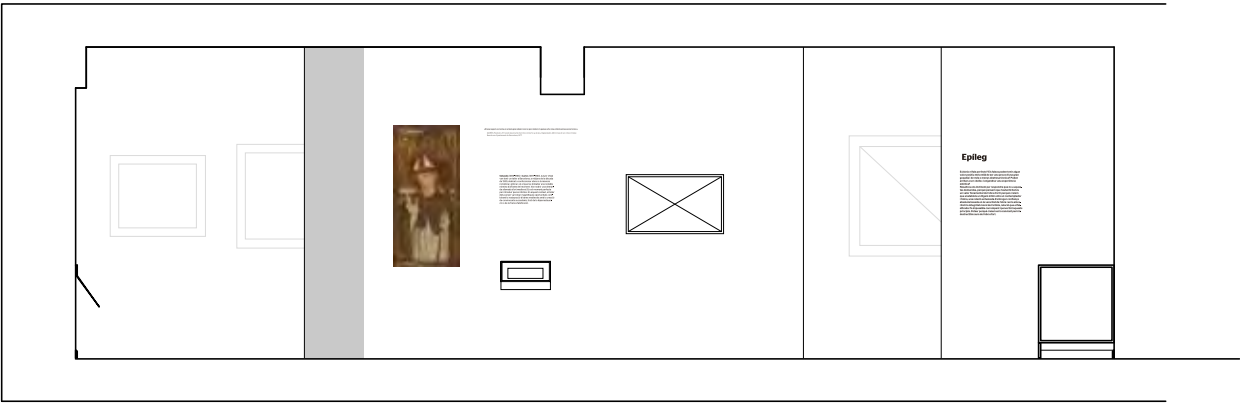
SECCIÓ 6

D4-CÀSTIG I EXPIACIÓ D3-DESENMASCARAR D2-HABILITATS HOMENAJE A DRAQUE

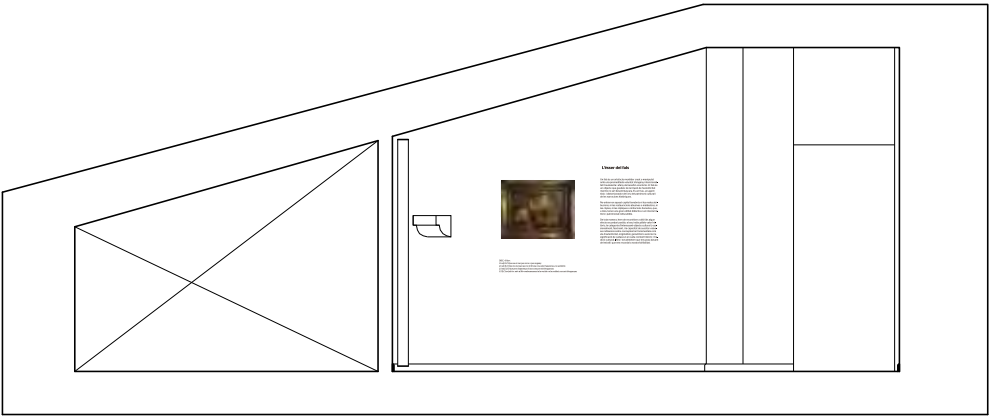

SECCIÓ 7

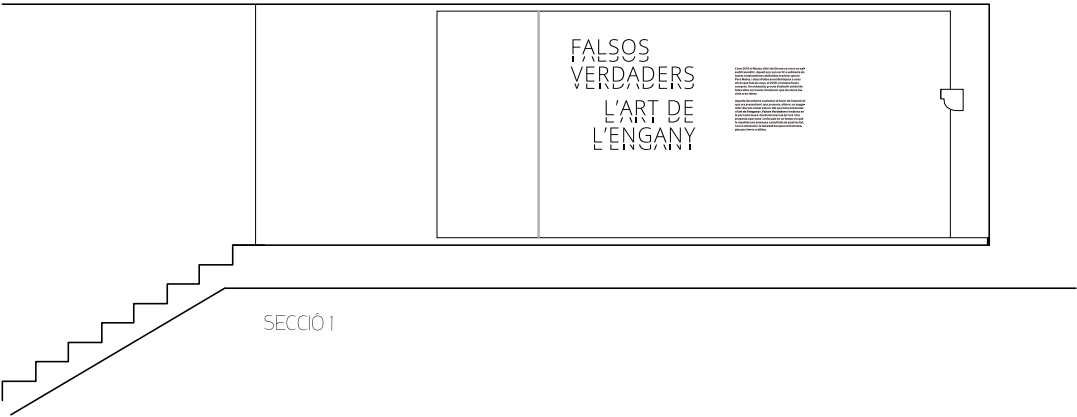
A LA MANERA DE DEGAS A LA MANERA DE PICASSO DORM DE LA VERGE (SOLSONA) VERGE DE LA LLET (SOLSONA)

SANT ISIDRE (MNAC)

SECCIÓ 2

SECCIÓ 1